

► ÖZEL SAYI

Türkü Hali

...

BATMAN TOBB
GÜZEL SANATLAR LİSESİ

BATMAN TOBB GÜZEL SANATLAR LİSESİ

TÜRKÜ HALİ (ÖZEL SAYI)

İmtiyaz Sahibi

Veysi AKSOY

Okul Müdürü

Editör / Yayın Yönetmeni

Lokman BAĞÇECİ

(Müdür Başyardımcısı)

Yayın Kurulu

Mahfuz YILMAZ (Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni)

Özkan GÜZELGÜL (Müzik Öğretmeni)

Yunus ÖNDER (Görsel Sanatlar Öğretmeni)

Grafik Tasarım

Yunus ÖNDER (Görsel Sanatlar Öğretmeni)

İletişim

Tilmerç Mahallesi 3852 Sokak No:2/A Merkez/BATMAN

Telefon

0488-5020135

Basım Yeri

Başaran Matbaası

İÇİNDEKİLER

BAŞLARKEN	4
ÖN SÖZ	5
GİRİŞ	6
AŞKA ENGEL VAR MIDIR? (MAKALE)	8

TÜRKÜLER

1-ACEM KIZI	14
2-ARDA BOYLARI	16
3-BENDEN SELAM OLSUN BOLU BEYİ'NE	18
4-BİR AY DOĞAR İLK AKŞAMDAN GECEDEDEN	20
5-BİR YILDIZ DOĞDU YÜCEDEN	22
6-CEMİL	24
7-ÇARŞAMBA'YI SEL ALDI	26
8-DERSİNİ ALMIŞ DA EDİYOR EZBER	28
9-ELA GÖZLÜM BEN BU ELDEN GİDERSEM	30
10-GESİ BAĞLARI	32
11-GÜZELLİĞİN ON PAR'ETMEZ	34
12-HASTANE ÖNÜNDE İNCİR AĞACI	36
13-HEY ON BEŞLİ ON BEŞLİ	38
14-HÜMA KUŞU	40
15-HÜSEYNİK'TEN ÇIKTIM	42
16-İZMİR'İN KAVAKLARI	44
17-KARA TREN	46
18-KARADIR KAŞLARIN	48
19-KÂZIM'IM -MEZAR ARASI	50
20-KIRMIZI GÜL DEMET DEMET	52
21-KİLİM	54
22-MAÇUSA LİMANI	56
23-MAMOŞ	58
24-MİHRİBÂN	60
25-MİSKET (GÜVERCİN UÇUVERDİ)	62
26-ORDU'NUN DERELERİ	64
27-SUZAN SUZİ	66
28-UYAN SUNAM UYAN	68
29-YÜKSEK YÜKSEK TEPELERE EV KURMASINLAR	70
30-ZAHİDEM	72
KAYNAKÇA	74

BAŞLARKEN

Okulumuz 2015-2016 Eğitim Öğretim Yılında faaliyete başlamıştır. Bugüne kadar okulumuz öğrencileri ve öğretmenleri gerek görsel sanatlar gerekse müzik alanında birçok başarıya imza atmışlar. Ancak yayın konusunda bir eksiğimiz olduğunun farkındaydık. Özellikle pandemi döneminin de getirdiği sıkıntılardan dolayı bu eksiğimizi tamamlamak için bu yılı beklemek zorunda kaldık.

2021-2022 Eğitim Öğretim yılında yüz yüze eğitim sürecinin tekrar başlaması ile bu konuya ağırlık vermek istedik. Dergimizin, bu konudaki genel bir eksikliğı gidereceğı inancındayız. İnşallah basım süreci tamamlandığında niyetimiz, Türkiye'nin farklı şehirlerindeki güzel sanatlar liselerine de dergimizden birer örnek göndermektir. Böylece okullar arasındaki güzel örneklerin paylaşılması sürecine de öncülük etmek istiyoruz. Okullar, genellikle ilgili eğitim öğretim yılında yaptıkları faaliyetleri sene sonunda toparlayarak o yıla ait bir dergi çıkarma eğilimindedir. Okulumuz güzel sanatlar lisesi olduğu için biz sanata dair bir çalışma yapmak istedik.

Derginin hazırlanma süreci uzun bir zaman aldı. Bu süreçte dergi için görevlendirdiğimiz komisyon ciddi bir emek harcadı. Bu çalışmalar sırasında emeğı geçen herkese teşekkür ederim.

Veysi AKSOY
Okul Müdürü

ÖN SÖZ

Günümüzde türkü okuyan/dinleyen genç kuşağın, türkülerdeki duygu yoğunluğundan uzak olduklarını, türkülerin hikâyeleri hakkında fazlaca bilgi sahibi olmadıklarını sadece sesi güzel oldukları için türkülerini okuduklarını/dinlediklerini fark ettik. Bu durumun güzel sanatlar liselerinde, konservatuarlarda okuyan öğrenciler için de büyük oranda böyle olduğunu tahmin ediyoruz. Bu nedenle bu eksikliği bir nebze de olsa gidermek, gönül dünyamızın tercümanı olan türkülerimizin hikâyelerini bilmek ve türküdeki anlama hâkim olarak onu okuyabilmek amacıyla böyle bir dergi çıkarmaya karar verdik. Umarız ki çabamız bu eksikliğin giderilmesine bir katkı sağlar ve türkü seven herkes için bir farkındalığa vesile olur. Bu konuda yapılan farklı çalışmalar vardır elbette ama bunlar daha çok akademik düzeyde yapılan çalışmalardır. Bu çalışmalar daha çok türkülerin hikâyeleri hakkında bilgi veren ancak sözlerin anlamına pek yer vermeyen çalışmalardır. Biz daha çok, öğrencilere hitap etmek ve onlarda bir farkındalık oluşturmak istedik.

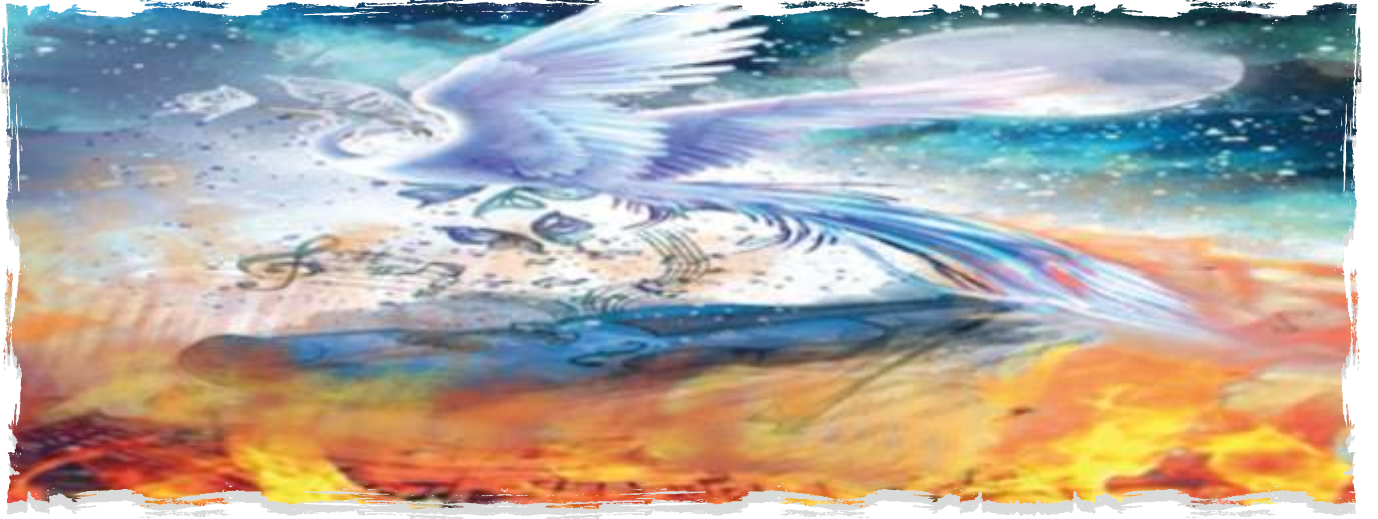
Bu çalışmada 30 (otuz) türkünün hikâyesini ve sözlerini farklı kaynaklardan derledik ve bu türkü sözlerinin anlam bakımından tahlillerini yaptık. Türküleri seçerken, bu türkülerin genel olarak bilinen ve sevilen türküler olmasına dikkat ettik. Türkülerin dergideki yeri, türkü isimlerinin alfabetik sırasına göredir. Türküleri genel olarak dört bölümde inceledik: 1-Türküye Ait Görsel, 2-Türkünün Hikâyesi, 3- Türkünün Sözleri, 4- Türkü Sözlerinin Açıklaması. Her türkünün başına, o türkünün hikâyesine ve sözlerinin anlamına uygun bir görsel koyduk. Böylece okuyucuyu türkünün dünyasına çekmek istedik. Bu görseller, okulumuzun Görsel Sanatları öğretmeni Yunus ÖNDER tarafından hazırlandı. Derginin kapağındaki görsel ise; önceki yıllarda okulumuzun öğrencileri ve öğretmenleri tarafından yapılmış ve halen bir idarî odamızın duvarını süsleyen bir çalışmadır. Ağacın üstünde yer alan plaklar boyama değil gerçek plaklardır. Türkülerin hikâyelerini ve sözlerini çeşitli kaynaklardan derledik. Dergideki tüm türkülerin sözlerini açıklamak ve o sözleri yorumlamak bana nasip oldu. Bu yüzden çok mutluyum.

Türküler genellikle 3-5 dörtlükten oluşur ancak daha uzun türküler de vardır. Biz bu çalışmamızda, türkülerin bestelenip okunan kısımlarını inceledik. Bu durumda genel olarak her türkünün 2-3 dörtlüğünü inceledik. Yine malum olduğu üzere türkülerin bir kısmı anonim olduğundan, türkü sözleri arasında bazı kelimeler farklılık gösterebilir. Burada daha çok, türkünün okunan ve halk arasında yaygın bilinen sözlerini esas aldık. Derginin giriş kısmında; genel olarak türkülerde, hikâyelerde, romanlarda “aşkta vuslata engel olan nedenler” i sınıflandırarak bu durumu örneklerle anlatmaya gayret gösterdik. Derginin hacmini de hesaba katarak bu çalışmadaki örnekleri kısa tuttuk.

Bu derginin ortaya çıkmasında az veya çok emeği geçen herkese teşekkürü bir borç biliriz.

Lokman BAĞÇECİ

(Müdür Başyardımcısı/ Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni)

GİRİŞ

MÜZİK NEDİR, NASIL ORTAYA ÇIKMIŞTIR?

Müzik kelimesinin kökeni hakkında çeşitli rivayetler vardır, ancak en yaygın bilineni bu kelimenin, Eski Yunanca “mousike” sözcüğünden alıntı olduğudur. Yunanca Mousa; “ilham perisi, melek” gibi anlamlara gelir. Bu kelime daha sonra +ikos son ekiyle türetilmiştir. Genel anlam olarak “meleklerin nağmeleri” şeklinde tercüme edilebilir. Yunan kökenli olup Arapça üzerinden alınan “musıkî” yerine sözcüğün Fransızca biçimi 20. yy başından itibaren özellikle Batı kökenli müzik türlerini ifade etmek için tercih edilmiştir.

MÜZİĞİN ORTAYA ÇIKIŞI:

“Kaknüs veya musikar” kuşu, büyük bir gagası ve gagasında yüzlerce delik bulunan, rüzgâr esmesi sonucu bu deliklerden nağmeli sesler çıkaran ve bu şekilde musikinin doğuşuna öncülük ettiğine inanılan büyük mitolojik bir kuştur. Musiki kuşu olarak da bilinen kaknüs, kuğu anlamına gelen Yunanca kiknos (Cygnus) kelimesinden gelmektedir. Bu kuşun, güzel sesini duyarak etrafına doluşan küçük kuşları yiyerek beslendiği ifade edilir. Bin yıl yaşayıp daha sonra Feniks gibi küllerinden yeniden doğmak için ormanlardan odun toplayıp bunları kanatlarını süratle çırparak tutuşturduğuna ve kendini yanan ateş ile yaktığına inanılır.

Vatanı Hindistan olan Kaknüs'ün güzellikte eşi benzeri yoktur. “Ney”e benzeyen uzun ve kuvvetli gagasında yüze yakın (bazı rivayetlerde 360) delik vardır. Her delikten farklı bir ses çıkar ve çıkan her ses, başka bir nağmenin ifadesidir. Kaknüs, öttüğü zaman, diğer bütün kuşlar susar. Onun sesinin güzelliği hepsinin aklını başından alır. Ömrü bin yıla yakın olan Kaknüs'e öleceği vakit hissettirilir. Kuş, ölüm vakti yaklaştığında topladığı çalı çırpının ortasına geçer ve çeşitli nağmelerle feryada başlar. Gagasındaki her delikten ruhunun bir tarafına ait farklı bir nağme çıkar. Ölüm korkusundan hazan yaprağı gibi titrer. Yakıcı feryatlar, âdeta gönüllerden kan damlatır. Kaknüs, nihayet bir nefeslik ömrü kaldığı an kanatlarını şiddetle çırpır ve kanatlarından çıkan kıvılcımla alev alır. Çıkan ateş, kuşun çevresindeki çalı çırpıyı da tutuşturur ve nihayetinde kuş tamamıyla yanar. Hiç ateş kalmadığı bir anda Kaknüs'ün külünden başka bir Kaknüs yaratılır. “Küllerinden yeniden doğmak” ifadesinin buradan geldiği düşünülmektedir. İran edebiyatından Türk edebiyatına geçen kaknüs, Divan edebiyatında kullanılan unsurlardan biridir. Zâtî'nin divanında geçen bir beyit:

İşitdük Zâtî'yâ kaknûsı yakmış âteş-i âhı

Meger kim yana yana okıdı bu şi'r-i pür-sûzı. (Ey Zâtî, duyduk ki âhının ateşi Kaknûsu yakmış, Bu ateş dolu şiiri her kim yana yana okudu ise...)

Yukarıda müzik kelimesinin sözlük anlamı ile müziğin ortaya çıkış efsanesi hakkında genel bilgiler verdik. Toplumumuzda müzik denilince genellikle akla gelen ilk şey “türkü”dür. Bu nedenle biz bu dergimizde türkü hakkında bilgilere ve türkülere yer vereceğiz.

TÜRKÜ NEDİR?

Edebî bir terim olarak Türkü; Türkçe söylenmiş şiir anlamına gelen "Türkü"nün "Türki" sözünden geldiği görüşü ittifakla kabul edilmiş bir görüştür. Yani, "Türk" kelimesine Arapça "î" ilgi ekinin getirilmesiyle vücut bulmuştur. "Türk'e has" anlamına gelen bu söz halk ağzında "Türkü" şekline dönüşmüştür.

Türkü, Türk halk edebiyatı nazım şekli ve türüdür. Ezgisi yönüyle diğer halk şiiri türlerinden ayrılır. Türküler genellikle anonimdir. İsimleri bilinen saz şairlerinin söyledikleri de giderek halka mal olmuş ve bunlar da anonimleşme eğilimine girmiştir. Her kıta türkünün asıl sözlerinin bulunduğu bent ile nakarattan meydana gelir. Nakarat her bendin sonunda tekrarlanır. Bu kısım bağlama veya kavuştak diye de bilinir. Türküleri kesin ayrıma sokmak güçtür. Bir yörede yakılan türkü diğer bir yöreye şekli ve söyleniş biçimi değişerek geçebilir. Türküler; ezgilerine, konularına ve yapılarına göre sınıflandırılmaktadır. Ait oldukları yöreye göre isim alırlar.

1) Ezgilerine Göre Türküler:

- * Kırık havalar: Usullü ezgilerdir. Alt türleri; türkü (genelde tüm kırık havalar için, özelde diğer türlerin dışında kalanlar için kullanılır), deyiş, koşma, semah, talyan, barana, zeybek, horon, halay, bar, bengi, sallama, güvende, oyun havası, karşılama, ağırlama, peşrev, teke zortlatması, gaggili havası, dımıdan, zil havası, fingil havasıdır.
- * Uzun havalar: Usulsüz ezgilerdir. Alt türleri; uzun hava (diğer türlere girmeyenler için kullanılır), barak, bozlak, gurbet havası, yas havası, tecnis, boğaz havası, elagözlü, maya, hoyrat, divan, yol havası, yayla havası, mugam dır. Ayrıca gazeller de özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde halk arasında söylenmektedir.

2) Konularına Göre Türküler:

Ninniler ve çocuk türküleri, tabiat üzerine türküler, aşk türküleri, kahramanlık türküleri, askerlik türküleri, tören türküleri, iş türküleri, acıklı olaylarla ilgili türküler, güldürücü türküler, karşılıklı söylenen türküler, oyun türküleri, ağıtlar.

3) Yapılarına Göre Türküler:

- * Mani kıtalarından kurulu türküler: Birbirleriyle ilgili konularda söylenmiş manilerin sıralanarak ezgiyle okunmasından meydana gelir.
- * Dörtlüklerle kurulu türküler: Dörtlüklerle kurulu türküler adı üstünde dörtlüklerden oluşan türkülerdir. Bu tür türküler de anonimdir.

Türkülerin Özellikleri:

1. Türkülerde konu zenginliği vardır. Aşk, ayrılık, ölüm, tabiat, kahramanlık, güzellik başlıca konularıdır.
2. Hecenin yedili, sekizli en çok da on birli kalıplarıyla yazılırlar.
3. Türküler genelde dörder mısralı bentlerden oluşur.
4. Genelde anonimdirler ama söyleyeni belli olan türküler de vardır.
5. Bazı türkülerde her bendin sonunda aynı dize veya dizeler tekrarlanır. Bu tekrarlanan dizelere nakarat (kavuştak) adı verilir. Nakaratların ölçüsü bazen ana bentlerin ölçüsünden ayrı olabilir.
6. Türkülerin kafiye örgüsü genelde şöyledir: "aaab cccb dddb", "aaabb cccbb dddb" veya "aaabcc ddbcc eebcc" şeklindedir.

AŞKA ENGEL VAR MIDIR? (MAKALE)

Edebiyatın, neredeyse tüm türlerinde (roman, şiir, türkü, gazel vb.) en çok işlenen konu “aşk”tır. Çünkü aşk, evrensel bir duygudur ve insanın olduğu her yerde yaşanılır. Ancak “aşk” her zaman “vuslat” la son bulmuyor. Aşkların büyük bir kısmı hüznle sonlanıyor ve böylece bu hikâyeler edebiyata konu oluyor. Peki, birbirini her şeyden çok seven iki insan neden kavuşamıyor? Oysa âşıklar, birbirleri için her şeyi feda etmeye hazırlar. İşte bu yazımızda, “aşkta vuslata engel olan nedenler” den söz edeceğiz. Aşkta vuslata engel olan başlıca faktörleri aşağıda başlıklar halinde ve örnekler vererek açıklamaya çalışacağız. Tabi her şeye rağmen aklımıza gelmeyen farklı sebepler de olabilir.

ÂŞIKLARIN KAVUŞMASINA ENGEL OLAN BAŞLICA NEDENLER:

- 1-Dedikodu- Kıskançlık
- 2-Sosyal Statüleri Arasındaki Farklar
- 3-Dini İnancı Arasındaki Farklar
- 4-Fiziki Engeller
- 5-Ailelerin, Kızlarını Yabancı Yerine Kendi Akrabalarına Vermek İstemeleri
- 6-Tarafından Birinin Evli Olması
- 7-Âşıklardan Birinin Bir Hastalık Sonucu veya Başka Bir Sebep Vefat Etmesi
- 8-Kader İnancı

1- DEDİKODU - KISKANÇLIK:

Dedikodu, insanlık tarihi kadar eski ve bir o kadar da toplumsal yaşamı zehirleyen bir hastalıktır. Yaşamı zehirlemesi ve toplumsal barışı bozması sebebiyle gerek İslamiyette gerekse başka inançlarda dedikodu yapılması men edilmiş ve dedikodu büyük günah sayılmıştır.

“Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir.” (Kuran- ı Kerim/ Hucurat Suresi 12.Ayet)

“Rüzgârın esmesini engellemek bile dedikoduyu engellemekten daha kolaydır.” Stephan King
“Her çeşit dedikodunun temeli öncelikle kıskançlıktır; bu nedenle değil mi ki umutları boşa çıkmış insanlar, bilgiçlik taslamaya ve rezil etmeye keyfi yerinde olanlardan daha çok yatkındırlar.” Goethe

Dedikodunun günah ve toplum için zararlı olduğu konusunda çok sayıda ayet, hadis, veciz sözler vardır. Ancak bu bunların hiçbiri insanları dedikodudan men edememiştir.

Mem u Zin aşk destanında aslında her şey yolunda iken ve âşıkların evlenmesine bir mani yok iken o dönem Mir'in kapıcısı olan Bekir'in (Halk arasında Beko) dedikoduları yüzünden Mir, gazaba gelmiş ve bu izdivacı onaylamayarak büyük bir acıya sebep olmuştur. Leyla ile Mecnun hikâyesinde de yine aynı mahallede oturan Kays (Mecnun) ile Leyla hakkında mahallede çıkan dedikodular yüzünden Leyla'nın ailesi kızlarının dışarı çıkmasını engellemiş böylece Leyla'yı göremeyen Mecnun çöllere düşmüştür. Yine Ferhat ile Şirin hikâyesinde de Aslında bir yalanın-dedikodunun bu aşka engel olduğunu görüyoruz. Zira Şirin'e kavuşma karşılığında Ferhat'ta dağı delmesi ve şehre su getirmesi istenmişti. Ferhat, kendisinden istenen bu şartı yerine getirmiş ve işin sonuna yaklaşmışken, Şirin'i Ferhat'a vermek istemeyen Şirin'in ablası Mehmene Banu Hatun, dedikodu ve yalanlarıyla meşhur bir kadını Ferhat'a göndererek ona Şirin'in öldüğünü söylemiştir. Bu habere inanan Ferhat elindeki kazmayı havaya fırlatmış ve kazma yere inerken Ferhat'ın kafasını yarıp onun ölmesine sebep olmuştur. Bu olay üzerine Şirin de kendini kayalıklardan atarak ölmüştür.

Burada önemli olan bir husus da şudur: Halk, bu âşıkların kavuşmasını gerçekten çok istiyor. Yani kamuoyu, bu aşkları onaylıyor. Mesela Mem u Zin'de; Mem ile Zin'in gizli buluşmalarını Mir fark etmesin diye Taceddin evini ateşe veriyor böylece dikkati o tarafa çekip Mem'in zaman kazanmasını istiyor. Yine Leyla ile Mecnun'da; Nevfel adlı bir Arap komutanı, Leyla'nın ailesine savaş açarak- bir anlamda zorla- bu izdivaca destek olmak istiyor. Ancak her şeye rağmen vuslat olmuyor.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi dedikodu yüzünden birbirlerini çok seven insanlar kavuşamamış hatta çoğu hikâye acı sonla bitmiştir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür, ancak maksat hâsil olmuştur diye düşünüyorum.

2- SOSYAL STATÜLER ARASINDAKİ FARKLAR:

Âşıkların kavuşmalarının önündeki engellerden biri de sosyal statü farklılıklarıdır. Bu farklılıkları şu şekilde sınıflandırabiliriz:

a- Kişiler Arasındaki Ekonomik Gelir Farkı:

Genellikle insanlar evlilikte denklik arar. Nitekim atalarımız: “Davul bile dengi dengine çalar.” diyerek bu durumu neredeyse onaylamışlardır. Kişilerden biri çok zengin diğeri çok fakir ise yani ekonomik gelir arasında büyük fark var ise bu durumda- özellikle zengin aileler- bu izdivaca karşı çıkar. Bu durum türkülerimizde çokça işlenen bir temadır. “İstedim vermediler, sen fakirsin dediler. Aldılar Hazal'ımı bir zengine verdiler.” Bazen bir fabrikatör, kendi kızını seven fakir bir delikanlıya yüklü bir meblağda para teklif eder ve : “ Söyle, kızımın peşini bırakman için kaç para istersin?” diye sorar. İşte bu tarzda dile getirilen sitemler buna örnektir.

b- Sosyal Sınıf Farkı:

Ekonomik gelir farkından ve yaşanan coğrafyadan kaynaklı olmak üzere genellikle “ağa-maraba”, “patron-işçi” , “şehirli-köylü” tarzındaki kişilerin çocukları arasındaki aşklarda, bu statü farkından dolayı aile büyükleri bu izdivaca sıcak bakmaz.

Birçok türküde, sinema filminde bu konu sıkça işlenir. “Benim ellerim nasırlı, senin parmakların ojeli” , “sen bir fabrikatörün oğlusun, bense basit bir işçinin kızıyım” veya “sen bir ağanın kızına nasıl aşık olursun, ne haddine!” tarzında ifade edilen aşklar bu türdendir. Hatta bazı kültürlerde sınıf farklılıkları o kadar keskindir ki (kast benzeri sistemler) bu durum izdivaca asla cevaz vermez. Farklı aşiretler arasında bazen geçmişten süregelen düşmanlıklar nedeniyle aileler izdivaca engel oluyor. Yine, şehirli-köylü meselesi de engel durumlardan biridir. “Hasan Boğuldu” hikâyesinde; obada Yörük kızı olan Emine ile kasabalı Hasan birbirlerini çok sevdiği halde oba halkı, kızlarını bir kasabalıya vermek istemez. Kızlarının ısrarı üzerine oba büyükleri töreyi devreye sokar ve eğer Hasan kırk okka tuzu (yaklaşık altmış kilo) hiç dinlenmeden kasabadan obaya kadar taşıyabilirse bunu kabul edeceklerini söylerler. Nitekim Hasan, bu yükü taşıyamaz ve artık kasabaya da dönecek yüzü yoktur. Bu nedenle dereye atlar. Ertesi gün bunu gören Emine de Hasan'dan sonra yaşamak istemez. “Hasan, senin obana varamıyorum, kendi köyüme de varamam, beni bırakma” diye yalvarır. Emine, Hasanın sesi kulaklarında çınlayarak yoluna devam eder. Obaya vardığında pişman olur. Geri dönmek ister. Fakat fırtına çıkar, şiddetli yağmur yağmaya başlar. Ailesi bu havada onu ormana bırakmaz, sabah olunca gitmesini söylerler. Emine sabahı zor eder, ilk ışıklarla, Gökbüvet'e koşar fakat Hasan yoktur. Zeytinliye annesine, Edremit'e koşar, Hasanı kimseler görmemiştir. Hasanın sesi kulaklarında çınlayan Emine, mecnun gibi, dere boyunca onu arar durur. Obasına da dönmez. Günler sonra Gökbüvet'te, Hasan'ın gömleğini ve ona verdiği çevreyi bulur. Sana kavuşmaya geliyorum Hasan'ım diye bağırır. O günden sonra Gökbüvetin adı Hasanboğuldu, Gökbüvete bakan çınara da Emine Çınarı denmektedir.

c- Eğitim Farkı:

Üst eğitim almış bir erkeğin, daha alt eğitim düzeyindeki bir kadınla evlenmesi toplum tarafından kısmen kabul görünürken; bunun tersi toplumda pek kabul görmez. Bu nedenle bazı âşıkların bu mahalle baskısı sebebiyle izdivaçtan vazgeçtikleri görülür.

3- DİNİ İNANÇLAR ARASINDAKİ FARKLAR:

Âşıkların kavuşmasının önündeki en büyük engellerden biri de âşıkların dini inançlarının farklı olmasıdır. Hatta öyle ki bazen bu durum mezhep farklılıklarına kadar iner. Müslim- gayri müslim, Sunni- Alevi, Ortadoks- Katolik vb.

Özellikle eski zamanlarda Anadolu coğrafyasında Rumların ve doğu tarafında Yezidilerin yerleşik oldukları dönemlerde bu hikâyelere sık rastlanır. Canan Tan'ın “Hasret” romanında Müslüman Türk olan Tacettin, Rum kızı Patricia'ya âşık olur. Tacettin'in ailesi din farkını bahane ederek bu izdivaca karşı çıkar. “Karadır Kaşların” türkü hikâyesine baktığımızda da aynı meselenin gündeme geldiğini görürüz. Müslüman Türk olan Mustafa ile Rum kızı Raziye bu yüzden evlenemez. Bugün Van ilinin sınırları içinde, Van Gölü'nün ortasında yer alan bir ada olan Ah Tamara adasında yaşayan papazın kızı ile Müslüman bir çoban arasında yaşanan aşka engel, yine bu dini farklılıktan dolayıdır ki papaz, bu izdivaca mani olur. Yine halk arasında meşhur “Kirive” adlı parçasında mealen geçen: “Bilmem ki günahımız nedir, tek günahımız ben Müslümanım sen de Yezidi'sin. Bu yüzden aramızdaki tüm yollar kapalıdır .”diye sitemler mevcuttur. O döneme ait birçok hikâyede benzer durumlarla karşılaşılıyor. Müslümanlarla Yezidiler genellikle birbirlerine “kirve” olur. Geleneğe göre kirve çocukları arasındaki aşk meşruiyet kazanamaz ve çocuklar birbirleri ile evlenemez. Bu engelin sonunda âşıklar genellikle ölümcül bir hastalığa yakalanır veya memleketi terk ederler. Ancak bazen, taraflardan birinin din değiştirmesi ile bu sorunun kısmen de olsa çözüldüğü görülür.

4- FİZİKİ ENGELLER:

Fiziki engellerin başında geçmiş dönemlerde- özellikle ulaşım ve iletişim imkânları göz önüne alındığında- mesafelerin kilometre bazındaki uzaklığı ve bu mesafeler arasında başı karlı yüksek dağların, geçit vermeyen azgın suların geldiğini görmekteyiz. Yine, taraflardan birinin hastalık, askerlik vb. nedenler sonucu yaşama veda etmesi ya vuslata engel olur ya da vuslat hâlini sonlandırır. “Yol vermez ki yüce dağlar geleyim, geleyim de gül yüzünü göreyim.”, “Zap suyu geçit vermez”, “Şu Fırat'ın suyu akar derindir,” “Erzurum dağları da kar ile boran”, “karlı dağlar karın almış kar ilen, dağlar yaz gelsin.” tarzındaki fiziki engeller hep âşıklar için şikâyet konusu olmuştur. Özellikle kış mevsiminde yüce dağların başı karlı olur, dereler coşar ve geçit vermez. Bu durumda âşıklar, birbirlerini uzun zaman göremez. Bazen de bu engeller âşıklar için bir avuntu olmuştur. Âşıklar, bu engelleri aşmak için; “Yüksek dağları aşan turnalardan, dereleri geçebilen seher yelinden” yardım istemişlerdir. “Allı turnam selam götür sevdiğimin diyarına, üzülmesin ağlamasın belki gelirim yanına”, “seher yeli sevdiğimden bir haber” tarzındaki ifadeler âşıkların, doğadan yardım beklentilerini ifade eder.

İki aşığın memleketleri arasındaki mesafe çok uzaksa bu da bir engeldir, zira aileler hatta âşıklar bu durum yüzünden evlenemez. “Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar, aşrı aşrı memlekete kız vermesinler.” İfadeleri hep engele ve mesafeye sitemdir. Yine “gurbet, askerlik vb.” nedenlerle sevdiği kızın memleketinden uzağa gitmek zorunda kalan ve bazen de dönmeyen/dönemeyen erkek sebebiyle vaktiyle dillere destan aşkların bittiği görülür.

5- AİLELERİN, KIZLARINI YABANCI YERİNE KENDİ AKRABALARINA VERMEK İSTEMELERİ:

Aileler, geçmişten günümüze genellikle kızlarının yakın akrabalarına vermek istemişlerdir. Bunun birçok nedeni vardır elbette ama özellikle aile mirası, toprak varlıkları başkalarına gitmesin düşüncesi burada önemli bir yer tutar. Aile büyükleri, yaşlılık zamanlarında gelinlerinin -eğer yakın akrabaları ise- kendilerine bakacaklarını düşünür. Yine eski zamanlarda ulaşım ve iletişim imkânları kısıtlı ve zor olduğu için dolayısıyla da akrabalar fiziken de birbirlerine yakın oldukları için bu fikir dikkate alınır. Yakın akrabalar arasında genellikle önceki başlıklarda ifade edilen” dini farklılıklar, mesafe uzaklıkları, sosyal statü farkları vb.” pek yoktur. Genellikle koşullar eşittir. Bütün bu gerekçeler bir araya geldiğinde ailelerin, çocuklarını sevdiklerine değil de akrabalarına verdiklerini ve böylece gerçek bir aşka engel olduklarını görmekteyiz.

6- TARAFLARDAN BİRİNİN EVLİ OLMASI:

Âşıklar arasında vuslatı engelleyen faktörlerden biri de bazen taraflardan birinin evli olmasıdır. Aşk-ı Memnu'da olduğu gibi Behlül, evli olan Bihter'e âşık olduğu halde Bihter'in evli olması bu aşkın önündeki ana engeldir. Nitekim Aşk-ı Memnu zaten “yasak aşk” demektir. Yasak olmasının tek nedeni Bihter'in evli olmasıdır. Yoksa dini, hukuki vb. anlamda herhangi bir mani yoktur.

Yine Yıldız Tilbe, çok sevilen bir türküsünde: “ama evlisin, benim değilisin.” diyerek bu konudaki duygulara tercüman olmuştur.

Bu konuda etrafımızda da çok sayıda örnek görebiliriz.

7- ÂŞIKLARDAN BİRİNİN BİR HASTALIK SONUCU VEYA BAŞKA BİR SEBEPLE VEFAT ETMESİ

Özellikle tıp ilminin günümüzdeki kadar gelişmediği dönemlerde başta verem hastalığı olmak üzere insanların hastalıktan öldükleri bilinir. Eğer bir taraf ölümcül bir hastalığa yakalanmışsa, diğer tarafın ailesi çocuklarını hasta birine vermek istemez bu izdivaca engel olur. Âşıklardan birinin hastalıktan- genelde veremden-ölmesi sebebiyle vuslat olmadan hikâye biter. Bu durumda genellikle, sevdiğinin ölümü üzerine sağ kalan âşık da derin üzüntü sebebiyle gündün güne erir ve Allah'a dua ederek kendi ölümünü diler. Rivayetlerin çoğunda Allah'ın da bu duayı kabul ettiği ve diğer âşığın da bir "Âhh" çekerek öldüğü görülür. "Hastane Önünde İncir Ağacı" türküsünde bu olayı görmekteyiz.

Yine Kağızman yöresine ait " Sefil Baykuş Ne Gezersin Bu Yerde?" ağıdında bu olaya şahit olmaktadır. Hikâyenin âşığı Hıfzı,(Asıl adı Recep) çocukluğunda amcası Sail Bey'in kızı Suna ile birlikte büyür. Hıfzı ile Suna birbirlerini çok severler. Ancak töre gereği Suna'nın, kendisinden büyük ablası Anşa olduğu için önce Anşa'nın evlenmesine karar verilir. Bu duruma çok hayıflanana Suna 15 yaşına girince, halk tarafından ince hastalık olarak bilinen vereme yakalanır ve ölür. Suna'nın mezarını ziyaret eden Hıfzı, bu ağıtı yakar. Yine rakip âşıklar arasında çıkan kavgalarda bazen birinin öldürülmesi ile izdivaç gerçekleşmez.

8- KADER İNANCI:

Yukarıda, âşıkların kavuşmasının önündeki engellerin bir kısmından kısaca söz ettik. Ancak yukarıda sayılan engellerden bazen hiçbiri olmadığı halde yine de "vuslat"ın gerçekleşmediği görülür. Âşıklar, bunu "kaderimizde yokmuş, kısmet değilmiş." gibi bir inanca bağlıyor. Gerçekte birbirini seven iki kişi arasında bazen gözle görülür bir engel yoktur, ancak yine de vuslat olmaması gerçekten de "takdir-i ilahi" demekten başka bir söz bırakmıyor. "Alın yazısı" sözü bu mealdendir.

Birçok türküde bu duruma isyan niteliğinde ifadeler görmek mümkündür: "Bugün isyanım var benim kadere...." "Tek çare Tanrı'dan sabır dilemek, kadere sitemin ne faydası var." "Allah'ım neydi günahım?" tarzındaki sitemler bunu ifade ediyor.

SONUÇ:

Türkülerdeki "aşk" hikâyelerine bakıldığında genellikle o civarda yaşayan veya bu aşkı duyan halk, âşıkların kavuşmasını içtenlikle diler. Yani âşıkların arkasında kamuoyu desteği vardır aslında. Nitekim birçok hikâyede âşıklardan birinin ölmesi sonucu gerçekleşmeyen vuslatı duyan halk, ölen âşık için ağıtlar yakar, âşığın yasını tutar. Ancak her şeye rağmen yukarıda farklı başlıklar halinde ve örnekleriyle açıklamaya çalıştığımız yazımızdan sonra, yazının başlığında sorulan soruya şöyle cevap verebiliriz:

"Evet, aşka engel vardır."

Peki, bu engeller olmasaydı ve âşıklar kavuşmuş olsalardı onların bir hikâyesi olur muydu? Muhtemelen olmazdı. Zira "vuslat"la nihayete eren "aşk" orada bitmiştir. Genel olarak şairlerin gerçekte "vuslat" a talip olmamalarının asıl sebebi budur. Nitekim ünlü Divan şairi Fuzulî, bu durumu şöyle dile getirmiştir:

Pâyın sadâsı gelse de sen hiç gelmesen,

Men dinlesem kıyâmete dek vuslat istemem,

Bulsam izinle semtini ol semte ermesem,

Aşsam zamânı hasretin encâmı gelmeden.

(Açıklaması: Sen hiç gelmesen bile, ayağının geliş sesini kıyamete kadar dinlesem yeter; ayrıca vuslat istemem. Çünkü sen gelip de kapıyı açtığın zaman bu aşk bitecek. Senin izini takip ederek mahalleni bulsam ama o mahalleye bir türlü ulaşamasam... Ve ayrılığının sonuna ulaşmadan bütün zamanı aşip (veya tüketip) başka bir boyutta (yani fiziki boyutu aşip aşk boyutunda) yaşamaya başlasam...) Ancak, dünyada birbirlerine kavuşamayan tüm âşıkların ümidi, ahirette birbirlerine kavuşacakları yönündedir. Hikâyeyi duyan halk da bu inancı taşıyor.

Lokman BAĞÇECİ

(Müdür Başyardımcısı/ Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni)

TÜRKÜNÜN ADI: ACEM KIZI

YÖRESİ: KIRŞEHİR

HİKÂYESİ:

Acem kızı güzeller güzeli, beyaz tenli, siyah saçlı ve toprak rengi gözlü bir kızdır. Sürmesi gözünden hiç eksik olmazdı. Etrafındakilere gülücükler saçar, herkes onu cıvıl cıvıl birisi olarak bilirdi. Ama gözündeki nem hiç kurumazdı ve yüzündeki o burukluk hep belli olurdu.

Ali ise Acem kızı ile aynı çağda delikanlı ve çalışkan biridir. Ali, ovada çalışırken hep Acem kızını görür ona bakmaktan işini bir türlü bitiremezdi. Bir yandan işini yapmaya çalışır, bir yandan da Acem kızını izlerdi.

Acem kızı ise sadece anlık olarak Ali'ye bakar ve kafasını çevirirdi. Baktığı anda ise Ali'ye bir gülücük atardı. Bu gülücük, Ali'nin kalbinin yerinden çıkması için yeterliydi.

Ali bir gün tüm cesaretini topladı artık onunla konuşmalıydı...Uygun zamanı bekledi ve onu yalnız kaldığı bir an yakaladı: "Dur Acem kızı korkma! dedi. Seni her gün izliyorum. Gel benim sevdiğim ol...Acem kızının gözlerinden bir damla yaş aktı ve koşarak uzaklaştı Ali'nin yanından...Ali anlam verememişti bu gözyaşlarına...

O günden sonra Acem kızı ne o ovaya uğradı ne de ondan bir haber alındı. Ali endişeli bir şekilde günlerce ondan haber bekledi. Aylar sonra duydu ki Acem kızı başka bir köye gelin gitmişti başlık parası karşılığında, hem de yaşlı bir köy ağasına.

Ali günlerce onun için şiirler yazdı, dağlarda ovalarda bağıra bağıra okudu şiirlerini ve türkülerini:

SÖZLERİ:

Çırpınıp da Şanova'ya çıkınca
Eğlen Şanova'da gal Acem gızı
Uğrun uğrun gaş altından bakınca
Can telef ediyor gül Acem gızı

Seni seven oğlan neylesin malı
Yumdukça gözünden döker mercanı
Burnu fındık ağzı kayfe fincanı
Şeker mi, şerbet mi bal Acem gızı

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Şanovası bazı araştırmacılara göre gerçekte “Şamovası” şeklinde olup bugün Kars ili sınırları içinde yer almaktadır. Zira türkü sözlerinin yazar kişinin de Karslı Âşık Cananî olup gerçek adı Ahmet ÇELİK'tir. Kelime, ses değişimine uğrayarak Şanovası şeklinde söylenmiştir. Hikâyeden de anlaşıldığı üzere türküye konu olan Ali ve Acem kızı da muhtemelen ırgatlık yaparak geçimlerini temin eden köylülerdir. Buradaki Acem kelimesi, İranlı anlamında kullanılmıştır. Nitekim farklı türkülerde “Türkmen kızı, Yörük kızı vb.” sıfatlarla da sözü edilen kişiler olmuştur. Kars ili coğrafi olarak İran'a yakın olduğu için burada Acemlerin olması normaldir.

Ali muhtemelen Acem kızının gerçek ismini biliyor ancak çoğu zaman sevgilinin ismi çeşitli sebeplerden ötürü (dedikodu, çevre ve aile baskısı vb) açık söylenmez. Bu nedenle belki de Ali “Acem kızı” demek durumunda kalmıştır.

Ali ile Acem kızı ancak Şanovası'nda birbirlerini görebildikleri için Ali, sevdiği kızın ovada eğlenmesini (oyalanmasını) istiyor ki onu daha çok görsün. “gal, gızı” gibi kelimeler “kal, kızı” kelimelerinin halk ağzındaki söyleniş biçimleridir. Zira ovada çalışma sırasında Acem gızı, Ali'ye uğrun uğrun (gizli gizli, çaktırmadan) kaş altında bakmakta ve bu bakış Ali'nin yüreğine su serpmektedir. Bu bakış Ali'nin canını yakıyor. Yani mutluluktan Ali'yi başını döndürüyor anlamında bir bakıştır. Ali, bir bakış daha yakalamak için çoğu zaman işini aksatıyor.

2. DÖRTLÜK:

Seni seve oğlan neylesin malı dizesinde Ali, Acem gızına sonsuz bir değer biçtiğini ve onun sevgisinin tüm dünya malından daha kıymetli olduğunu vurguluyor. Yani sen varsan ben karın tokluğuna razıyım, dünya malında gözüm olmaz diyor. Bir anlamda kendisinin maddi olarak da zayıf olduğunu ama sevgisinin çok güçlü olduğunu ima ediyor.

Acem gızı ile Ali, yakın tarlalarda çalışırken kız, Ali'ye bir defa bakıyor. Bu bakış “ben de seni fark ediyorum ama maalesef başka durumlar var.” Dercesine bir bakıştır. Bu nedenle bu bakıştan sonra kızın gözlerinden bir damla yaş akıyor ki Ali, bu damlaları mercana benzetiyor. İlk başta Ali, bu damlalara bir anlam veremiyor, ancak daha sonra anlıyor ki meğer kız başlık parası karşılığında başka birine vermişler. Diğer dizelerde de Ali, Acem kızının güzle vasıflarını dile getiriyor. Bu güzel özelliklerinden dolayı Acem gızını nasıl tasvir edeceğine karar veremiyor. Şeker mi, şerbet mi bal Acem gızı dizesinde birbirinden tatlı örnekler vererek sevdiğini yüceltmıştır.

TÜRKÜNÜN ADI: ARDA BOYLARI

YÖRESİ: TRAKYA - EDİRNE

HİKÂYESİ:

Bir ömür boyu ayrılmamak üzere birbirlerine söz veren iki nişanlı olan Recep ve Halime'nin huzurlarını köy ağasının oğlu İsmail bozmaktadır. İsmail de Halime'ye âşık olmuştur ve ona sahip olabilmek için türlü yollara başvurmuştur. İsmail, zenginliğinin verdiği cesaretle Zeynep'in annesine niyetini açıklar, o da İsmail'in elinde bulundurduğu mal varlığına aldanarak iş birliği yapar onunla.

Sevdiğine bir başkasının talip olmasına dayanamayan Recep, öfkeyle ağanın kapısına dayanır. Ancak ağa güçlüdür, kendisine karşı çıkan Recep'i ağır bir şekilde cezalandırır. Uğradığı zulme dayanamayarak dağa kaçan Recep'in yokluğunda, Halime'nin annesi ve ağanın oğlu Halime'yi evlilik için ikna etmeye çalışırlar. Recep'in bir başka sevdiğinin olduğu ve ona kaçtığı söylentileri köye yayılır. Ve düğün hazırlıkları başlar. Recep ve can dostu Cemil ise dağda ağanın adamlarıyla mücadele ederler. Ağanın adamlarından kurtulmayı başaran arkadaşlar, bu sefer kendilerine dost gibi yaklaşan düşmanlarla savaşmak zorunda kalırlar.

Düğün günü sevdiğini kaçırmaya çalışan Recep ile ağanın adamları arasında çatışma yaşanır. Recep, yaralı olarak dağa kaçar. Bunu öğrenen Halime, daha önce defalarca buluştukları yer olan Arda boylarına gelir ve beyaz gelinliğiyle kendisini hırçın dalgaların kollarına bırakır. Bunu sonradan duyan Recep de aynı yere gelir ve o da Halime'nin kendisini bıraktığı yerden nehre atar ve iki âşık bu dünyada kavuşamaz. Halime ile Recep'in dillere destan aşkları da bu türkü ile dilden dile dolaşır.

SÖZLERİ:

Arda boylarında kırmızı erik
Halime'nin ardında on yedi belik
Ah annecim ah annecim yaktın ya beni
Bu genç yaşta denizlere attın ya beni

Aliverin feracemi annecim diksin
O gıymatlı İsmail'e kendisi gitsin
Uyan uyan İreceb'im senin olayım
Ardalar aldı ya nerde bulayım

Arda boylarına ben kendim gittim
Dalgalar vurdukça can teslim ettim
Ah annecim ah annecim yaktın ya beni
Bu genç yaşta denizlere attın ya beni

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Arda kelimesi “yere işaret olarak dikilen değnek. tarla sınırı” gibi anlamlara gelse de burada Edirne civarındaki Arda Nehri olarak söylenmiştir. Zira hikâyenin yaşandığı köy, bu nehre yakındır. Muhtemelen bu nehrin etrafında kırmızı erik ağaçları dikilmiş olup âşıklar zaman zaman burada buluşmaktadır. Halime, saçları on yedi belik(saç örgüsü) şeklinde örülmüştür. Bu tasvir bir kızın güzelliğini ifade etmek için söylenir. Çünkü şiirde belik kızlara çok yakışan bir nesnedir. Ah annecim derken Halime, annesi ile ağanın oğlu İsmail'in iş birliğinden şikâyet ediyor. Halime'nin annesi, zengin olduğu için damat adayı olarak ağanın oğlu İsmail'i tercih ederek kızının genç yaşta acı çekmesine intiharına sebep oluyor.

2. DÖRTLÜK:

Ferace, bugün de kullanılan bir kadın elbisesi modelidir, ancak o dönemlerde gelinlik niyetiyle de kullanılmaktadır. Halime, düğün feracesinin annesi tarafından dikilmesini istiyor. Hatta o feraceyi annem giysin ve çok değer verdiği (gıymatlı, halk ağzında kıymetli) İsmail'e kendisi varsın diyor. Çünkü Halime'nin gönlü Recep'tedir. İsmail'e parası için değer veren annesidir. Halime, burada Recep'e sesleniyor: Uyan uyan İrecebim (halk arasında Recep isminin söylenişi) senin olayım diyor, çünkü asıl sevdiğim sensin ama annem beni İsmail'e verecek diye sitem ediyor. Arda boyları muhtemelen iki aşığın buluşma yeridir, ancak Recep'in, çatışmada yaralandığı ve daha sonra Arda Nehri'nde boğulduğu söylentilerine inanan Halime, artık Recep'i bir daha göremeyeceğini düşünmektedir.

3. DÖRTLÜK:

Halime, daha önce defalarca Recep'le buluşmak için gittiği Arda boylarına bu sefer gittiğinde Recep'i bulamadığı için kendisini dalgalara teslim ettiğini söylüyor. Ah annecim, beni sevdiğimden ayırarak yaktın beni ve bu genç yaşta denizlere attın ya beni diyerek sitemini, isyanını haykırıyor.

TÜRKÜNÜN ADI: BENDEN SELAM OLSUN BOLU BEY'İNE (KOÇAKLAMA)

YÖRESİ: BOLU

HİKÂYESİ:

Bolu Beyi, at meraklısı bir beydir. Atçılıkta usta olan seyisi Yusuf'u, güzel ve cins at aramak üzere başka yerlere gönderir. Yusuf günlerce gezdikten sonra, obanın birinde istediği gibi bir tay bulur. Bu tayı doğuran kısrağın, Fırat kıyısında otlarken, ırmaktan çıkan bir aygır kısrağa aşmış, tay ondan olmuştur. Irmak ve göllerin dibinde yaşayan aygırlardan olan taylar çok makbuldür, iyi cins at olur.

Yusuf, tayı sahiplerinden satın alır. Yavrunun şimdilik bir gösterişi yoktur. Hatta çirkindir bile. Ama ileride mükemmel bir küheylan olacaktır. Yusuf bunu biliyor. Sevinerek geri döner. Bey, bu çirkin ve sevimsiz tayı görünce çok kızar, kendisiyle alay edildiğini sanır. Yusuf'un gözlerine mil çektirir. Tayı da ona verir, yanından kovar. Kör Yusuf köyüne döner. Olanı biteni oğluna anlatır. Bolu Beyi'nden öğ alacağını söyler.

Baba oğul, başlarlar tayı terbiye etmeye. Yıllar geçer tay artık mükemmel bir küheylan olmuştur. Rüzgâr gibi koşmakta, ceylan gibi sıçramakta, türlü savaş oyunu bilmektedir. Bu arada Kör Yusuf'un oğlu Ruşen Ali de büyümüş, güçlü kuvvetli bir delikanlı olmuştur. O da her türlü şövalyelik oyunlarını öğrenmiş bir babayiğittir.

Bir gece Yusuf, düşünde Hızır'ı görür. Hızır ona yapacağı işi söyler. Hızır'ın önerisiyle baba oğul yola çıkarlar. Bingöl dağlarından gelecek üç sihirli köpüğü Aras ırmağında beklerler. Bu üç sihirli köpükle Yusuf'un hem gözleri açılacak, hem intikam almak için gereken kuvvet ve gençliği elde edecektir. Körün oğlu Ruşen Ali dağa çıkar. Gelen geçeni soyar. Ünü yayılmaya başlar. Kendisi gibi kanun kaçakları yanında toplanmaya başlarlar. Artık Köroğlu olmuştur. Bolu şehrinin karşısında, Çamlıbel'de bir kale yaptırır. Küçük bir ordusu vardır. Bir gün, güzelliğini duyduğu Üsküdar Kasapbaşı'sının oğlu Ayvaz'ı kaçıır, Çamlıbel'e getirir, evlat edinir. Başka bir gün, Bolu Beyi'nin bacısı Döne Hanım'ı kaçıır, evlenirler. Aradan yıllar geçer. Bolu'yu basar, yakar, yıkar. Bolu Beyi'nden babasının öcünü alır. Bolu beyi de Köroğlu'na karşı düzenler kurar. Bir defasında Köroğlu'nu başka bir seferde Ayvaz'ı yakalatır. Zindana atar. Ama Köroğlu ve adamları her zaman hile ve cenkle kurtulurlar. Köroğlu, ara sıra Gürcistan, Çin gibi uzak ülkelere de seferler açar. Yeni yeni serüvenlere atılır, büyük vurgunlar yapar. Bu arada küçük, fakat heyecanlı birçok olay da geçer. Sonunda delikli demir (tüfek) ortaya çıkınca eski bahadırılık geleneği bozulur, dünyanın tadı kalmaz. Ve bir gün Köroğlu, beylerine: "Tüfenk icad oldu, mertlik bozuldu...." deyip sırta kadem basar ve ortadan kaybolur.

SÖZLERİ:

Benden selam olsun Bolu Beyi'ne
Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır
Ok gıcirtısından kalkan sesinden
Dağlar seda verip seslenmelidir

Düşman geldi tabur tabur dizildi
Alnımıza kara yazı yazıldı
Tüfenk icat oldu mertlik bozuldu
Eğri kılıç kında paslanmalıdır.

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Bilindiği gibi türküler, konularına göre farklı isimler alır. Bu türkü de bir koçaklamadır. Koçaklamalar genel olarak; "savaş, kahramanlık ve cenk" konularını işler. Burada da Köroğlu ile Bolu Bey'i arasındaki kavgalar konu edinilmiştir.

Hikâyeden de anlaşıldığı üzere, Köroğlu ile Bolu Bey'i arasında uzun mücadeleler olmuştur. En sonunda Köroğlu, Bolu Bey'ine meydan okur ve onu dağlara davet eder. Elçiler aracılığıyla ona selam gönderir ve çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır der. Zira Köroğlu'nun meskeni dağlardır. Bu dağda öyle bir cenk olmalı ki ok gıcirtısından kalkan sesinden- ok ve kalkan o dönemin en önemli savaş araçlarıdır- dağlar seda verip seslenmelidir. Yani bu ok ve kalkanların sesi dağlarda yankılanmalı ve bize geri gelmelidir. Zira dağlardaki vadiler ses yankılanmasına müsait coğrafi yapılarıdır. Köroğlu, bu sözlerle Bolu Bey'ine meydan okurken, aynı zamanda olacak savaşın tasvirini de yapıyor.

2. DÖRTLÜK:

Köroğlu'nun meydan okuması üzerine Bolu Beyi, çok sayıda asker ile dağlara- Köroğlu'nun bulunduğu yerlere- çıkmış ve savaş meydanında askerlerini tabur tabur dizmiştir. Bu durumu gören Köroğlu, alnımıza kara yazı yazıldı diyerek bu cengin sonunda ölümün de olabileceğini ima ediyor. Zira eskiden ok, kılıç ve kalkan ile cenk edilirken artık mertliği bozan tüfenk de icat edilmiştir. Tüfengi olan birinin çok yiğit olmasına gerek yoktur. Uzaktan yapılacak bir ateş ile en delikanlı savaşçılar bir anda yere serilip ölebilir. Köroğlu'nun moralini bozan da budur. Tüfenk ile savaş dönemi geldiğine göre artık eğri kılıç, kınından çıkmayacak ve orda paslanacaktır. Rivayet odur ki, tüfengin icat olmasıyla Köroğlu artık ortadan kaybolmuş ve bir daha onu gören olmamıştır.

TÜRKÜNÜN ADI: BİR AY DOĞAR İLK AKŞAMDAN

YÖRESİ: MALATYA

HİKÂYESİ:

Mayil ve Gülizar'ın kavuşamadığı ay ışındaki gecelerin acı verdiği bir hikâyeden çıkmıştır bu türkü. Birbirini seven Mayil ve Gülizar evlenmek ister fakat aileleri bu evliliğe onay vermez. Mayil, Gülizar'ı kaçırrır ve evlenirler. Bunun üzerine Gülizar'ın ailesi Gülizar'ı hayatlarından silerler.

Gülizar ve Mayil birlikte mutludurlar ama ah o Mayil'in vazgeçemediği av merakı, delikanlılıktan beridir devam etmektedir. Belli aralıklarla toplanırlar ve arkadaşlarıyla Korkut dağına giderler. Dağa çıkınca herkes dağılır, kararlaştırdıkları saatte yeniden aynı yerde toplanırlar. Yine o günlerden biridir. Mayil'i almak için kapıya dayanırlar ve hep beraber yola düşerler. Bilmezler ki o yollarda Mayil'in soğuk bedenini arayacaklarını. Mayil biraz rahatsız dermanı olmadığını söyler. Arkadaşları geri dönmesini isterler ama Mayil dönmez. Dağa çıkınca ayrılırlar ve anlaştıkları saatte toplanırlar herkes gelir ancak Mayil yoktur. Üstünde fazla durmazlar hasta olduğunu söylediği için eve gittiğini düşünürler. Tekrar yola düşerler köye giderler fakat arkadaşlarından birinin içi rahat etmez. Mayil'in evine gider ve kapıyı çalar. Mayil'in gelip gelmediğini sorar. Gülizar ise: "Sizle gitti daha dönmedi" der. Diğer arkadaşlarına haber verip aramaya koyulurlar. Geceyi ay ışığı aydınlatıyordur. Tepelerde yükselen ay, adeta Mayil bulunsun diye eşsiz bir parlaklıktadır. Bir müddet aradıktan sonra bir kayanın dibinde bulurlar onu. Koşarlar yanına, bağırlırlar. Mayil! Mayil! Mayil'de kan yoktur, can yoktur, Mayil artık Mayil değildir. Çıkmıştır ruhu bedeninden soğuktur artık Mayil, açmaz gözlerini, sesi sedası yoktur. Duymaz olmuştur haykırışları.

Bunu Gülizar'a demek oldukça zordur nasıl diyeceklerdi artık Mayil'in yok, nasıl dayanacak yüreği bu acıya Mayili bu kadar severken. Gülizar'ın yanına gidip onu bulduklarını söylerler. Gülizar'ı alıp çıkarlar dağ yoluna varır varmaz kaya dibine Gülizar bakar ki Mayil kayanın dibinde uyuyor! Sakin sakin sanki dünkü geceden uykusuz kalmıştır, sanki çok yorulmuştur. "Mayil'im kalk" der. Mayil'den ses yoktur. Mayil'de artık can da yoktur. Dünyadaki vaktini doldurup ebediyete göçmüştür. Gülizar'ın artık bacakları tutmaz olur ve yere çömelir. Yaslamış başını Mayil'in omzuna, başlamış ağıt yakmaya. "Uyan bey! Ama Mayil artık uyanamaz. İşte bu acı türküye dönüşmüştür.

SÖZLERİ:

Bir ay doğar ilk akşamdan geceden
Şavkı vurur pencereden bacadan
Dağlar kışımış yolcum üşümüş nasıl edem ben
Uykusuz mu kaldın dünkü geceden

Uyan uyan yâr sinene sar beni
Dağlar kışımış yolcum üşümüş nasıl edem ben
Uyan uyan yâr sinene sar beni
Dağlar harâmi açma yaramı perişanım ben

Yüce dağ başından aşırdın beni
Tükenmez dertlere düşürdün beni
Dağlar kışımış yolcum üşümüş nasıl edem ben
Madem soysuz göynün bende yoğudu

Niye doğru yoldan şaşırdın beni
Dağlar kışımış yolcum üşümüş perişanım ben
Niye doğru yoldan şaşırdın beni
Dağlar harâmi açma yaramı perişanım ben

AÇIKLAMASI:

1. BÖLÜM:

Akşam gün battıktan sonra bir ay doğar ilk akşamdan. Bu ay öyle bir ay ki şavkı yani parlaklığı pencereden, bacadan her yerden aydınlatır etrafı. Bu ay öyle parlaktır ki Mayil'in kaybolduğu gecede Gülizar'a ışık olmuş ve Mayil'i bulması için adeta ona rehberlik etmiştir. Bu ayın, etrafı aydınlattığı zaman bir kış gecesidir, ayazdır. Dışarıda kalanlar üşür hatta belki de donarlar. Gülizar, Mayil'i böyle bir ortamda bulmuştu. Sanki Mayil, kayanın dibinde uyuyor gibi. Ama Gülizar'ın elinden gelen bir şey yok. Gülizar, bu durum karşısında "nasıl edem ben?" diyerek çaresizliğini dile getiriyor.

2. BÖLÜM:

Gülizar, Mayil'i bulduğunda, onun çok üşüdüğünü hissediyor. Çare olarak da : "Uyan uyan yâr sinene sar beni" diyor, ancak bu şekilde ısınır ve hayata dönersin diye umut ediyor. Bu dağlar haramidir (yol kesen, eşkiya) Senin av merakın seni benden aldı. Ava gelirken dağda haramilere yakalandın ve av olan sen oldun. Bu durumda beni perişan ettin, gurbet elde bir başıma bıraktın.

3. BÖLÜM:

Malum olduğu üzere, Gülizar'ın ailesi kızlarını Mayil'e vermedikleri için Mayil, Gülizar'ı kaçırmıştı. İşte "yüce dağ başından aşırdın beni" dizesi buna göndermedir. Gülizar, Mayil'e diyor ki; "Yüce dağ başından beni aşırдың gün aynı zamanda beni tükenmez dertlere de düşürdün. Yani eskiden kalan av merakını benden sonra da devam ettirdin. En sonunda bu uğurda canından olduğun gibi beni de gurbet elde yapayalnız bıraktın." Gülizar, Mayil'in hastalıktan ve donmaktan ötürü vefat etmesini : "Madem soysuz göynün bende yoğudu, Niye doğru yoldan şaşırdın beni" şeklinde yorumluyor. Yani beni sevmediğin için bırakıp gittin demeye getiriyor. Kelimelerden bazıları halk ağzıyla söylenmiştir. (Göynün-gönlün, yoğudu-yok idi vb.)

4. BÖLÜM:

Niye doğru yoldan şaşırdın beni sözü şöyle açıklanabilir. Gülizar diyor ki: "Ailem beni sana vermediği halde, onlar bu evliliğe rıza göstermedikleri halde sen, beni ikna ettin, kandırdın, aklımı çeldin. Ama ben gelince de eski alışkanlıklarından vazgeçmedin. Bana olan sevgin, av sevgisinden daha azmış. Madem soysuz, beni bu kadar az seviyordun bunu bana nede yaptın, neden doğru yoldan şaşırdın beni?" şeklinde sitemlerini dile getirmiştir.

TÜRKÜNÜN ADI: BİR YILDIZ DOĞDU YÜCEDEN

YÖRESİ: NIĞDE

HİKÂYESİ:

Bir yaz mevsimi koyunculuk yapan bir grup yaylaya çıkar. Bu grup içinde sözlü olan iki de genç vardır. Gençler yaylada rahatça buluşabilecekleri için seviniyorlardı. Çünkü köyde evleri birbirlerine yakın olduğu için komşuların, onları görme tehlikesi vardı. Bir gün iki sevgili gündüzden bir buluşma yeri tespit ederler ve derler ki; bu gece şu kayanın dibinde buluşalım. Gece olur ve oğlan erken saatte kayanın dibinde ayın inmesini ve sevgilisinin gelmesini bekler.

Şans bu ya; ay iner inmez arkasından yörede “Sarı Yıldız” adı verilen Şafak Yıldızı doğar ve ay ışığından hiç de farkı olmayan yıldızın şavkı her yeri aydınlatır. Bu yüzden kız da kendisini bir gören olur diye sevgilisinin yanına gelemez. Oğlan da o gece sevgilisi ile buluşmasına engel olan Sarı Yıldız'a bu türküyü söyler.

SÖZLERİ:

Bir yıldız doğdu yüceden
Aman bir yıldız doğdu yüceden
Yâr yâr yâr yâr yâr âr aman
Şavkı vurdu pencereden
A leylim leylim

Kavlim var dün geceden
Aman kavlimiz var dün geceden
Yâr yâr yâr yâr yâr aman
Niye doğdun evler yıkan
Beller büken yıldız dön

Sarı yıldız tekerlendi
Aman sarı yıldız tekerlendi
Bal dudaklar şekerlendi
Şimdi kızlar şikârlandı
Niye doğdun evler yıkan
Beller büken yıldız dön.

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Hikâyeden anlaşıldığı üzere sevgililer, kırdan karanlık bir zaman diliminde birbirleri görmek için sabırsızlanıyorlardı. Bu buluşma için mehtabın gitmesini bekliyorlardı. Tam mehtap giderken arkasından hemen ortaya çıkan Sarı Yıldız, âşıkların heveslerini kursaklarında bırakmıştır. Zira bu yıldızın parlaklığı o kadar çokmuş ki mehtaptan geri kalan yanı yokmuş. Bu durum karşısında erkek âşık, şanssızlığına sitem etmiştir. Zira kız, ortamın aydınlığından başkaları onları görür dedikodu olur diye erkekle buluşma yerine gidememiştir

2. DÖRTLÜK:

Kavil, sözleşmek demektir. Âşıklar bir gün önceden buluşacakları yer ve saat konusunda birbirlerine söz vermişlerdi. Saat derken şimdiki gibi dijital, alarmı olan saatler yok tabii ki. Ayın gitme vakti, yani ortamın kararmaya başladığı an onlar için buluşma saatidir. Ay indikten sonra ortalığı aydınlatan Sarı Yıldız için âşık, “evler yıkan, beller büken” şeklinde tabirler kullanmıştır. Yani sen doğduğun için biz de buluşamadık. Evimizi yıktın, belimizi büktün. Tüm hayallerimiz senin yüzünden suya düştü, bizi perişan ettin. Doğacak zaman mıydı, hiçi mi halden anlamıyorsun şeklinde sitemler sıralanmış.

3. DÖRTLÜK:

Sarı yıldız tekerlendi, yani yıldız kocaman bir yuvarlak halini aldı ve gökteki yerini aldı. Sanki dolunay şeklinde bir aydınlatıcı gibi. Bal dudak, edebiyatta çok kullanılan bir benzetme şeklidir. Sevgilin ağzından bal damlar zaten. Dolayısıyla sevgilinin dudakları da ballı olur. Şimdi kızlar şikârlandı yani Sarı Yıldız doğup etraf aydınlanınca, gizli gizli buluşan kızlar yakalandı. Şikâr, av demektir. Yani kızlar avlandı, çünkü saklandıkları yerlerde görünür hale geldiler ve bu durum, onları bekleyen erkekler için bir fırsat olmuştur. Diğer taraftan da kızların aileleri veya ahali onları görebilir. Âşık, tekrar yıldızla seslenerek “evimizi yıktın, belimizi büktün. Ne olursun bir an önce dön, ortadan kaybol ki biz de sevdiğimizi görelim.” diye adeta ona yalvarıyor.

TÜRKÜNÜN ADI: CEMİL

YÖRESİ: ŞANLIURFA(SİVEREK)

HİKÂYESİ:

Siverek'te Fatma isimli genç bir kız, yakışıklılığıyla nam salmış ve genç kızların yüreğini yakan Cemil'e sevdalanır. Ancak Cemil'in bundan haberi yoktur. Neredeyse mahallenin bütün, kızları âşık olmuş Cemil'e. Bakışları can yakan, yakışıklı bir yiğitmiş bu delikanlı. Mahallenin kızlarından Fatma da Cemil'i severmiş. Severmiş sevmesine de Cemil'in kulağına gidecek kadar dolaşmış dillerde, ahali kızın haline dertlenir olmuş. Bir vakit, kendine bunca sevdalı olan Fatma'yı görmüş Cemil. Görür görmez Cemil de vurulmasın mı Fatma'ya. Aileleri evlenmelerine engel çıkarır. Sevda acısına dayanamayan Cemil hastalanır. O dönemin ileri gelenleri araya girip, Fatma ile Cemil'i evlendirirler.

İki gönül böyle ateşlenince, büyükler engel olmamış bu sevgiye. Engel olmamışlar ama geç olduğundan mı, yoksa güç olduğundan mı, Cemil ince hastalığa yakalanmış

Âşıkların birbirine duyduğu bu tutkulu sevgi, Cemil'in hayatına mal olmuş. Fatma kavuşup da doyamadığı Cemil'in ardından ağlamış, ağıtlar yakmış. Cemil'ini kaybetse de aşk ateşi sönmemiş, ölünceye kadar içinde yanıp durmuş. Sevdiğine kavuşamayan Fatma, daha sonra hayatında birbirini seven gençlerin düğünlerinde, hem onları sevindirmek, hem de Cemil'i yâd etmek için def çalar, maniler söylerdi. Çoğu zaman da söylediği manilere müzik uyarlayarak çeşitli türküler meydana getirirdi. Bundan sonra halk arasında "Tefçi Fatma" diye anılmaya başlar. Tefçi Fatma'nın söylediği bu türkülerin çoğu maalesef unutulup gitmiştir. Ancak kendi sevdası olan "Cemil" türküsünü her düğünde ve her zaman söylediği için bu türkü halka mal olup günümüze kadar gelmiştir.

SÖZLERİ:

Gezmedim yorulmadım Cemil
Boş yere kırılmadım Cemil
Sana benzer dünyada Cemil
Bir başka bulamadım Cemil

Anan öle Cemil
Baban öle cemil
Yetim kalasın Cemil
Benim olasın Cemil

Kayalıkta bir kuş var Cemil
Kanadında gümüş var Cemil
Yârim gitti gelmedi Cemil
Elbet bunda bir iş var Cemil

Bağa gel bostana gel Cemil
Zülûfün destele gel Cemil
Ana izin vermezse Cemil
Yalandan hastalan gel Cemil

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Fatma burada sevdiği Cemil'e sesleniyor. Bu yaşıma kadar çok yer gezmedim- o vakitler genç bir kızın çok yer gezme imkânı zaten yok- dolayısıyla kimseye gönül kaptırıp kırılmadım. Ama tüm dünyayı gezmiş olsaydım bile senden daha yakışıklısını, yiğidini, benzerini bulamazdım demeye getiriyor sözü. Bu ifade tarzı genellikle tüm âşıklar tarafından dile getirilir. Zira âşığın gözünde sevgili, dünyada eşi benzeri olmayan kişidir.

NAKARAT:

İlk başlarda Cemil'in anne ve babası bu izdivaca karşı çıktığı için Cemil çok acı çekmiş ve ince hastalığa yakalanmış. Fatma burada diyor ki, keşke anan ölse baban ölse sen yetim kalsan ama yine de benim olsan. Çünkü benim için bu dünyada yaşaması gereken asıl kişi sensin. Oysa anan baban yüzünden sen öldün diye sitemini dile getiriyor.

2. DÖRTLÜK:

Burada ilk iki dize türküye giriş niteliğinde olup özel bir anlamı yoktur. Yârim gitti gelmedi, elbet bunda bir iş var. Bir kişi bir yere gidip bir daha dönmediyse mutlaka bir sebebi vardır. Cemil'in gittiği yer, öte dünyadır. Artık onun dönmesine imkân yoktur. Ancak bu durumu kabullenmek istemeyen Fatma, bu geri dönmeme sebebini başka şekilde dile getiriyor. Ölümü kabullenmek istemiyor.

3. DÖRTLÜK:

Cemil ile buluşmayı tasarlayan Fatma, onun köyün dışındaki bağlara gelmesini istiyor. Gelirken de saçların güzelce tara, yani sevdiğini görmeye giden bir tarzda hazırlık yap. Tabi bu hazırlığı görünce Cemil'in annesi durumu fark edecek ve Cemil'e engel olmaya çalışacaktır. İşte bu duruma da kendince bir çözüm bulmuştur Fatma. "Yalandan hastalan gel." Neredeyse en çok kullanılan klasik numaralardan biridir yalandan hastalanıp bir yere gitme fikri. Zira hasta olan birine karşı daha anlayışlı olur herkes.

TÜRKÜNÜN ADI: ÇARŞAMBA'YI SEL ALDI

YÖRESİ: SAMSUN

HİKÂYESİ:

Çarşamba Ovası'nda, Yeşil Irmağa kadar uzanan Abdal deresinin kıyısındaki köylerden birinde, yoksul bir ailenin oğlu olan Ahmet, kalbini Melek isimli genç ve alımlı bir kıza kaptırmıştı. Aşkından gözü başka bir şey görmez olmuştu ki Melek onu fark etti ve ona kalbini açtı Ahmet'e. Sözlendiler, bir süre sonra Ahmet askerlik görevini tamamlamak üzere köyden ayrıldı. Ahmetsiz geçen her gün Melek için bir ömür demektir. Köyün Ağasının oğlu olan Mehmet Ali, Melek'e göz koydu ancak Melek, Ahmet'ten başka kimseyi görmüyordu. Melek, Mehmet Ali'yi reddedince, köyün ağasının itibarı sarsılacağından Mehmet Ali ve birkaç adamı Melek'i dağa kaldırdılar.

Ahmet, bu haberi alır almaz silahını kaptığı gibi askerden firar etti ve Melek'i aramaya başladı. Ahmet, yârini ararken bir gün çok şiddetli bir yağmur yağdı ve Yeşil Irmak taşıtı, Çarşamba adeta bir göle dönüştü. Sel, Canik dağlarının zirvelerinden eteklerine doğru bir çığ gibi inerek önüne kattığı her şeyi yuttu. Hayat normale döndükten sonra köylüler köy meydanında toplandı. Bir kayanın üzerinde iki kişinin cesedini gördüler. Yaklaştıklarında ise cansız bedenlerin Ahmet ve Melek'e ait olduğunu gördüler. El ele tutuşmuş öylece yatıyorlardı. Rivayete göre büyük kaya parçası, yedi yerinden ayrıldı ve her birinden bir servi boyu su fışkırdı. Köylüler dualar etti. Bu edilen dualar yıllardır insanların acısını dile getiren dizeler haline geldi. Çarşambayı Sel Aldı Türküsü de bu dualardan doğdu. Kayanın bulunduğu yere daha sonra bir su değirmeni kuruldu ve o yöre 'Değirmenbaşı' olarak anıldı. Ahşap değirmenin yedi taşı vardı. Yedi oluşuna su veren set üzerinden yedi kez yürümek, sağ ve sol omuz üzerinden yedişer kez su atmak uğur sayıldı. Her Hıdırellez'de (Her yıl 6 Mayıs'ta Hızır ile İlyas'ın buluştuğuna inanılan gün. Hıdırellez, Hızır ve İlyas kelimesinin birleşmesi ile oluşmuştur.) tekrarlanan gelenek, 1970'lerde değirmenin yıkılmasına kadar sürdü. Yavuz Bingöl, Zara, Orhan Hakalmaz gibi sanatçılar da bu türküyü seslendirerek yüreklerde bu acıyı bir kez daha yaşattılar.

SÖZLERİ:

Çarşamba'yı sel aldı,
Bir yâr sevdim el aldı.
Keşke sevmez olaydım,
Elim koynumda kaldı.

Oy ne imiş ne imiş,
Kaderim böyle imiş.
Gizli sevda çekmesi
Ateşten gömlek imiş.

Çarşamba yazıları,
Körpedir kuzuları.
Allah alınma yazmış,
Bu kara yazıları.

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Hikâyeden de anlaşıldığı üzere Çarşamba, Samsun ilimize bağlı bir ilçe olup Karadeniz bölgesinde bulunmaktadır. Karadeniz Bölgesi, yurdumuzun en çok yağış alan bölgesidir. Dolayısıyla “Çarşamba'yı sel aldı” ifadesi abartılı bir ifade olmayıp, günümüzde de zaman zaman sel felaketlerinin yaşandığı bir yerdir. İkinci dizede ise asıl sitem dile getirilmiştir. Aşk hikâyelerinin çoğunda maalesef bu gerçeklik vardır. Âşık sever ama başkası alır bu sevgiliyi. Nitekim Melek'i gerçekten seven Ahmet'tir ama Ahmet'in yokluğunu fırsat bilen kötü kalpli kişiler Melek'i kaçırmışlar ve Ahmet'e yâr etmemişler. Ahmet'e yani gerçek sevdiğine kavuşamayan Melek, bu sitemini : “Keşke sevmez olaydım, Elim koynumda kaldı.” Şeklinde dile getirmiştir. Normal şartlarda bir insan, sevdiğine “iyi ki seni sevdim.” der. Fakat kötü son, Melek'e bu sözü söyletmiştir. Son dizede zaten Melek, çaresizliğini “elim koynumda kaldı” deyimiyile ifade etmiştir.

NAKARAT:

Daha önceki bazı örneklerde kavuşamamanın önündeki engellerde birinin de “kader inancı” olduğunu söylemiştik. Burada da, bu yaşanan olumsuzlukları halk, “Kaderim böyle imiş” diyerek kendilerini teskin ediyorlar. Aşkın, ateşten bir gömlek giymek olduğu konusunda tüm âşıklar neredeyse hemfikirdirler. Hele bir de bu aşk gizli ise vay bu derdi çekenin hâline...

2. DÖRTLÜK:

Çarşamba yazıları derken buradaki yazı “ova” anlamındadır. Eski Türkçe'de ova için yazı kelimesi kullanılırdı. Malum Çarşamba Ovası, Karadeniz Bölgesi'nin en büyük delta ovalarından biridir. Körpedir kuzuları cümlesi iki anlama gelebilmekte. Biri gerçek anlamda kuzu ki, geniş ovada koyun, kuzu çok olur. Bir de gençler için kullanılan bir ifadedir “körpe kuzu”. Melek ve Ahmet de genç körpe kuzulardır. Yukarıda “kader inancı, alın yazısı” gibi ifadeler kullanılmıştı. “Kara yazı” da “kötü kader” anlamında kullanılır ve alın yazısı Allah tarafından alınımıza yazılmıştır. Buna inanmamız ve buna razı gelmemiz lazımdır. Bu anlayış da bir teslimiyet gerektirir. İnsanlar genel olarak olumsuz bir durum karşısında; “ Ne yapayım kaderim böyleymiş (devriyeler sardı da bizi meğer kaderim böyle) Allah, alın yazımı böyle yazmış. (alınma yazılmış bu kara yazı) ” şeklinde kendilerini teskin etmeye çalışırlar. Böylece insanların yaptıkları kötülükler arka planda kalır.

TÜRKÜNÜN ADI: DERSİNİ ALMIŞ DA EDİYOR EZBER

YÖRESİ: YOZGAT

HİKÂYESİ:

Yozgat şehri 1760 yılı başlarında Bozok Yaylasının, yeşillik, etrafı ormanlarla çevrili içinde bin bir çeşit kuşun ötüştüğü bir sahada kurulurken; Yozgat halkı o zaman yarı göçebe ve sürülerini besleyerek hayvancılıkla uğraşır, geçimlerini bu yoldan sağlardı. Bu ozanların çoğunluğunu Sorgun ilçesindeki ozanlarımız oluşturmaktadır.

Bozok yaylasında otlayan bu sürülerin birini de Sürmeli Bey adında bir Türkmen Yörüğü otlatırdı. Halk tarafından sevilen bu yanık sesli halk ozanı elinde kavalı, sırtında sazı Yozgat ´tan Akdağmadeni ´ne uzanan ormanların içinde sürüsünün içinde dolaşırdı. Bazen bir çamın dibinde ona rastlanır sazının tellerini konuşTURUR bazen bir derenin kenarında kavalını çalar, âşık olduğu gönlünün sevgilisini düşünürdü. O sevgili ki güzelliği Bozok Yaylası'na yayılmış, ahu gözlü, sürmeli kaşlı, ay yüzlü bir dilberdi. Babası bir Türkmen Beyi idi ve çok sert bir adamdı. Sürmeli Bey, durumu ailesine haber verir ve babasından sevdiğini ister. Kızın babası mağrur bir adamdır, kızını bir çobana vermeye yanaşmaz. Araya beyler, ağalar girer ama boşuna, bir türlü gönlü olmaz kızın babasının ve iki sevgili kavuşamaz.

Üzütüsünden sürüsünü bırakan Sürmeli Bey alır sazını eline Beşçamlar mevkiinde kendine bir dergâh kurar. Aşkını, yanık türküleriyle dağlara ağaçlara anlatır. Küser otağına, obasına ve Akdağlar ´a kadar uzanan çamların arkasında onu bir daha gören olmaz. Dertli kavalına üflediği, içli sazına söylettiği nağmeler kalır geriye. O gün bu gündür dillerde yankılanır Sürmeli Bey ´in türküleri.

SÖZLERİ:

Dersini almış da ediyor ezber
Sürmeli gözlerin sürmeyi neyler aman
(aman ben yârelendim aman)
Bu dert beni iflah etmez del'eyler
Benim dert çekmeye dermanım mı var aman
(aman sürmelim aman)

Kaşın çeğmellenmiş kirpik üstüne
Havada buludun ağdığı gibi aman
(aman ben yarelendim aman)
Çiğ düşmüş de gül sineler ıslanmış
Yağmurun güllere yağdığı gibi aman
(aman sürmelim aman)

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Dersini almak ve o dersi ezberlemek çabası, o dersin çok önemli olduğunu gösterir. Bilindiği üzere Sürmeli Bey, kendine bir dergâh kurmuş ve orada yaşamaya başlamıştır. Dergâhlarda da dersler verilir, önemli dersler ezberlenmeye çalışılır. Sürmeli kelimesi hem âşığın ismi hem de sürme çekilmiş göz anlamındadır. Genellikle daha güzel görünmek için -bazen de ilaç niyetine- gözlere sürme çekilir. Ancak burada sevdiğine kavuşamayan ve birbirlerinin görmelerine müsaade edilmeyen kişiler var. Yani eğer sevgili görmeyecekse sürmeli gözü neyleyim diyor.

Bu dert beni iflah etmez, del'eyler. Bu dert denilen şey aslında aşktır. Önceki türkülerimizde de “aşk” kelimesinin yerine “dert” kelimesinin kullanıldığını söylemiştik. Aşk derdine yakalanan kişi artık bu dünyada iflah olmaz. Bu kişi olsa olsa (aşk derdiyle) deli olur. Ancak âşık kişi o kadar yorulmuş ki bu hayattan artık dert çekmeye takati kalmamıştır.

2. DÖRTLÜK:

Kaşın çeğmelenmiş kirpik üstüne, havada bulutun ağdığı gibi. Türkü sözlerinden yerel söyleyişlere rastlıyoruz. Çeğmelenmek, hilal gibi yay gibi şekil almak demektir. Malum olduğu üzere kaş, kirpiğin üstündedir ve kaşın makbul olanı yay gibi olandır. Edebiyatta kaşlar genel olarak gerilmiş bir yay gibi olup, kirpikler ok şeklindedir. Sevgili, gamzeli bir bakışla oku fırlatır ve âşığı sinelerinden vurur. Nasıl ki havada bulut, gökte farklı şekiller alıyorsa, kaşların da yüzünde o şekilleri almış demek istiyor. Aynı zamanda “kaş” kelimesi Farsça'da “ebru” şeklinde söylenir ki “ebr” de bulut demektir. Ebru kelimesi “bulutumsu” şeklinde de açıklanır.

Yağmurdan sonra, güllerin genel olarak tüm yeşilliklerin üstünde çiğ taneleri birikir. Burada o çiğ, gözyaşı olarak düşünülmüştür. Gözden düşen yaşlar, kirpikleri ve yanakları ıslatır. Kirpikler bazen de gülün etrafındaki dikenlerdir. Peki, gözyaşını kim döker? Evet, sevdiğine kavuşamayan âşık gözyaşı döker. Hatta o kadar gözyaşı döker ki bazen bu yaşlar sel olur, nehir olur akar ve ummanlara karışır.

TÜRKÜNÜN ADI: ELÂ GÖZLÜM BEN BU ELDEN GİDERSEM

YÖRE: ERZURUM

HİKÂYESİ:

Çok geniş bir alanı kapsar Çukurova. Ovalar, dağlar, vadiler, uçurumlar kucaklaşır birbirleriyle. Böylesine değişik özellikte doğa yapısı vardır. Her birinin ayrı bir çekiciliği büyüler kişiyi. Güzellikte birbirleriyle yarışır sanki. İnsanları da doğanın bu yapısına benzer özelliktedir. Kiminin ocağında et, kimininkinde dert kaynar. Kiminin ocağında da hiçbir şey kaynamaz. O nedenle Akdeniz'den doruklarına dek sanat kokar Çukurova. Verimli topraklarından destanlar fışkırır, masallar fışkırır, türküler fışkırır. Ozanı, yazanı çoktur Çukurova'nın. Onlardan biri de Karacaoğlan.

Sazı elinde, türküler dilinde kara çadırından fırlayıp çıkar bir gün. Gönlü ve gözü uzaklardadır. Bu büyüdü topraklardan uzaklaşıp başka güzeller, başka güzellikler arayacaktır. "Gönül ne gezersin sarp kayalarda/ İniver aşağı yola gidelim/ Bir güzel sevmeyle gönül eğlenmez / Güzeli çok olan ele gidelim." diyerek düşmüştü yola. Yakınlarda sevgilisi vardı. Karacakız derlerdi adına. Ona veda etmeyi düşündü. Gözleri yaşlıydı sevgilinin. "Gitme!" diye yalvarmayacaktı. Yararı yoktu bunun. Kararı verdi mi dur durak bilmezdi. Yakınlarda ulu bir ardıç vardı. Ona doğru birlikte yürüdüler. "Bir türkü söyleyip öyle git; bir daha seni ne zaman görürüm, sesini ne zaman duyarım kim bilir?" dedi kolları boynunda Karacakız. İşte bu türküyü o zaman çalıp söyledi Karacaoğlan.

Bu türkü için ağlatan bir anekdot:

Bu türküyü Çanakkale savaşında bir Erzurum yöresinden bir asker geceleri siperden söylerdi. Sadece metreler mesafesinde karşılarında Anzak askerleri her gece beklerdi bu güzel türküyü ve güzel sesi. Anlamasalar bile ruhlarına işlemişti. Bir gece ses ve türkü gelmedi, bir gece daha yine o güzel ses gelmedi. Anzaklar bir mesaj yazıp bir taşa bağlayıp Türklerin siperine attılar ve sordular, "Ne oldu o güzel sesli askere?" Cevap şuydu : " Üç gün evvel onu vurdunuz!"

SÖZLERİ:

Elâ gözlüm ben bu ilden gidersem
Zülfü perişanım kal melûl melûl
Kerem et aklından çıkarma beni
Ağla gözyaşını sil melûl melûl

Elvan çiçekleri takma başına
Kudret kalemini çekme kaşına
Beni unutursan doyma yaşına
Gez benim aşkımla yâr melûl melûl

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Edebiyatta genel olarak insanlar göz renkleriyle sıfatlandırılır. Çünkü insan bedeninde zamanla değişmeyen bir organdır göz. Bu nedenle birini tarif ederken “ yeşil gözlü, kara gözlü, deniz gözlü vb.” sıfatlar kullanılır. Elâ göz de, şiirlerde en çok kullanılan ve sevgilinin güzelliğini pekiştiren bir kavramdır.(Elâ gözlü benli dilber...)

Âşık, kendi eylemleriyle ilgili sevgilisine şartlı cümlelerle hitap ediyor, ama onun yapması gerekenleri emir kipi ile ifade ediyor. Ben bu ilden yani bu yerden gidersem (şart kipi), sen perişan olmuş, dağılmış saçlarını üzgün bir şekilde karıştır. (Bir anlamda saçların yol) Sen, olduğun yerden ayrılma, orda kal ve benim için üzül (emir kipi) diyor. Edebiyatta “zülf ü perişan” sevgili için sık kullanılan sıfatlardandır. Dağılmış, perişan haldeki bir insanın saçı. Bazen de bu saç tarzı şekil bakımından bir kuş yuvasına (aşıyan) benzetilir. Kerem et aklından çıkarma beni derken de sevgilisinden kendisini unutmamasını, ben burada yokken bile başkasını sevmemesini istiyor. “Kerem et” ifadesi genellikle bizden üst makamlar için kullanılan bir istek cümlesidir. Yani âşık, sevgilisini bir sultan, kendini de bir kul olarak görüyor ki edebiyatta genel olarak böyledir zaten. Ben yokken ey sevgili, sen benim için ağla ve gözünden akan yaşları melûl melûl sil. (Melûl melûl kalmak: Elinden bir şey gelmeden çaresizce kalmak.)

2. DÖRTLÜK:

Yukarıdaki dörtlükte âşık, sevgilisinden neyi yapması veya yapmaması konusunda telkinlerde bulunmaya devam ediyor. Ben buradan gittikten sonra da sevgilisinden kendini güzelleştirecek ve dolayısıyla başka kişilerin dikkatini çekecek hareketlerde bulunmamasını ve sadece üzülmelerini istiyor.

Elvân, Arapça “levn” kelimesinin çoğulu olup “renkler” anlamındadır. Yani saçlarına renkli ve güzelliğini pekiştirmek amacıyla çiçekler takıp da kendini süsleme diyor. Zira benden sonra sen yas halinde olmalısın. Daha önce dinlediğim başka bir türküde mealen; “ ben bu elden gittikten sonra ey sevgili, artık gözlerine kimin için sürme çekeceksin.” şeklinde benzer ifadeler olduğunu duymuştum. Kudret kalemi, Allah'ın iradesini takdir eden, onu yazan kalem demektir. Burada kaşa, göze sürme çekmek için kullanılan kalemi kast ediyor. Ancak âşık, bu kalemi “kudret kalemi”ne benzeterek ona ilahî bir hava veriyor. Böylece sevgilisini herkesten yüceltmeye çalışıyor. Uyarılar devam ediyor. Eğer bu yukarıdaki uyarılarımı dikkate almayıp beni ağlatırsan, sen de doyma yaşına (yaşından evvel terk et bu dünyayı) diyerek bir anlamda tehdit ve beddua ediyor sevgilisine ki bu durum az rastlanan bir şeydir. Genellikle âşıklar, sevdikleri için olumlu isteklerde bulunur ve ona dua eder. Gez benim aşkımla yâr melûl melûl. Karacaoğlan, Karacakız'a diyor ki: “Ben burada olsam zaten beni seveceksin, ben buradan gidersem de yine beni seveceksin.” Zira beni gurbet elde de ayakta tutacak tek güç, senin bana olan sevgidir.

TÜRKÜNÜN ADI: GESİ BAĞLARI

YÖRE: KAYSERİ

HİKÂYESİ:

Uzun seneler ulaşımın eski binek hayvanları ile devam ettiği zamanlarda doğru düzgün iletişimin olmadığı yıllarda şehirler ve beldeler arasında kız alıp vermek oldukça zor olduğundan köyler arasında gelin giden kızlar günlerce, haftalarca hatta yıllarca ailelerini görmedikleri zamanlardan olan Gesi bağları türküsü böyle bir hikâyeye başlamaktadır.

Ülkemizin güzel illerinden birinde olan Gesi köyü (Melikgazi/Kayseri) bağları ile ünlü olan bir yerdir. Burada yaşayan saygın bir aile komşu beldeden bir kızı gelin olarak almayı tercih ederler. Genç kız ve erkek birbirlerini sevdikleri için de genç kız, ailesi arkasında bıraktığını onları haftalarca hatta aylarca göremeyeceğinin pek farkına varmamıştır. Mutlu ve huzurlu olacağını düşündüğü gelin olarak girdiği evde tam tersi bir muameleye tabi tutulacağını henüz anlamamıştır. Artık eziyetli günlerin başladığından ve başına geleceklerden habersizdir. Genç kız, bir gün çocuğunun olacağını öğrenir. Annelik duygusu da ağır basınca annesini görmek ister ve kendi köyünden uzak olduğu için kocasına, anasını çok özlediğini gidip onu görmek istediğini söyler. Ama koca evinde kocasının değil kayınbaba ve kaynanasının sözü geçmektedir. Genç kızın, köyüne gidebilmek için üç gün binek hayvanları ile yol gitmesi gerekmektedir. Kayınbabası izin verse de oğluna, gelinini anasına götürmesi için kaynanası “yol çok uzun üstelik gebesin bebe doğsun sonra gidersin” diye izin vermez. Gesi bağları köyünden bir türlü çıkamayan genç kız ailesinden de haber alamaz aradan geçen her gün anasına olan hasreti kat be kat artar eziyetler her gün devam etmektedir. Çocuk doğduktan sonra gelin, tekrar kocasına: “ben anamı çok özledim hem çocukta doğdu hasret kaldım ne olur beni götür.” der. İzin alamaz. Daha sonra gelinin kendi köyünden birileri haber getirir ve gelinin anasının vefat ettiğini söyler. O da duygularını dizelere döker.

SÖZLERİ:

Gesi bağlarında dolanıyorum
Yitirdim yârimi amman araniyorum
Yitirdim yârimi amman araniyorum

Bir çift selamına güveniyorum
Gel otur yanıma hallarımı söyleyim
Halımdan bilmiyor ben o yâri neyleyim

Gesi bağlarında üç top gülüm var
Hey Allah'tan korkmaz sana da bana ölüm var
Hey Allah'tan korkmaz sana bana ölüm var

Ölüm varsa bu dünyada zulüm var
Atma garip anam beni dağlar ardına
Kimseler yanmasın anam yansın derdime

AÇIKLAMASI:

1. BÖLÜM:

Hikâyeden de anlaşılacağı üzere; annesinin ölüm haberini alan gelin, derdini kimseye anlatamadığından (kendisini anlayan kimse olmadığından) köyün çevresi boyunca uzanan bağlara içini dökmektedir. Malum, insanlar, çoğu zaman derdini “kuşlara, dağlara, derelere, rüzgâra vb.” anlatmak durumunda hisseder. Çünkü etrafında onu anlayacak, derdine çare arayacak kimse yoktur.

Yârini kaybeden kişi dertlidir. Bu kişi her yerde rastgele yitirdiği sevdiğini arar. Burada kaybedilen sevgili “anne”dir. Uzun süre annesini göremeyen genç kadın, ondan bir çift selam almayı bile yeterli görmekteyken onu kaybettiğini öğrenmesiyle yıkılmıştır. Gel otur yanıma anne, gel otur ki sana ne halde olduğumu anlatayım, zira yanımda oturanlar (kocam, kaynanam) halimden hiç anlamadılar. Ben onları neyleyim diye sitem ediyor.

2. BÖLÜM:

Gesi bağlarında üç top gülüm var derken gelin hanım, muhtemelen gezdiği ve derdini anlattığı bağların tasvirini yapıyor. Hey Allah'tan korkmaz, sana da bana ölüm var. Ölümün varlığı, Allah inancı olan insanlar için dünyadaki her hareketlerine dikkat etmeyi gerektirir. İnsanlara zulüm etmemek, kul hakkı yememek, iyi bir insan olmaya çalışmak gibi tavırlar hep ölümden sonraki hayatı düşündüğümüz içindir. Zira orada ilahi adalet tecelli edecektir. Ancak Allah korkusu olmayan insanlar, birçok olumsuz davranışı yapmaktan çekinmezler. İşte burada da kadın, kocasının ve kaynanasının Allah'tan korkmadıkları için kendine zulüm ettiklerini ifade ediyor.

Eğer ölüm varsa ve halen bu anlayışsızlık, saygısızlık vb. hareketler devam ediyorsa demek ki bu zulümdür, bu dünyada zulüm devam etmektedir. İnşallah öte dünyada bu zulüm bitecektir. Atma garip anam beni dağlar ardına, Kimseler yanmasın anam yansın derdime. Uzak memlekete gelin verilen kadının, anasına olan özlemine ve ondan beklentisini ifade ediyor. Dağların ardı ulaşılmazdır ve ne sebeple olursa olsun uzak memlekete gelin gitmek zordur. (Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar, aşrı aşrı memlekete kız vermesinler türküsündeki temenniler burada da dile getirilmiştir.) Bu durumda insanın haline, yalnız anası ağlar. Kaynanalar ağlamaz. (Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar.)

TÜRKÜNÜN ADI: GÜZELLİĞİN ON PAR'ETMEZ

YÖRESİ: SİVAS

HİKÂYESİ:

Veysel'i, 25 yaşındayken köylerindeki en güzel kız olan Esmâ ile evlendirmişlerdi. Âşık Veysel evli olduğu zamanlarda eşi, Hüseyin adındaki komşusuna gönlünü kaptırıp adama âşık olur ve onunla kaçmaya karar verir. Gece uyumak için yataklarına girdikten sonra eşi kalkar, bohçasını da aldıktan sonra ayakkabılarını giyer ve ardına bakmadan kaçmaya başlar. Kaçarken ayağını bir şeyin vurduğunu fark eder. Ayakkabılarını çıkarttığında Âşık Veysel'in kendisine bütün parasını verdiğini görür. Kaçacağını anlayıp sahip olduğu her şeyi eşine bırakmış. Ayakkabının içinde bir de not yazılı bir kağıt parçası bulur. Kağıtta şu yazar: " Al bu para ananın ak sütü gibi helal olsun, gittiğin yerde kendini ezdirme. Bir de güzelliğın on para etmez bu bendeki aşk olmasa.."

O günden sonra kendini sürekli saz çalmaya vermiş, mısralarını acıya daha çok bulamıştı. Üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin ne eşini ne de ona olan sevgisini unutamamıştı.

SÖZLERİ:

Güzelliğın on par'etmez
Bu bendeki aşk olmasa
Eğlenecek yer bulaman
Gönlümdeki köşk olmasa

Kim okurdu kim yazardı
Bu düğümü kim çözerdi
Koyun kurt ile gezerdi
Fikir başka başk'olmasa

Senden aldım bu feryadı
Bu imiş dünyanın tadı
Anılmazdı Veysel adı
O sana âşık olmasa

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Günümüze kadar “aşk ve sevgi” kavramları üzerine sayısız şiirler, hikâyeler, romanlar yazılmıştır. İşte Aşık Veysel'in bu dörtlüğü aslında önceden bu konuda söylenmiş tüm sözleri özeti gibidir. Veysel'e göre güzellik kadar o güzelliği fark etmek de önemlidir. Zira Veysel görme engelli bir âşıktı. O, Esmâ'yı gönül gözü ile sevmiş ve ona kendi iç dünyasında bir fiziki güzellik yakıştırmıştı. İşte, Veysel'in Esmâ'ya yakıştırdığı o güzellik ve ona beslediği o aşk olmasa aslında Esmâ'nın güzelliği “on para etmezmiş.” On para etmek deyimi; dilimizde maddi olarak en düşük değeri ifade eder. Yani kıymetsiz bir şeydir. Nitekim vaktiyle Mecnun'un şiirlerini okuyup onun hâline üzülen Nevfel adlı bir Arap komutanı, Leyla'nın kabilesine savaş açıp Leyla'nın ailesini bu izdivaca razı etmeye zorlar. Nevfel bir gün der ki: “Şu uğruna savaş açıp askerlerimi ölüme gönderdiğim Leyla'yı bir göreyim, gerçekten bu kadar güzel mi?” diye. Leyla'yı gördüğü vakit: “ Ben bunun için mi savaşmışım.” demiş ve bu haber Mecnun'a ulaşmış. Bunun üzerine Mecnun demiş ki: “Ama o, Leyla'yı benim gözümle görmüyor ki.”

Evet, eğer Veysel'in aşkı olmasa Esmâ'nın güzelliği kıymetsizdir. Edebiyatta aşğın gönlü başkent, sevgili ise sultandır. Sultanlar başkentlerde ve köşklere oturur. Ancak âşık, gönlündeki tahtı sultana açmazsa o vakit sultan eğlenecek yer bulamaz.

2. DÖRTLÜK:

İnsanlar tarih boyunca hayattaki düğümleri çözmek, hayatı kolaylaştırmak için okuyup yazmışlar. Ancak her şeye rağmen fikirler farklılık gösterdiği için beraber ve mutlu bir birliktelik sürdürmek zor olmuş. Eğer kurt ile kuzu farklı düşüncelere sahip olmasalardı birlikte gezerlerdi, ama kurdun fikri kuzuyu yemekte, kuzunun fikri ise kurda yem olmamakta.

3. DÖRTLÜK:

Veysel, adının her vakit anılmasını, sevdiğine olan aşkına bağlıyor. Dünyanın tadı sevmektir diyor. İnsanın isminin sonsuz yaşamasında aşk çok etkilidir. Nitekim Veysel'den önce ismi daima anılan kişiler, bu şöhretlerini aşka borçludur. Veysel de son dörtlükte bunu dile getiriyor. Her şeyde bir hayır vardır düşüncesinde. Zira eğer Esmâ onu terk edip gitmeseydi Veysel de bu aşkı dile getirmez ve ismi anılmaz olacaktı. Bu dörtlük bize Fuzûlî'nin şu dizelerini hatırlatıyor:

“İlim kesbiyle pâye-i rif'at
Arzû-yi muhal imiş ancak

Aşk imiş her ne var âlemde
İlim bir kil u kâl imiş ancak”

(Bir insanın, ilim elde ederek yükselme düşüncesi boş bir hayaldir. Âlemde insanın adını yüceltecek gerçek şey aşktır. İlim denilen şey aslında bir dedikodudan ibarettir.)

TÜRKÜNÜN ADI: HASTANE ÖNÜNDE İNCİR AĞACI

YÖRESİ: YOZGAT

HİKÂYESİ:

Komşusunun kızı ile beşik kertmesi olan bir genç vatani görevini yapmak için gittiği askerde vereme yakalanır. Hastalanan genç hava değişimi olarak memleketi Yozgat Akdağmadeni'ne gelir. Beşik kertmesinin ailesi vereme yakalanan gence kızlarını göstermek istemez. Genç de tedavi olmak için İstanbul'a gelir ve bir hastaneye yatar, genç duygulandığı bir anda hastanenin penceresinden gördüğü incir ağacından aldığı ilhamla hastane önünde incir ağacı türküsünü söyler. Kısa bir zaman sonra genç yakalandığı verem hastalığı yüzünden hastanede ölür. Gencin ailesi cenazeyi Yozgat'a getiremezler ve gencin cenazesi İstanbul'da kalır.

Bu dizeler, bu acıyı dile getirmek için her daim söylenmektedir.

SÖZLERİ:

Hastane önünde incir ağacı
Doktor bulamadı bana ilacı
Baştabip geliyor zehirden acı
Garip kaldım yüreğime dert oldu
Ellerin vatani bana yurt oldu.

Mezarımı kazın bayıra düze
Yönünü çevirin sıladan yüze
Benden selam söylen sevdiğimize
Başını koysun karalar bağlasın
Gurbet elde kaldım diye ağlasın.

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Bilindiği üzere; “incir ağacı” kültürümüzde kutsal anlamlara gelebildiği gibi- Kuran'da Tin yani incir süresi var- genellikle olumsuz bir hatırlatmadır. Nitekim bizde : “Ocağıma incir ağacı diktin.” diye bir söz var. Zira incir ağacı, suya değinceye kadar kök uzatan bir ağaç olup gerektiğinde duvar temellerini, betonu bazen de taşı bile deler. Bu nedenle evlere zarar verir. Onun için incir ağaçları evlerden uzak dikilir.

Her ne kadar gerçek anlamda hastane önünde bir ağacı olmuş olsa da; buradaki anlam yukarıda belirttiğimiz olumsuz havayı dile getirmek için türküye bir giriş niteliğindedir. Burada genç adam her ne kadar verem hastalığına yakalandığı için “doktor bulamadı bana ilacı” dese de aslında gerçek yarası, hasta olduğu için köydeki sevgilisinin kendisine gösterilmemesinden dolayı aldığı “gönül yarası”dır. Bilindiği gibi “aşk” derdinin dermanı hekimlerde bulunmaz. Hekimlerin verdiği hiçbir ilaç bu yarayı iyileştiremez. Doktorun bulamadığı ilacı baştabip de bulamamıştır. Onun için, baştabip, hastanın yüzüne tatlı bir tebessüm veremez ve acı bir bakış bırakır.

Hikâyenin kahramanı hem hasta, hem âşık hem de gurbettedir. Dolayısıyla bir insanın yaşayabileceği tüm olumsuzluklarla mücadele etmekten artık yorulmuştur. Eğer, sevdiği kızın ailesi bu aşka onay verseydi aslında

2. DÖRTLÜK:

Mezarımı kazın bayıra düze derken aslında kişi, ölümünün yakın olduğunu anlıyor ve bir anlamda vasiyetini söylüyor. İslam inancına göre ölen kişinin yüzü kibleden yöne çevrilir, ancak burada âşık, yüzünü kible yerine “sıla”dan yana çevrilmesini vasiyet ediyor. Zira kendisi “gurbet” te ölecektir ve sevdiklerini doyasya görmeden göcektir bu dünyadan. Bu nedenle kıyamete kadar sevdiği insanları görmeyi umut ederek böyle bir vasiyette bulunuyor. Genellikle gurbette ölen kişiler, mezarlarının yol güzergâhlarında yapılmasını vasiyet ederler ki, oradan geçen kişiler bu mezarın kime ait olduğunu sorsun ve hikâyelerini dinlesin isterler. Böylece aşklarının kıyamete dek dilden dile anlatılacağına inanırlar.

TÜRKÜNÜN ADI: HEY ONBEŞLİ

YÖRE: TOKAT (ADANA DİYENLER DE VAR)

HİKÂYESİ:

Çanakkale Cephesi, sanki bir ölüm değirmeni gibiydi; tükettiği insanlar haddi hesabı aşmıştı. İngiliz generalinin "Gelibolu'daki kanlı muharebeler, Türk ordusunun çiçeklerini tüketmiştir" tespiti boşa değildi. Koskoca eğitimli bir genç nesli yutmasına rağmen, Çanakkale bir türlü doymak bilmiyordu. O kadar ki cephede meydana gelen boşlukları doldurmak için, diğer cephelerden asker getirilemediğinden, en yakın çevreden başlayarak, 15 yaşın üstündeki eli silah tutan bütün gençlerin dahi, gönüllü olup olmadığına bakılmaksızın, Çanakkale'ye sevk edilmeleri alışılmış, normal bir hadise haline gelmişti. Birinci Dünya Savaşı'nda, Osmanlı ordusunda insan kaybı öyle bir noktaya varmıştı ki Harbiye Nezareti, harp bütün hızıyla sürerken, askerleri birkaç günlüğüne de olsa, memleket iznine göndermeye gayret etmişti. Çünkü harpte gün geçtikçe daha da artan kayıplar, nüfusun tükenmekte olduğu korkusunu doğurmuş ve savaşan askerler memleketlerine nüfusu çoğaltmak amacıyla gönderilmişlerdi.

Harbiye Nezareti de bir tebliğ yayınlayarak, 18 yaşındakilerin henüz askerlik hizmetine çağrılmamışları ile bedenleri gelişmiş, harbe elverişli ve silah kullanmaya kabiliyetli olanlarından 15 ila 19 yaş arasındaki müsait bulunanların da kıtalara teslim olmalarını istemişti. Türküde söz konusu durum çok acı ve dramatik bir dille anlatılmıştır. Burada sözü edilen "15'liler" 1315 doğumlulardır. (Hikâyeyi araştıran: Beliz Tuana SİLİ 9/A-Öğrenci)

SÖZLERİ:

Hey on beşli on beşli
Tokat yolları taşlı
On beşliler gidiyor
Kızların gözü yaşlı
Aslan yârim kız senin adın Hediye
Ben dolandım sen de dolan gel beriye
Fistan aldım endazesini on yediye
Gidiyom gidemiyom
Sevdim terk edemiyom
Sevdiğim pek gönüllü
Gönlünü edemiyom

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Bu türkü her ne kadar düşünlerde oyun havası gibi çalınsa da aslında bir ağıttır. Hikâye, Tokatlı Halil ile sevdiği kız Hediye arasında geçen hüznü bir aşkın dizelere dökülmesidir. Hikâyeden anlaşıldığı üzere, on beşli demek hem 15 yaşında demek hem de o tarih için 1315 doğumlu demektir ki genel olarak doğum tarihleri zaten son iki yıl olarak söylenir. Mesela 1977 doğumlu olan biri '77'liyim diyor. Ülkemizde genel olarak askere alma yaşı 20'dir, ancak savaş yıllarında ihtiyaca binaen 20 yaşından küçük erkeler de maalesef askere alınmak durumunda kalmıştır. Hal böyle olunca evde, köyde, şehirde neredeyse erkek kalmamış bu durumda kızların gözü yaşlı kalmıştır. Bu kızlar bazen erkeğin ablası, bazen sevgilisi bazen de başka bir yakındır. Askere giden erkekler hem çok gençtir hem de giden bir daha sağ olarak geri döner mi bilinmez. Bu yüzden kızların gözü yaşlıdır.

NAKARAT:

Burada erkek, kıza sesleniyor ve aslan yârim kız senin adın Hediye diyor. Muhtemelen erkek âşık, Hediye adındaki sevdiği kıza bir fistan almış ve endazesini (endaze; eski bir ölçü birimi olup yaklaşık 65 cm uzunluğa denk geliyor.) on yedi liradan ki muhtemelen o fiyatı söylemiş olması, elbisenin pahalı olduğuna işaret ediyor. Bu elbiseyi kıza vermek için arka taraflardan dolandığını ifade ediyor ki maksat kimseler görmesin. Halil askerde iken Hediye düşman askerleri tarafından kaçırılır, bir süre sonra Halil de sağ salim eve dönmüştür. Ancak halk, Hediye için kötü konuşmaktadır. Halil de bu dedikodulara inanmaktadır. Bunun üzerine Hediye, tepkisini bu sözlerle dile getirmiş ve orayı terk etmiştir. "Giderim ilinizden, kurtulam dilinizden; yeşilbaş ördek olsam, su içmem gölünüzden."

2. DÖRTLÜK:

Gidiyom gidemiyom, sevdim terk edemiyom. Bu dizelerde erkek tarafı muhtemelen askerden kısa süreliğine izne gelmiştir. Tekrar gitmesi gerekmektedir, ancak bir taraftan da gitmek de istemiyor. Zira sevgilisi ona alışmış ve onu bırakıp gitmeye gönlü el vermiyor. Sevdiği kızın gönlünü edemeden gitmek ona zor geliyor ama gitmek zorundadır.

TÜRKÜNÜN ADI: HÜMA KUŞU YÜKSEKLERDEN SESLENİR

YÖRESİ: ERZURUM

HİKÂYESİ:

Erzurum'un Çiğdemli köyünde yaşayan Mustafa ve Gülbahar'ın dillere destan aşklarını bilmeyen yoktur. Sevda çeken bu gençler ailelerinin rızasıyla evlenirler, fakat beraberlikleri çok sürmez. Seferberlik ilan edilmiş ülkedeki tüm gençler; okuyanı, okumayanı tümü askere çağırılmıştır. Vatan borcu namus borcudur. Bu kutsal görevden geri kalmak olur mu? Mustafa sevdasını evde koyarak ayrılır. Bu ayrılık o günlerde ölüme gitmek gibi bir şeydir. Belki de bir daha Gülbahar'ını göremeyecek, "gülüm" diye, doya doya koklayamayacaktır onu. Gülbahar'ın ise iki gözü iki çeşmedir ama elden ne gelir ki? Bağrına taş basarak Mustafa'sını uğurlar askere... Ama ne yazık ki gidiş o gidiştir... Aradan yıllar geçer fakat hiçbir haber gelmez. Öldü mü kaldı mı, kimse bir şey bilmez. Ev halkı artık Mustafa'dan umutlarını kesmiştir ama Gülbahar her sabah kalktığında bahçeye çıkar, yavuklusunun yoluna uzun uzun bakarak geleceği günü bekler. Bekler ama ne gelen var ne de bir haber.

Gülbahar her geçen gün erimiş, erimiş hatta ağlaya ağlaya göz pınarları da kurumuştur. Gelinlerinin bu durumu kaynanasını ve kayınbabasını çok üzmektedir. Kayınbabası Gülbahar'ın her sabah yavuklusunun yolunu gözlemesine, uçan kuşlardan haber istemesine o kadar üzülür ki dayanamaz ve bu ağıtı yakar. Hümâ kuşu yuvasından havalanan ve çok yükseklerde günlerce uçan bir kuştur. Mustafa'yı hümâ kuşuna benzetir babası ve hümâ kuşunun haberci bir kuş olmasına atfederek başlar söylemeye.

SÖZLERİ:

Hümâ kuşu yükseklerden seslenir
Yar koynunda bir çift suna beslenir
Sen ağlama kirpiklerin ıslanır
Ben ağlim ki belki gönül uslanır

Sen bağ ol ki ben bahçende gül olim
Layık mıdır yanım yanım kül olim
Sen, bey ol ki ben kapında kul olim
Koy desinler bu da bunun kuludur.

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Hüma kuşu, efsanevi bir kuş olup çok yüksekte ve uzun menzillere kadar hiç dinlenmeden uçabilen bir kuştur. Sevdiğine, fiziki engeller yüzünden ulaşamayan âşıklar, seher yeli, telli turna, hüma kuşu vb. güçlerden yardım isterler. Mustafa'nın babası, burada askere gidip de bir daha kendisinden haber alınamayan oğluna haber ulaştırabilecek tek varlığın belki de bu kuş olduğuna inandığı için ondan destek istemiştir. İkinci dizeden anlaşıldığı kadarıyla Gülbahar'ın iki oğlu olmuştur. Zira "suna" erkek ördek anlamında kullanılır ve eşinin koynunda arkanda bıraktığın iki oğul var. Bunu öğrenince sen ağlama, sen ağlarsan kirpiklerin ıslanır ki ağlayan bir insanın kirpiklerinin ıslanması fiziksel bir durumdur. Ancak burada bir insanın, sevdiğine kıyamama durumu söz konusudur. Ben ağlim ki bir halk söyleyişidir. Yani sen ağlama ben ağlayayım demek istiyor. Ben ağlayayım ki belki deli gönül uslanır. "Gönül"e "deli" demek, edebiyatta çok kullanılan bir benzetmedir. Ağlamak, insanı sakinleştirir. Deliye dönen gönül bu ağlamalarla sükûnet bulur belki diyor.

2. DÖRTLÜK:

Burada baba, uzaktaki oğluna sesleniyor: Sen bağ ol ki ben bahçende gül olayım. Bilindiği üzere; bağ, bahçe, gül kavramları bir arada kullanılmış ve tenasüp yapılmıştır. Eğer bağ, bağçe yoksa gül de yetişmez. Eğer gerekirse senin için yanarak kül olurum. Sen bey ol ki ben kapında kul olayım. Burada da Edebiyatta bir arada çok kullanılan bey ve kul kelimeleri var. Âşık olan taraf kendini "kul, köle, bende" gibi kavramalarla ifade ederken; maşuku ise "efendi, bey, sultan" şeklinde ifade ediyor ki tüm âşıklar bundan oldukça memnundur. Zira halkın bu konudaki kınamalarından gocunmazlar. "Emrah senin kulun, kulun, kulun değil mi?", "Sen efendi ben de köle ol deseydin olmaz mıydım?" vb. sözler bu türdendir.

TÜRKÜNÜN ADI: HÜSEYİNİK'TEN ÇIKTIM ŞEHİR YOLUNA
YÖRESİ: ELAZIĞ

HİKÂYESİ:

1892'de Harput Posta Müdürü olan Akif yakışıklılığıyla dillere destan, mertliği ve dürüstlüğü ile de herkes tarafından saygı gören bir kişiydi. İkametini Harput'ta sürdüren Akif, her gün saray yolundan Harput'a çıkardı. Bir söylentiye göre Akif'in gününü gün eden eğlenceye düşkün bir yönü de vardı. Yakışıklılığıyla dillere destan olan Akif'in bir sürü sevdalısı vardı. Ailesi ise Musul'da yaşıyordu. Kız kardeşi olan Atik Hanım, abisi Akif'e çok düşküdü. Aile bağları kuvvetli olan Akif, ailesiyle sık sık telgraflaşırdı.

Bu hikâyede Lütfü de Akif'in müdürlüğü döneminde postanede göreve başlamıştı ve Akif'in çok sevdiği biriydi. Haliyle Akif'in telgraf işlemlerinde başvurduğu birinci yardımcısı Lütfü'ydü.

Akif her gün çıktığı şehir yolunu çıkarken yolda kalp krizi geçirir ve ölür. Bu zamansız ve hiç beklenmedik ölüm duyulunca bütün bir şehir halkı, özellikle de Akif'in sevdalıları, arkasından günlerce gözyaşı dökerler.

SÖZLERİ:

Hüseyinik'ten çıktım şehir yoluna
Kol ağrısı tesir etti canıma
Yaradanim merhamet et kuluna

Yazık oldu yazık şu genç ömrüme
Bilmem şu feleğin bana cevri ne

Telgrafın direkleri sayılmaz
Ati Hanım baygın düşmüş ayılmaz
Böyle canlar teneşire koyulmaz

Yazık oldu yazık şu genç ömrüme
Bilmem şu feleğin bana cevri ne

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Birinci dizede yer isimlerinden söz edilmektedir. Ulukent (eski adı: Hüseyinik), Elazığ ilinin bir mahallesidir. Tarihi Harput şehrinin ve kalesinin altında yer alan Hüseyinik,1978'e kadar köy yerleşimi iken, bu tarihten sonra mahalle olmuştur. "Şehir" kelimesi yani şehir Elazığ civarında o vakitler Harput için kullanılan bir kelimedir. Malum, Akif Bey her sabah Hüseyinik köyünden Harput'a işine gitmek için yola çıkardı. O vakitler, günümüzdeki gibi ulaşım araçları yaygın olmadığından belli bir mesafeye kadar genellikle yayan gidilirdi. Yine bir sabah Akif işe giderken, yolda kalp krizi belirtileri baş gösterir ve kolu uyuşmaya başlar, canı yanmaya başlar. O saatte yolda Akif'e yardım edecek kimse yoktur, bu nedenle o da Allah'tan merhamet diliyor.

NAKARAT:

Hikâyeden anlaşıldığı kadar Akif daha gençtir. Yaşı itibarıyla ölümü beklenen biri değildir. Bu nedenle "yazık oldu şu genç ömrüme" diyor. Akif burada; feleğin kendisine kastı olduğunu ama nedenini bilmediğini dile getiriyor. Eğer feleğin bana kastı olmasaydı, henüz yaşam çok genç olduğu halde neden beni ölüme göndersin diyor. Hem de eziyet (cevir) çektirerek. Edebiyatta genel olarak felek kelimesi dünya anlamında da kullanılır ve çoğu zaman "hain, zalim, bahtsız vb." olumsuz sıfatlarla anılıyor.

2. BÖLÜM:

Akif, her sabah posta müdürlüğüne gittiği için yol boyunca telgraf direklerini görüyor ve uzun yol boyunca bunların çok sayıda olduğunu bu nedenle sayılamayacak kadar olduğunu söylüyor. Ayrıca bu dize asıl söze giriş niteliğindedir. Akif'in kalp krizi geçirdiğini duyan kardeşi Ati Hanım, bu söz karşısında bayılıyor. İnsanlar genellikle beklenmedik kötü bir haber alınca baygınlık geçirir. Baygınlık tıbbi olarak insan vücudunun bir sigorta durumudur. Beden, kendini korumaya alır. Bayılan bir kişi genel olarak beş dakika sonra ayılır, ama Ati Hanım bir türlü ayılmıyor. Çünkü duyduğu haber çok kötüdür. Akif gibi genç, yakışıklı, sevilen birinin teneşire (musalla taşı, tabutun konulduğu taş) konulması fikrini kaldırmak çok zor. Teneşire konulacak kişinin, ölümü beklenen yaşlı, hasta kişiler olması düşünülür. Bu nedenle Ati Hanım bir türlü ayılmıyor. Bütün bu olanlar, feleğin bir eziyeti olarak yorumlanıyor.

TÜRKÜNÜN ADI: İZMİR'İN KAVAKLARI

YÖRE: EGE BÖLGESİ (İZMİR)

HİKÂYESİ:

Çakıcı Efe, Ege Bölgesinde halkın dilinde dilden dile efsaneleşen bir kahramandır. Osmanlı'nın son zamanlarında devlet iradesinin iyiden iyiye kaybolduğu yıllarda (1800-1900) halk kendi kahramanlarını, kendi kurtarıcılarını çıkarmıştır. Kimileri bu boşluktan yararlanarak zalimlikler yapmışlar kimileri de adalet dağıtan güçlü yürekli halk kahramanı olmuşlar. Bu devirde Ege Bölgesinde de Efelik çok meşhurmuş.

Çakıcı Efe de İzmir, Denizli, Aydın civarında hüküm sürmüş bir Efe'dir. O zamanlarda yaşadığı bölgede o kadar güçlenmiş ki Osmanlı ile egemen olduğu bölge konusunda resmi anlaşma yolları bile aramıştır. Çakıcı çoğu zaman dağlarda, kimi zaman da halkın yanına inerek zalimi durdurmuş, adalet dağıtmış, zenginden alıp fakir vermiştir. Bu sebeple halkın gönlünde de taht kurmuştur. Cesur hareketleriyle halkın gözüne girmiştir. Kimi zaman da düşmanla işbirliği yaptığı söylentisi çıkmışsa da halk onu hep sevmiş ona yapılan bu türküyle ismi ölümsüzleşmiştir.

SÖZLERİ:

İzmir'in kavakları,
Dökülür yaprakları.
Bize de derler Çakıcı
Yar fidan boylum
Yakarız konakları
.
Servim senden uzun yok,
Yaprağında gözüm yok.
Kamalı da zeybek vuruldu.
Yar fidan boylum
Çakıcı'ya sözüm yok.

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Türkünün ilk iki dizesi, asıl söze bir giriş niteliğindedir ki genel olarak türkülerde durum böyledir. Çakıcı Efe İzmir civarında yaşadığı için doğal olarak İzmir'in kavakları diye söze giriş yapılmış. Yaprakların dökümünden bahsedildiği için mevsimin sonbahar olduğunu söyleyebiliriz. Bize de derler Çakıcı ifadesi bir övünme, meydan okuma şeklindedir. Genel olarak yiğitler bu tarz ifadeleri kullanır. Yakarız konakları ifadesi de bu meydan okumayı destekliyor. Zira konaklarda gerek maddi anlamda gerekse yetki anlamında üst düzey kişiler oturur. Çakıcı, bu konaklarda yaşayan zengin veya yetkili kişilerden korkmadığını, gerekirse bu konakları yakabileceğini üst perdeden dile getiriyor ki bu da onun kendine olan güveninin tezahürüdür.

2. DÖRTLÜK:

İlk dörtlükte kavaktan söz edilmişti, burada da serviden söz ediliyor. Aslında servi de kavak gibi ince ve uzundur. Yine asıl söze giriş yapılmak istenmiş. O dönemlerde Ege civarında çok sayıda zeybek grubu vardı. Çakıcı Efe de bu zeybeklerin başıydı. (Efe, zeybek gruplarına verilen isimdir. Zeybekler arasında daha çok kahramanlık gösteren kişi Efe olarak seçilirdi.) Muhtemelen yine bir çatışma sırasında kamalı (kama: o dönemde yaygın bıçak ile kılıç arası kesici ve delici alet.) bir zeybek Çakıcı tarafından vuruluyor. Bu yiğitliği gösteren kişi Çakıcı olunca halk bunu normal karşılıyor. Çakıcı'ya yiğitlik konusunda söylenecek söz yok zaten. Onun yiğitliği dillere destandır zaten. Sana söyleyecek sözüm demek yani "sen bu alanda en iyisisin" demektir.

TÜRKÜNÜN ADI: KARA TREN

YÖRE: SİVAS

HİKÂYESİ:

Yıl 1915, ülkemizin en karışık olduğu akıbetinin ve istikbalinin tamamen kendi gayretine bağlı olduğu zamanlardır. Bahsettiğimiz yıllar Birinci Dünya savaşının olduğu zamana denk gelmektedir. Hem de savaşın en kızılgışmış olduğu en yoğun olduğu yıllar. O zaman Türk ordusu tek bir millete tek bir yönde ve tek bir cephede savaşmamaktadır. Birçok cephede amansız bir mücadele veren Türk milletinin eli silah tutan genci yaşlısı herkes cephededir. Türk milletinin çok sayıda cephede savaştığı akla gelen tüm ihtiyaç malzemelerinin kıt olduğu zorlu bir dönemden geçerken kalplerden dökülenlerin dışı vurumdur kara tren. Kimi eşini kimi babasını kimi çocuğunu uğurlamıştır. Cepheye giden trenlerin camlarına el sallayarak. Cepheye asker uğurlayan tren garında, gelen trenden acaba bir yakını iner mi yaralı olan sakatlanmış gazi olan var mı diye bekleyenler tren garında. Cepheye malzeme, erzak, mektup göndermek isteyen haber bekleyen, oğlundan eşinden babasından kardeşinden haber bekleyen herkes tren garındadır.

SÖZLERİ:

Gözüm yolda gönlüm darda
Ya kendin gel ya da haber yolla
Duyarım yazmışsın iki satır mektup
Vermişsin trene halini unutup
Kara tren gecikir belki hiç gelmez
Dağlarda salınır da derdimi bilmez
Dumanın savurur halimi görmez
Gam dolar yüreğim gözyaşım dinmez
Yara bende, derman sende
Ya kendin gel ya da bana gel de
Duyarım yazmışsın iki satır mektup
Vermişsin trene halini unutup.

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Geçmişten günümüze dek her zaman “istasyonlar, limanlar, otogarlar” hüznün ve sevincin; umudun ve çaresizliğin bir arada yaşanabildiği mekânlar olagelmıştır. İnsanlar bu mekânlarda ya sevdiklerini gurbete yollarken üzülür ya da sevdiklerini karşılayarak onların gelişiyile mutlu olur. İşte yine bu duygularla savaşa giden gençlerin ardından onlardan bir haber bir mektup almak umuduyla o dönemlerde en çok kullanılan ulaşım aracı olan trenlerin gelecekleri istasyonlarda bekleyen insanların beklentisini yansıtır bu istasyonlar.

Sevdiğini bekleyen insanın gözü yollarda olur. Eğer sevgili gelecekse kişinin yüreğinde mutluluk olur, ancak burada “gönlüm darda” diyor. Çünkü beklenen haberin veya kişinin geleceği meçhuldür. Buralarda bekleyenler “annedir, sevgilidir, eştir, evlattır.” Eğer kendin gelemiyorsan en azından bir haber yolla ki sağ olup olmadığını bilelim diyor. Eskiden en yaygın haberleşme aracı mektuplardı. Bu nedenle gurbete giden kişilerden, silya mektup yazmaları istenirdi. Yine o zamanlarda okuma yazma bilenlerin sayısı az olduğundan öyle destansı mektuplar yazılamazdı. Bu nedenle iki satır mektup yazmak bile önemli sayılırdı. Bu mektuplar posta trenleriyle ve çok uzun zaman sonra ancak gideceği adrese ulaşırdı çoğu zaman da ulaşamazdı. Gurbetteki kişi, yazdığı mektubu trene verirdi ama karşı tarafa ulaşıp ulaşamayacağından emin değildi.

NAKARAT:

Kara tren derken, eskide trenler kömürle çalıştığı için siyah duman çıkarırlardı. Ayrıca trenlerin renkleri de genellikle kapalı tonlarda olurdu. Bu nedenle halka arasında “kara tren” olarak adlandırılırdı. Ancak burada “kara tren” sözü sadece bunlardan dolayı değil, bu trenlerin getirdikleri haberler de genellikle kara haber olduğu için bu yakıştırmaya yapılmıştır. Zira savaş yıllarında cepheden gelen haberler genellikle olumsuzdur. O dönemin ulaşım alt yapısı ve savaş koşulları düşünüldüğünde bu trenlerin, bugünkü gibi zaman çizelgelerine uygun hareket ettiklerini söylemek zordur. Bu yüzden trenlerin gecikmesi hatta bazen hiç gelmemesi artık alışlagelmiş bir durum olmuştur. İstasyonda bekleyen halk artık bu durumu kanıksamıştır. Kara tren dağlarda salınarak gelir ve gelirken dumanını savurur ancak istasyonda bekleyen gözü yaşlı insanların dertlerinden haberdar değildir. Bekleyenlerin yüreği gam dolu ve gözleri yaşlıdır. Çünkü beklenen güzel haberleri alacaklarına dair ümitleri pek azdır.

2. DÖRTLÜK:

Yara bende, derman sende. Yara ve derman genellikle beraber kullanılan iki kavramdır. Zira eğer yara yoksa dermana da ihtiyaç yoktur. Bu durumda genellikle yara “âşık olan, sevdiğini bekleyen kişide” olur. Bunun dermanı da “sevgilide, gelecek olan kişide” olur ki bu kişiler bu türkü için askere giden ve sevdikleri tarafından kendisinden haber beklenen genç vatan evladıdır. Ya kendin gel ya da bana gel de. Cepheye giden askerin sağ salim geri gelme ihtimali düşüktür. Bu nedenle onu bekleyenler diyor ki “eğer sen gelemiyorsan, biz senin yanına gelelim, sen bize gel de” en azından biz seni orada görelim diye beklentilerini ifade ediyorlar ki her iki durum da oldukça zordur. İstasyonda bekleyenlerin yüreğinde gam, gözlerinde yaş vardır. “Allah'tan ümit kesilmez.” duygusuyla günlerce, haftalarca hatta aylarca beklemekteler.

TÜRKÜNÜN ADI: KARADIR KAŞLARIN FERMAN YAZDIRIR

YÖRE: ESKİŞEHİR - BARTIN

HİKÂYESİ:

Mustafa Tuna 1944 yılında memleketi Eskişehir'in Seyitgazi ilçesinde komşularının kızı olan Raziye'ye tutulur. Raziye Rum kızıdır. Mustafa Tuna'nın Babası "kanıma Rum kanı karıştırmam" diyerek konuyu kapatır. Bunun üzerine Raziye'yi başka birine verirler kısa sürede düğün hazırlıkları yapılır düğüne bir gün kala Mustafa ve arkadaşları aracı bir kadınla çeşmeye giden Raziye'yi dar bir yolda sıkıştırıp zorla kaçırlar.

Raziye'yi, Arabacı Raşit'in arabasına bindirerek hızla uzaklaşırlarken kendilerini Eskişehir yolu üzerindeki Kızıltepe ormanının içinde arabaları devrilirken bulurlar. Ormanda Mustafa'yı Jandarmalar ve Raziye'nin nişanlısının akrabaları çevirirler ve yakalarlar. Kız kaçırma suçundan ağır cezada yargılanır. Raziye'nin Mahkemeye gelip ben kendi isteğimle kaçmak istedim demesi de kurtarmaz Mustafa'yı ve 2 yıla mahkûm olur.

Mustafa'nın hapisliği sırasında Raziye'yi nişanlısı ile evlendirirler. Raziye mahkemede Mustafa lehine ifade verdikten sonra bir daha kocasının evine gitmez ve bu evliliğini kısa sürede bitirir. Raziye'nin babası Mustafa hapisteyken onunla görüşmek ister. Mustafa'nın babası buna izin vermez. Mustafa babasına bu kez karşı gelemez. Ancak bir yandan da Raziye ile görüşmektedir. Raziye Mustafa'ya bir aracı ile çevre göndermiş haber yollamıştır. Onun da Mustafa'da gönlü vardır. Türküyü de bu mahpusluğu sırasında söyler. Hapishaneden tüm Eskişehir'e dalga dalga yayılır türküsü.

Mustafa bir türlü babasına karşı gelip ve Raziye'ye kavuşamaz. Terk-i diyar ederek Ankara'ya yerleşir. İnşaatlarda çalışır, daha sonra memur olur. Uzun yıllar Seyitgazi'ye gelmez. Ankara'nın Kalecik ilçesinden Hikmet Hanım ile evlenir. Çocukları olur. 22 yıl sonra ailesi ile birlikte Seyitgazi'ye tekrar yerleşir. Raziye de daha sonra Kadir isimli biriyle daha evlenir. 21 Temmuz 1989'da ölür.

Türkü ile ilgili en ilginç notlardan birisi de Mustafa Tuna'nın, Raziye ve ailesi rencide olmasın diye Türküyü yaşadığı bir olay üzerine kendisinin yaktığı ve bu olayın Eskişehir'in Seyitgazi ilçesinde yaşandığını yıllarca saklamasıdır. Hatta tuttuğu hatıra defterini de yakar. Bu nedenle Türkü bir süre görev yaptığı Zonguldak'a (Bartın) mal eder ve TRT kayıtlarında türkü bu şekilde geçer.

SÖZLERİ:

Karadır kaşların ferman yazdırır
Bu dert beni diyar diyâr gezdirir
Lokman hekim gelse yaram azdırır
Yaramı sarmaya yar kendi gelsin

Ormanlardan aşığı aşar gelirim
Nazlı yâri kaybettim ağlar gezerim
Ormanların gümbürtüsü başıma vurur
Nazlı yârin hayali karşımda durur

Karadır kaşların benzer kömüre
Yardan ayrı düşmek zarar ömüre
Kollarımdan bağlasalar zincire
Kırarım zinciri giderim yâre

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Karadır kaşların ferman yazdırır, halk edebiyatında “kara kaş, kara göz” güzeller için yakıştırılan bir sıfattır. Nitekim Karacaoğlan da bir şiirinde: “ Bana kara diyen dilber, kaşların kara değil mi, Siyah sürme gözde tüter, gözlerin kara değil mi?” diye sormuş. Kaş aynı zamanda gerilmiş bir yaydır, kirpikler ise oktur. Sevgili, bir gamzeli bakışla aşığın sinesine bir ok fırlatır ve bu ok aşığı yaralar. Ferman yazdırmak, sultanlara ait bir yetkidir. Sultanlar verdikleri yetkinin altına mühür basar ve bu mührün mürekkebi karadır. Edebiyatta âşık “köle”, sevgili “sultân”dır. Zira aşığın gönlü başkenttir ve başkentte sultanlar oturur. Sevgili, âşık hakkında her türlü fermanı vermeye yetkilidir. Bu dert beni diyar diyar gezdirir dizesindeki “dert” kelimesi aslında “aşk”ı ifade ediyor. Derde yakalanan kişi, diyar diyar gezer, çünkü bulunduğu yer ona dar gelir. Hatta türkünün bazı versiyonlarında “aşk” kelimesi de geçiyor. Ancak şiirde genellikle “aşk” kelimesi açık söylenmez bunun yerine “dert” söylenir, nitekim hemen arkasındaki dizede Lokman Hekim gelse yaram azdırır ifadesi bunu destekliyor. Zira Lokman Hekim derde derman arayan bir hekimdir, aşka değil. Bu nedenle dert sahibi kişi yani âşık, Lokman Hekim'den değil, “yâr”dan medet umuyor. Zira Lokman Hekim, değil yarayı iyileştirmek bilakis yarayı daha da azdıracaktır. Divan şairlerinden Fuzuli'nin: “ Aşk derdiyle hoşem el çek ilacımdan tabip, kılma derman kim helakim zehri dermanındadır. ” beyiti; yine Sadık Doğanay'ın :” El vurup yâremi incitme tabip...” türküsü bu ifadeyi destekliyor. Edebiyatın tüm türlerinde aşığın derdine derman ancak ve ancak “yâr”da bulunur, bunun dışındaki çabalar beyhudedir. Âşık, burada diyor ki, eğer gerçekten “yâr” benim iyileşmemi istiyorsa bizzat kendisi gelip yaramı sarmalıdır.

NAKARAT:

Âşıklar bazen çölde bazen ormanda aşk derdiyle yollara düşer ve yollarını kaybeder. Nitekim Mecnun da çöllere düşmüştü. Nazlı yâri kaybeden âşık ağlayıp sızlanarak rastgele ormanlarda yürümekte ve yârin hayaliyle avunmaktadır. Ona o kadar gezme gücü veren şey, yârin hayâli ve ona kavuşma ümididir.

2. DÖRTLÜK:

Bu dörtlükte kara kaşlar kömüre benzetilmiş, aslında bu dize ikinci dizeye bir giriş niteliği taşımaktadır, zira ikinci dizede “yârdan ayrılması zarar ömüre” diyerek sevgiliden ayrı geçen her dakikanın ömür kalitemizi azalttığını ve yaşama sevincimize zarar verdiğini söylüyor. Çünkü aşığa göre hayat, sevgili ile anlam bulur, sevgili yoksa hayat zulümdür. Ancak burada âşığın her türlü sıkıntıya rağmen yardan vazgeçmeyeceğini anlıyoruz. Öyle ki “kollarımdan bağlasalar zincire, kırarım zinciri giderim yâre” diyor. Edebiyatta suçlular veya deliler zincire vurulur. Zincir, tutsaklığın sembolüdür, fakat âşığın önünde bunlar engel olmamalı. Yârin sevgisi ve yâre kavuşma hayali her güçlüğü aşan bir durumdur. Burada “umudu, çabayı ve inancı” görmekteyiz.

TÜRKÜNÜN ADI: KÂZIM'IM-MEZAR ARASI

YÖRE: KONYA

HİKÂYESİ:

Mezar Arası: Konya'nın güneyinde, Mevlana Türbesi arkasında, Üçler Mezarlığı ile Mevlana Türbesi arasında kalan yola Mezar Arası denir. Kazım, uzun boylu, kaytan bıyıklı, genç, yakışıklı bir delikanlı. Sülale lakabı: Akkayısılar.

Akkayısıların Kazım'ın sevdiği bir kız vardır. Ama bu karşılıklı bir sevgidir. Yani ikisi de birbirlerini çok sever. Kazım istetir sevdiğini, verirler de. Her şey çok güzel ve yolunda giderken, bir Yörük oğlu da talip olur güzel kıza. Kız istemez tabi ki, ama Yörük, kızı kafaya takmıştır bir kere, beğenmiş ve sevmiştir kızı. Fakat bu sevgi karşılıklı değildir, çünkü kız Kazım'ı sevmiş ve ona sözlenmiştir de. Yörük oğlan bunu kendine gurur meselesi yapar, Yörük oğlan. Mezar arası denilen yerde Kazım'ın önüne geçer ve kama ile vurarak Kazım'ı öldürür. Türkü yapıcı bu vesile ile yakar yine türküsünü.

Türkü Hikayesi Kaynağı: Akkayısılar sülalesinden, Belediyede Başkatip Merhum Hikmet Akkayısılar (Akkayısılar Merhum Kazım'ın Abisi)

SÖZLERİ:

Mezar Arasında harman olur mu
Kama kurşun yarasına derman olur mu
Kamayı vuranda din iman olur mu

Aslanım Kâzım'ım yerde yatıyor
Kaytan bıyıkların kana batıyor

Mezar arasında kanlı kasaplar
İnsan ahbabına kama mı saplar
Cenazem gidiyor bakın ahbablar

Aslanım Kâzım'ım yerde yatıyor
Kaytan bıyıkların kana batıyor

Mezar arasında melekler çoktur
Gelme doktor gelme çaresi yoktur
Bir Allah'tan başka hiç kimsem yoktur

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Hikâyede de belirtildiği üzere Mezar Arası o yöreye ait bir yer ismidir. Bu yer, bir mezarlık yoludur ve harman için (belki de kavga döğüş için) uygun bir yer değildir. İşte bu yerde Yörük oğlan, Kâzım'a pusu kurmuş ve onu kama ile yaralamıştır. Bu yara ölümcüldür. O kadar ki bu yaraya derman bulmak neredeyse imkânsızdır. Çünkü Yörük oğlu, Kâzım'ı öldürmek amacıyla bıçaklamıştır. Nitekim bu darbe sonrası Kâzım, hayata gözlerini yummuştur. Bu şekilde genç bir insana bu darbeyi vuran kişide din iman yoktur. Zira içinde Allah korkusu olan biri bu darbeyi suçsuz birine vurmaz. Türkülerin genelinde bu tip insanların dinden imandan yoksun oldukları ve içlerinde Allah korkusu olmadığına dair halk kanaati yaygındır. Nitekim İslam inancında; bir insana sebepsiz yere kıymak büyük günahlardan sayılmıştır.

NAKARAT:

Kâzım genç ve yakışıklı bir delikanlıymış. Bu tür kişiler genellikle "aslan"a benzetilir. (Yiğidim aslanım burda yatıyor.) Kâzım, bıçaklandığı için yerde yatıyor çünkü Kâzım ölmüştür, ayakta duracak hali yoktur. Muhtemelen yüz üstü pozisyonunda düştüğü için ve vücudundan akan kanlar yerde biriktiği için Kâzım'ın bıyıkları kendi kanına batmaktadır. Kaytan bıyık da- özellikle o dönemlerde - genç delikanlıların bir özelliğidir.

2. DÖRTLÜK:

Mezar Arası'nın bir yer ismi olduğunu biliyoruz. İşte bu yerde pusu kurmuş kimseler kasap olarak tanımlanmıştır. Zira bu insanlar ellerinde kama ile sanki bir hayvanı keser gibi insan doğramıştır. Halk arasında eli kanlı bu tür kimseler için "kasap" lakabı sıkça kullanılır. Muhtemeldir ki Yörük oğlan ile Kâzım önceden tanışıyorlardı. Zira ikinci dizedeki "İnsan ahabına kama mı saplar" ifadesi bir ahbablığı dile getiriyor. Kama darbesinden sonra Kâzım'ın öldüğünü anlıyoruz. Cenazem gidiyor sözü ölen bir kişinin tasviridir. Sağ kimseler için cenaze tabiri kullanılmaz. zım, bıçaklandığı için yerde yatıyor çünkü Kâzım ölmüştür, ayakta duracak hali yoktur. Muhtemelen yüz üstü pozisyonunda düştüğü için ve vücudundan akan kanlar yerde biriktiği için Kâzım'ın bıyıkları kendi kanına batmaktadır. Kaytan bıyık da- özellikle o dönemlerde - genç delikanlıların bir özelliğidir.

3. DÖRTLÜK:

Kâzım, Mezar Arası denilen yerde pusuya düşürülünce, düşmanı tarafından öldürücü bir darbe alıyor ve ölümlle pençeleşiyor. Tabi böyle bir yerde hemen doktor bulmak imkânsız. Doktor gelse bile bu yaraya çare bulamaz. Onun için Kâzım'ın yardımına olsa olsa melekler yetişir. Çünkü orası mezarlık yolu ve melekler daima hazır ve nazırdır. Zaten son dizede: "Bir Allah'tan başka hiç kimsem yoktur." diyerek çaresizliğini ve umudunu dile getiriyor.

TÜRKÜNÜN ADI: KIRMIZI GÜL DEMET DEMET

YÖRE: ERZURUM

HİKÂYESİ:

Revan, yani bugünkü Erivan eskiden Osmanlı toprağı olduğu için eskisi gibi kervanlar gider gelir olmuş. Mal götürüp, mal getirmişler... Memet de gidip gelen kervancılardan birisi... Anasının da tek 'balası'. Erzurum yöresinde üç beş dönümlük tarlalarını ekip dikiyorlar... Yetiştirdikleri ürünü de kervana katıp, Revan'da (Erivan-bugünkü Ermenistan'ın başkenti) satıyor. Bir de alışkanlığı var Memet'in. Her akşam tarla dönüşü, bahçelerden derlediği demet demet gülleri getiriyor anasına.. Anayla oğul arasında bir simge gibi kırmızı gül demeti... Sevgi saygı simgesi. Gülleri evinin duvarına asıp kurutuyor ana... Onlara baktıkça oğlunu görür gibi oluyor... Hele Memet kervandaysa. Gözü gönlü kırmızı gülün kurumuş, gazelleşmiş demetinde ananın. Bazen kışın yola saldığı oğlu yazın dönüyor. Bazen de tersi oluyor. Kervanın dönüşü, bayram gibi! Kimi kocasını, kimi yavuklusunu karşılıyor. Yemen seferinden döner gibi. Bir de salgın hastalık söylentisi yayılmış. Veba hastalığı kırıp geçiriyor ortalığı. Memet de bu amansız hastalıktan kurtaramıyor yakasını ve gurbet elde vefat ediyor. Bir çalının dibine gömüyorlar Memet'i, örtüyorlar üstünü. Artık bir çaladır mezar taşı Memet'in!. Bir tek Memet değil vebaya teslim olan. Kervanın çoğı kırılıyor. Sahipsiz mezarla doluyor Revan. Ağır ağır Erzurum'a giriyor kervan. Analar, bacılar, sevgililer, oğullar, eşler... Aradığını bulan sarmaş dolaş. "Oğlum Memet'im nerede. Birlikte çıktınız kervana. Nerede kaldı?" Memet'in ölüm haberi üzerine annesi diline kırmızı gülleri doluyor. Ol tabipten medet diliyor. Olmuyor. Ver elini dağ yolları. Dilinde türküsü. Gönlünde oğlunun hayali. Anne deli olup dağlara düşüyor.

SÖZLERİ:

Kırmızı gül demet demet
Sevda değil, bir alamet
Balam nenni, yavrum nenni,
Gitti gelmez ol muhannet,
Şol Revan'da balam kaldı, yavrum kaldı, balam nenni
Kırmızı gül her dem olmaz,
Yaralara merhem olmaz, balam nenni, yavrum nenni
Ol tabipten derman gelmez
Şol Revan ' da balam kaldı, yavrum kaldı, balam nenni
Kırmızı gülün hazanı, Ağaçlar döker gazalı
Karayağızın güzeli, Şol Revan ' da balam kaldı.

AÇIKLAMASI:

1. BÖLÜM:

Kırmızı gül, edebiyatta genel anlamda “aşk”ı simgeleyen bir nesnedir. Genellikle “Gül-Bülbül” hikâyesinde kullanılan bu motif, bazen de Hz. Muhammed'in (S.A.V.) bir simgesidir. Nitekim gerek Divan şiirinde (Necati'nin kasidesi), gerekse günümüz şiirlerinde (Zafer ŞİK- Gül Kasidesi) “gül” redifli şiirler mevcuttur. Nitekim burada da; Memet, annesine duyduğu sevginin bir ifadesi olarak her sefer dönüşünde ona bir demet kırmızı gül getirmiştir. Sevda değil bir alamet derken, bu aşk sevdadan da üstündür demek istiyor. Zira “alamet” kelimesi çoğu zaman emsallerinden daha üstün olan durumları ifade etmek için kullanılır. Yani anne diyor ki; benim oğluma duyduğum aşk sevdadan çok üstün bir şeydir. Gitti gelmez ol muhannet, şol Revan'da balam kaldı, yavrum nenni...” Muhannet” ihanet eden, sözünde durmayan, gidip gelmeyen demektir. Evet, Memet Revan'a gitmiş, geleceğine söz verdiği halde gel(e)memiştir. Yani sevdiği annesine ihanet etmiştir. “Şol” kelimesi Eski Türkçe'de “şu” işaret sıfatıdır. Yani “şu Erivan'da” demektir. Nitekim Yunus Emre'nin çok bilinen:“Şol cennetin ırmakları” şiirinde de “şol” kelimesi bu anlamda kullanılmıştır. “Balam” kelimesi günümüzde de yaygın olarak kullanılan “yavru-çocuk” anlamına gelir ki zaten bunu söyleyen bir annedir.

2. BÖLÜM

Kırmızı gül her dem olmaz, yaralara merhem olmaz. Kırmızı güllerin bir mevsimi vardır her zaman bu güller açılmaz. Dolayısıyla bir yaraya merhem olan bu güller açılmayınca, yara da merhemsiz kalır. Ol tabipten derman gelmez derken yukarıda “şol” kelimesi nasıl ki “şu” anlamında kullanılıyorsa, “ol” kelimesi de “o” işaret sıfatıdır. Bilindiği gibi aşk derdinin dermanı tabiplerde bulunmaz, burada da aynı sitem söz konusudur. Tabipler, veba salgınına da derman bulamamışlardır zaten. Tabipten derman gelmeyince Revan ilinde yavrum silya dönemez.

3. BÖLÜM:

Edebiyatta “hazan-güz”, “bahar”ın zıttı olan kavramlardır. Baharda açan ne varsa, hazanda solar, gazel döker. Nitekim güller baharda açar ve hazanda solar. Aslında bahar ve hazan aynı zamanda insan ömründe gençlik ve yaşlılığı simgeler. Hatta hazan ölümü de hatırlatır. Dolayısıyla, mevsimin hazan olduğu, ağaçların gazel (sararmış yapraklar) döktüğü ifadeleri aslında karayağız bir delikanlı olan Memet'in de ölümüne işaret eder.

TÜRKÜNÜN ADI: KILİM

YÖRE: BELLİ DEĞİL

HİKÂYESİ:

Bir zamanlar bir çoban, yanında çalıştığı ağanın kızına âşık olur. Kız da çobanı sever. Ancak bu işin olması pek mümkün değildir. Çoban bir gün cesaretini toplar ve ağanın yanına gider, onunla konuşur, içindeki sevdâyı açığa vurur. Çoban bir temiz dayak yer. Ağa, kızını çağırır ve ona sorar. İşin aslını öğrenmek ister. Ancak kız, ağadan korktuğu için çobana karşı duygularını açıklayamaz. Ancak ağa, kızın da çobanda gönlü olduğunu anlar ve bu dedikoduların önüne geçmek için kızını komşu köyden yaşlı ve bekâr bir ağa ile sözlendirir. Çeyizler gider. O vakitler damat adayları çeyizlere önceden bakarmış. Yaşlı ağa çeyizdeki dokuma kilimlere bakınca, nişanlandığı kızın aslında başka birini sevdiğini anlar; çünkü motiflerdeki sevdâyı görür. Kimseye aşkını anlatamayan kız, içini dokuduğu kilimlere motif motif dökmüştür. Kızın babasıyla konuşan diğer ağa, onu bu aşka ikna eder ve kız sevdiği çobana kavuşur.

SÖZLERİ:

Sevdiğine sözü olan bir kilim dokur
Kilimin dilinden ancak anlayan okur
Sırlarımı verdim sana, sevgimi verdim
Şu gönlümü kilim yaptım, yoluna serdim

Ayıptır günahdır diye kilit vurdular dilime
Aşkı dokudum kilime anlıyor musun?
Yetinmedim türkü yaktım gayrı bu canımdan bıktım
Hani senin olacaktım dinliyor musun?

Kilim kalbin aynasıdır gönlün sesidir
Her nakışı bir duygunun ifadesidir
Kilim sevgiliye çağrı aşka davettir
Kimi renkler şikâyetir kimi hasrettir

Ben şu gönül tezgâhında kilim dokudum
Erenlerin dergâhında aşkı okudum
Töremizde kilim demek ilim demektir
Kilim sevdadır özlemdir derttir istektir.

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Hikâyeden anlaşıldığı kadarıyla, ağanın kızı ile yanlarında çalışan bir çoban, birbirlerine âşık ve bu aşk için birbirlerine söz vermişler. O dönemlerde genç kızlar, sevdikleri için mendil, yazma, kilim vb. hediyelikler yapar ve içlerindeki duyguları buralarda yansıtmaya çalışırlardı. Daha önceki hikâyelerde de değindiğimiz gibi insanlar, dertlerinin çoğu zaman farklı şekillerde ifade etmeye çalışırlar. Zaman zaman kuşlarla, derelerle, dağlarla, rüzgârla konuşabildikleri gibi bazen de nakışlara dökerler içlerini. İşte burada genç kız, “sırlarını, sevgisini” dokumuştur kilimin motiflerine ve bu dilden ancak anlayanlar okuyabilir. Nitekim burada yaşlı ağa, bu dilden anlamıştır.

2. DÖRTLÜK:

Günümüzde de geçerli olmakla beraber özellikle o dönemlerde bir kızın, bir erkeği sevdiğin söylemesi “ayıp ve günah” olarak kabul edilirdi. Kızın babası, kızına çobanı sevip sevmediğini sorduğu halde “ayıp, günah ve korku” üçgeninden ötürü kız, sevgisini ifade edememiştir. Töreler adeta genç kızın diline kilit vurmuştur. Bu nedenle kız, içindeki duyguları motiflere dokumuştur. Bununla yetinmemiş, kilim dokurken bir de türkü mırıldanmıştır. Artık bu acıya dayanacak gücünün tükenmek üzere olduğunu, canından bıktığını haykırmıştır. İçinde hep cevap bekleyen şu soru: “Hani senin olacaktım dinliyor musun?”

3. DÖRTLÜK:

Her insan, derdini farklı şekillerde ifade etmeye çalışır. Buradaki genç kız da kalbine ayna olarak kilimi seçmiştir. Nasıl ki şairler, içindekileri dizelere döküyorsa, genç kızlar da genellikle nakışlara dökerler duygularını. Genç kız, toplumda “ayıp ve günah” sayıldığı için kimseye söyleyemediği sevdasını kilimdeki motiflere dokumuştur. Her nakış, her ilmek, her motif farklı bir duyguyu anlatmak içindir. Genç kız, bu kilimi muhtemelen sevdiği çoban ile evleneceği duygusuyla yapmıştır. Kilim bittiğinde gel beni iste diyecektir. Kilim renklerinin bazılarında hasret bazılarında insanların zulmünden, anlayışsızlıktan şikâyet vardır.

4. DÖRTLÜK:

Genç kız burada, gönlünü kilimlerin dokunduğu bir tezgâha benzetmiştir. Kilim diye nakşettiği şey aslında kendi gönlünden kopup gelen duygulardır. Erenler dergâhında aşkı okumak çok iddialı bir ifade olup, bir kişinin aşk yolunda çok mesafe aldığını ifade eder. Buna göre töremizde kilim çok önemli bir yer tutar. Kilimin dilini anlayan kişi töremize de hâkimdir. Kilim, toplumdaki duyguların aynasıdır. Her kilim farklı bir duyguya tercüman olmak üzere dokunmaktadır.

TÜRKÜNÜN ADI: MAĞUSA LİMANI

YÖRE: KIBRIS

HİKÂYESİ:

Mağusa Limanı hüznü türküsü ve hikayesi ile dilden dile dolaşan destansı bir liman haline gelmiştir. Mağusa Limanı hikayesi, kuzey ve güney olarak ikiye bölünmeden önce 1943 yılında gerçekleşmiş bir hüznü bir olayı konu almaktadır. Bu dokunaklı hikaye Mağusa Limanında hamal olarak çalışan Ali'nin hikayesi olarak bilinmektedir. Ali, teninin esmerliğinden ötürü Arap lakabını almıştır. Arap Ali, genç yaşta evlenmiş ve bir çocuk sahibi olmuştur. Güçlü ve kuvvetli bir delikanlı olan Ali, her akşam işi bittikten sonra çalıştığı limana yakın olan meyhaneye gitmiş ve günün yorgunluğunu bu meyhanede bir şeyler içerek atmıştır. Arap Ali, günlerden bir gün yine meyhanenin yolunu tutmuştur. Meyhanede saygısız tavırları ile kahkahalar atan İngiliz sömürgesine ait 7 Hint askerini görmüştür. Ertesi gün ise Arap Ali, iş çıkışı yine meyhaneye gider. Orada onu tüfeklerinde süngü takılı olan 7 Hint askerinin beklediğini görür. İçlerinden birisi Ali'ye doğru bir hamle yapar. Arap Ali, gelen ilk askeri güçlü yapısı ile bir yumrukla yere indirir. Bu olayın akabinde üzerine doğru gelen 6 askerin ise süngü darbelerine direnemez. Ali bu askerlerle boğuşurken yumruğu ile yere serdiği ilk asker öfkesiyle ona süngüsünü saplar.

Vücuduna süngü saplanan Arap Ali, hızlı bir şekilde kan kaybetmeye başlar. Yedi Hint askeri, ağır yaralı olan Ali'yi sürükleyerek ibret-i alem için Ali'nin hamal olarak çalıştığı ünlü Mağusa Limanına götürerek orada bırakırlar. Bu acı olayı işiten Ali'nin eşi koşarak Mağusa Limanına varır ve kanlar içerisindeki eşinin yanı başına gider. O esnada Arap Ali'nin ağzından şu son sözler dökülmektedir: "İskeleden çıktım yan basa basa, Mağusa'ya vardım kan kusa kusa, [Mağusa limanı](#), limandır liman, beni öldüren de yoktur din iman." Bu Ali'nin son sözleridir. Mağusa limanı türküsünün sözleri incelendiğinde limanda ağır koşullarda elinin emeği ve alın teri ile çalışan, ekmeğini adeta taştan çıkaran bir yiğidin hain bir şekilde katledilişi anlatılmaktadır. Türküde özellikle Arap Ali'nin İngiliz sömürge askerlerinin arkası kesilmeyen süngü darbeleri neticesinde yere yığılan ve vücudu kanlar içerisinde kalan Arap Ali'nin çektiği acı dokunaklı sözlerle ifade edilir. Kan kusarak Mağusa limanına vardığına ilişkin sözler hem bu okuyanları hem de bu sözlerin geçtiği yanık Mağusa limanı türküsünü dinleyenleri derinden yaralamaktadır. Mağusa Limanı türküsü pek çok değerli sanatçı tarafından geçmişten günümüze en güzel şekilde seslendirilmektedir. Bu türküyü yanık bir şekilde seslendiren sanatçılar da kuşkusuz bir acıklı gerçek yaşam hikâyesini yüreklerinin içinde hissederek dinleyicilerine aktarmaktadır. (Hikâyeyi araştıran Ayça IŞIK 9/A Sınıfı Öğrencisi)

SÖZLERİ:

Mağusa limanı, limandır liman, amman amman
Beni öldürdende yoktur din iman
Uyan Ali'm uyan, uyanmaz oldun
Yedi bıçak yarasına dayanmaz oldun
İskeleden çıktım yan basa basa, amman amman
Mağusaya vardım, kan kusa kusa
Mağusa Limanı'ndan aldılar beni, aman aman
Üç mil uzağına attılar beni

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Türkünün sözleri, hikâyenin kahramanı olan Ali ile onun ölmeden önce son demlerine yetişen eşinin diyalogları şeklindedir. Yukarıda anlatıldığı gibi Ali, Mağusa Limanında hamallık yaparak geçimini sağlayan bir delikanlıdır. Bu nedenle türküye giriş bu limanın ismiyle olmuştur. Beni öldürdende yoktur din iman. Malum, dinimizde bir insanı sebepsiz yere öldürmek büyük günah sayılmıştır. Dolayısıyla Ali, masum bir insandır ve ona kıyanların -üstelik silahlı birden fazla adam - dini imanı yoktur. Bu ifadeler özellikle vicdanı olmayan insanlar için kullanılır. Senin dinin imanın yok mu şeklindeki ifadeler, sende vicdan yok mu ile benzer anlamlar taşır. Ali, burada kendisine haksız yere kıyanlara sitem ediyor.

NAKARAT:

Türkünün nakarat kısımları Ali'nin eşi tarafından dile getirilmiştir. Ali'nin yaralı halini gören eşi ona sesleniyor ve derin uykudan uyanmasını istiyor. Ancak gördüğü bu manzara sonrasında Ali'nin yedi bıçak darbesinden sonar uyanması ona pek mümkün görünmüyor. Malum, Ali'ye yedi kişi birden saldırmış her biri bir bıçak darbesi bile vurmuş olsa yedi bıçak darbesi eder ki muhtemelen daha da çok darbe almış ve çok kan kaybetmiştir. Bu durumda Ali'nin uyanması pek mümkün değildir. Ali'nin eşi, çaresizliğini bu şekilde dizelere dökmektedir.

2. DÖRTLÜK:

Ali, limanın yakınındaki meyhanede düşman askerleri tarafından bıçaklandıktan sonra daha ölmeden bu askerler tarafından diğerlerine gözdağı vermek amacıyla limana kadar sürüklenir. Bu halde iken Ali yaralı olduğu için kan kusmaktadır.

3. DÖRTLÜK:

Ali, yaşadıklarını dizelere dökmeye devam ediyor. Az önceki dörtlükte Ali'nin, düşman askerleri tarafından meyhaneden vurulup iskeleye getirildiğini söyledik. Muhtemelen daha sonra Ali, düşman tarafından limandan üç mil öteye kadar uzak bir yere götürülüyor. Belki de amaç orada kimse olmasın ve Ali'ye yardım etmesinler diyedir (Bir deniz mili 1852 metre; bir kara mili 1609 metredir.)

TÜRKÜNÜN ADI: MAMOŞ

YÖRE: ELAZIĞ

HİKÂYESİ:

Elazıglı Bekir hoca, Elazığ'ın Koca Mustafa Paşa mahallesinde oturmaktadır. Bekir Hoca güzeller güzeli biriyle evlenmiştir. Bekir Hoca, Harput'ta efendiliği, yumuşak yürekliliği ve namusuyla çalışan birisi olarak bilinmektedir. Bekir Hoca'nın karısı ise henüz çok gençtir. Bir gün gençliğin verdiği kıpırtı ve acemilikle, evli olmasına rağmen Bekir Hoca'nın güzeller güzeli karısı ve Mamoş (Elazığ'da Mehmet ismi Mamoş olarak bilinmekte ve seslenilmektedir) ilişkiye girerler. Aralarındaki ilişki gittikçe alevlenir ve her gün birbirlerine daha da bağlanırlar. Bunu artık mahalleli dahi açık bir şekilde anlamaya başlar.

İki genç her şeyden habersiz ilişkilerini gizli gizli devam ettirirler. Fırsat buldukça buluşur, konuşur, sevişirler. Bekir Hoca da durumu bilmektedir artık. Bir gün Bekir Hoca, Harput'a gideceğini ve o gün eve gelmeyeceğini söyler karısına ve evden çıkar. Bunu fırsat bilen karısı Mamoş'u eve çağırır ve eğlenmeye, yiyip içmeye başlarlar. Hoş vakit geçirirken Bekir Hoca'nın aslında Harput'a gitmediğinden ve plan yaptığından habersizlerdir. Karanlık çökünce Bekir Hoca eve girer ve karısıyla Mamoş'u evde eğlenirken basar. O anda hiç düşünmeden tabancasıyla ikisini de oracıkta öldürür. İkisi de öldükten sonra gider ve zaptiyeye (polise) teslim olur. Olay yeri ve olayın derinlemesine incelenmesi sonrası Bekir Hoca serbest bırakılır. Yakılan Ağıt niteliğinde olan Mamoş (Pencereden Bir Taş Geldi) türküsünün hikâyesi tam olarak bu olaydan ibarettir.

SÖZLERİ:

Pencereden bir taş geldi,
Ben sandım ki Mamoş geldi.
Uyan Mamoş, uyan uyan,
Başımıza ne iş geldi.

Eyvah Mamoş, eyvah eyvah
Tabip getir yarama bak.

Penceresi yeşil yaprak,
Mamoş giyer kara kapak.
Kör olasin Bekir hoca,
Yatağımız kara toprak.

Eyvah Mamoş, eyvah eyvah
Tabip getir yarama bak.

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Özellikle eski zamanlarda iletişim araçlarından biri de pencereye taş atmak şeklindeydi. (Bir taş attım pencereye tık dedi.) Cep telefonlarının bu kadar yaygın olmadığı ve evlerin de genellikle tek katlı olduğu dönemde özellikle sevgili gençler arasında iletişim kurmanın ilk adımıydı pencereye taş atmak. Zira âşık olan genç, kızın evinin önünde yüksek sesle konuştuğunda herkes olaydan haberdar olacaktı.

Muhtemelen burada kadın ile âşığı, daha önce de bu yöntemle iletişim kurmuşlar. Bu nedenle pencereye taş geldiğinde kadın, gelen kişinin Mamoş olduğunu sanmıştır. Başka birinin bu yöntemle iletişim kurmayacağını düşünmektedir. Oysa o saatte Mamoş evdedir. Uyan Mamoş diyor, başımıza ne işler geldi. Demek ki baskın yedik diye paniğe kapılıyor.

NAKARAT:

Eyvah sözü, zor durumda kalan bir kişinin söyleyeceği bir sözdür. Kadın, üstelik burada “eyvah eyvah” diyerek durumun vehâmetini ortaya koyuyor. Tabip getir yarama bak. Daha önceki açıklamalarımızda tabiplerin yaraya ilaç bulamadığını dile getirmiştik. Evet, tabipler “aşk yarası” na ilaç bulamaz, ancak buradaki yara fiziki bir kurşun yarasıdır. Bekir Hoca'nın silahından çıkan kurşunun yarasıdır. Dolayısıyla bu yararlar için tabip derman bulabilmektedir.

2. DÖRTLÜK:

Penceresi yeşil yaprak, Mamoş giyer kara toprak. Birinci dize bir tasvirdir, ikinci dizeye bir hazırlıktır. Bir insanın kara toprak giymesi, mezara girdiğinin ifadesidir. Zira Mamoş ölmüştür ve bundan sonra güzel elbiseler değil kara topraktan bir örtüye bürünecektir. Kör olasin Bekir Hoca, yatağımız kara toprak. Kör olasin sözü, bir sitem ifadesidir. Bekir Hoca, karısı ile Mamoş'u öldürdüğü için karısı ona kör olasin demiştir. Artık yatağımız kara toprak diyerek çoğul konuşmuştur. Yani hem benim hem de Mamoş'un yatağı yaylı yataklar değil kara topraktır.

TÜRKÜNÜN ADI: MİHRİBÂN

YÖRE: KAHRAMANMARAŞ

HİKÂYESİ:

Eskiden beri ülkemizde en çok dinlenen türkülerin başında gelen Mihriban türküsü Abdurrahim Karakoç'un kaleminden çıkmış değerli bir eserdir. Musa Eroğlu'nun sesiyle bütünleşmiştir. Hikaye, Abdurrahim Karakoç'un köyündeki bir düğünde başlamıştır. Karakoç'un köyüne düğün için misafirler gelmiştir. Ancak içlerinde öyle bir güzel vardır ki o Abdurrahim Karakoç'un Mihriban'ıdır. Mihriban Kahramanmaraş'tan ailesiyle birlikte düğün için gelmiştir. O zamanlar genç bir delikanlı olan Karakoç, Mihriban'ı görür görmez onunla tanışmak ister ve tanışırlar. Mihriban kelime anlamı olarak şefkatli, merhametli ve güler yüzlü demektir. Bu kelime tam da Abdurrahim Karakoç'un sevdiği kız için söylemiş gibi onu anlatmaktadır. Genç kızın aslında adı Şehriban'dır ancak Karakoç ona bu güzel anlamı sebebiyle Mihriban demiştir. Misafirlik devam ettikçe Abdurrahim Karakoç ile Mihriban'ın aşkı daha da büyümüştür. Bir sabah komşusuna Mihriban'ı görmeye giden Karakoç onu göremez. Ailesiyle birlikte memleketine döndüğünü öğrenmiştir. Bu aşk Karakoç'u yemeden içmeden keser, hayat onun için anlamsızlaşır. Bu haline kayıtsız kalamayan anne ve babası Maraş'a Mihriban'ı bulmaya giderler. Bulurlar da ancak bu aşk mümkün değildir. Karakoç'un anne ve babası Mihriban'ı ister ancak ailesi kızı yaşı küçük derler. Ancak ailenin ısrarcı tavırlarından sonra kızlarının nişanlı olduğunu ve yakında evleneceğini söylerler. Bu durum üzerine Karakoç'un anne ve babası geri dönerler. Ancak dili her ne kadar sussa da yüreğine söz geçiremez. Aradan yıllar geçer ve Karakoç'un Mihriban aşkı önce şiir olur ve ardından ise türkü. Türkü olması ile birlikte bu aşk dilden dile duyulur.

SÖZLERİ:

Sarı saçlarına deli gönlümü
Bağlamışım çözülmüyor Mihriban
Ayrılıktan zor belleme ölümü
Görmeyince sezilmiyor Mihriban
Yâr deyince kalem elden düşüyor
Gözlerim görmüyor aklım şaşıyor
Lambada titreyen alev üşüyor
Aşk kâğıda yazılmıyor Mihriban
Tabiplerde ilaç yoktur yarama
Aşk deyince ötesini arama
Her nesnenin bir bitimi var ama
Aşka hudut çizilmiyor Mihriban

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Birinci dizeden anlaşılan o ki, Mihriban'ın saçları sarıdır veya âşğın gözünde öyledir ve saç genellikle âşğın başlayan bir tuzak ağları olarak bilinir. Zira saç, örgü haline getirildiğinde bir nesneyi bağlamada kullanılabilir. Saçta çok sayıda tel olduğu için bu tuzaktan çıkmak çok zordur. Genellikle âşğın gönlü bir kuştur ve kuşlar ağ ile yakalanır. Çoğu zaman âşık, bu tuzağa düşmekten memnundur. “Saç, gönül, tuzak” üçgeni şiirlerde sık kullanılan kavramlardır. Edebiyatta “ayrılık” ve “ölüm” genelde insanlara acı verme yönüyle birbirine eşdeğer tutulmuştur. Hatta :“Ölüm Allah'ın emri; ayrılık olmasaydı.” İfadesiyle aslında ölümün Allah'ın emri olması dolayısıyla kabullenildiğini ama ayrılığın daha zor olduğu kanaati de halk arasında yaygınlaşmıştır. İşte fiziki mekân bakımından sevdiğinden ayrı olan âşık, yürek sızısının görülmediğini ancak içten içe yandığını ifade ediyor.

2. DÖRTLÜK:

Yâr deyince kalem elden düşüyor, yani şair, şiirini yazmak isterken yârın ismi aklına geldikçe hayallere dalıyor ve kalemi bırakıyor. Çünkü yâr, hatıra geldiğinde insanın bütün dengesi bozuluyor ve göz görmüyor, akıl şaşıyor. Kısaca yâr ismi anılınca âşğın bütün denge ayarları bozuluyor. Lambada titreyen alev üşüyor dizesi şiirin en anlamlı dizelerindendir. Aslında alev, kendisi sıcaklık veren bir şeydir ama lambadaki alev, hava akımı sebebiyle titrek bir vaziyet alır. İşte şair, bu doğal titremeyi üşümeye bağlıyor. Aslında âşık, kendi iç titremesini tarif ediyor. Yani içimde alevler, yangınlar varken dıştan üşüyorum demek istiyor. Edebiyatta âşıkların mum, çıra, lamba gibi alev saçan nesnelere diyalog kurdukları bilinmektedir. Evet, “aşk” soyut bir kavramdır ve kâğıda yazılamaz, ancak âşğın gönlüne kazınır.

3. DÖRTLÜK:

Tabiplerde ilaç yoktur yarama, daha önce faklı türkülerde de değinildiği üzere, “aşk yarası”na tabipler ilaç bulmamıştır ve de bulamaz. Çünkü tabibin ilacı ancak fiziksel yaralara merhem olur. Gönül yarasının tek doktoru “yâr” dir. Aşk deyince ötesini arama, önceki dizede zaten bu yara için tabibe gitmenin faydasız olduğunu söylemişti şair. Yani “aşk” deyince ilacın kimde olduğu belli diyor, başka yerlerde onu arama zahmetine kimse girmesin. Her nesnenin bir bitimi var ama, aşka hudut çizilmiyor. Hudut, sınır demektir. Bir şeyin son noktası onun hududu olarak kabul edilir, ama şaire göre aşkın bir hududu yoktur. Ahmed Arif, bir şiirinde bu durumu şöyle dile getirmiştir: “Serabın bir sonu vardır, Ufkun, sıradağın sonu, Uçarın kaçarın bir sonu vardır, Senin sonun yok” Evet “aşk” soyut bir kavramdır ve Âşğın gönlünde ona bir sınır getirilemez. Bu aşkın sonsuz olması istenir.

TÜRKÜNÜN ADI: MİSKET (GÜVERCİN UÇUVERDİ)

YÖRESİ: ANKARA

HİKÂYESİ:

Misket, aslında bir elma ağacı türüdür; bodur, kırmızı elmaları olan bir ağaçtır. Türküye ve güzeller güzeli bir kıza isim olmuş bu isimden yola çıkarak türkü, misket adıyla bilinir olmuştur Kızın ismi Hayriye'dir. Ganizadelerin ufacık tefecik kızının ismidir. Hayriye her gün evlerinin önündeki elma ağacının üzerine çıkar, oradan sevdiği Osman Efe'nin yolunu gözler. Osman Efe de o ağacın adını koyar, bu deli dolu kızın ismini. Misket der ona. Osman Efe de yakışıklı burma bıyıklı bir delikanlıdır, o da sevdalıdır Hayriye'ye. Yörenin ünlü ağalarından birisi olan Kır Ağa da vurgundur Hayriye'ye. Bir çeşme başı vurgunudur o. Hayriye'ye bir çeşme başında vurulur ve haber salar Hayriye'nin babasına. Babası, zengin ağaya kızını vermeye taraf olur, ne de olsa zengin, hali vakti yerindedir. Kızı rahat edecek, kendisi de böylece hatırlı biriyle akraba olacaktır.

Hayriye'ye durumu anlatırlar ama Hayriye direnir isyan eder babasına, "Ölürüm de varmam" der Kır Ağa'ya. Hayriye akşamı zor eder bunu sevdiğine anlatmak, ondan yardım istemek için. Sonunda sokağın başında atının üzerinde Osman belirir, Hayriye hemen misket ağacının üzerine tırmanır. Bahçenin önünden geçerken durumu fısıldar ona. "Beni Kır Ağa'ya verecekler" der. Osman Efe çılgına döner hemen haber gönderir Kır Ağa'ya. "Kendisini sever sayarım, mert biri bellerim. Yolundan çekilsin, sonu iyi olmaz, sevdiğime yan gözle bakmasın" der. Bu haber karşısında Kır Ağa'da deliye döner. O da der ki; "Demek dünkü çocuk bana kafa tutuyor, kendine güveniyorsa karşıma çıksın" diye haber gönderir. Sonun da şöyle bir karar alırlar. Kıran kırana bir kavga sonunda sağ kalan misketi alacaktır. Belirlenen günde karşı karşıya gelirler, bıçaklar çekilir. Osman Efe yiğit delikanlı, kavgada Kır Ağa'yı zorlar. Mert bir adam olan Kır Ağa bu yağız delikanlıya kıyamaz, onun cengâver halinden etkilenir ve der ki; "Benimle böylesine boy ölçüşen yiğide, ben kıyamam. Koç olacak kuzuya bıçak çekemem. Vur bıçağını bağrıma. Misket senin olsun". Osman Efe önce şaşırır, sonra oda bıçağını yere atar ve koşup ellerine sarılır Kır Ağa'nın.

Kavga böyle sonlanır. Misket, yani Hayriye ağacın üzerinde Osman için dua ederek beklerken, kalabalığın yaklaştığını görür, Kır Ağa önde, Osman görünürlerde yoktur. Durumu yanlış anlar, gözü kararır, fenalaşır ve elma ağacından yere düşer ve ölür. Kalabalık yaklaşır durumu görünce, Osman feryat figan sevdiğinin üzerine kapanır. Çare yok Hayriye yani Misket'i ölmüştür. Osman Efe perişan terk eder oraları ve bu hikâyeyi gören ve duyanlar onun adına türküler ağıtlar yakarlar, hikâyesi de dilden dile dolanmaya devam eder, günümüze kadar gelir.

SÖZLERİ:

Güvercin uçuverdi
Kanadın açıverdi
Elin oğlu değil mi
Sevdi de kaçıverdi
Güvercinim uyur mu
Çağırsam uyanır mı
Yâr orada ben burda
Buna can dayanır mı

Deniz susuz olur mu
Dibi kumsuz olur mu
Ben müftüye danıştım
Yiğit yârsız olur mu

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

“Misket” denilince halk arasında genellikle düğünlerde çalınan ve kalabalığı coşturan bir türkü gelir akıllara. Bu türkünün aslında bir “ağıt” olduğunu bilenler azdır diye düşünüyorum. Çalınınca herkesi coşturan ayaklandırıan misket aslında acı bir hikâyenin ifadesidir. Misket oyununda kişilerin karşılıklı oynarken yaptıkları figürler, aslında Osman Efe ile Kır Ağa'nın Hayriye için kavgâ ederken yaptıkları hareketlerin bir taklididir.

İlk iki dize, türkülerin genel yapısına uygun olarak asıl söze giriş niteliğindedir. Asıl sözler son iki dizededir. Burada Misket, gelen kalabalığın içinde sevdiğini göremeyince onun kavgâda öldürüldüğünü düşünmüştür, ancak Hayriye, sevdiğinin ölmüş olabileceğini kabullenemediğinden, onun öteki dünyaya göçüşünü başka bir neden bağlıyor. “Elin oğlu değil mi, sevdi de kaçıverdi.” Günlük yaşamda “El oğlu, el kızı şeklinde” ifadeler çok kullanılmaktadır. Tabi ki bu sözleri söyleyen Hayriye değil, onun duygularına tercümanlık eden halktır. Zira o vakit Hayriye sağ değildi.

2. DÖRTLÜK:

Bu dörtlükteki dizeler bakıldığında sanki bu defa halk, Osman Efe'nin ağzıyla konuşmuştur. Burada Hayriye bir güvercine benzetilmiştir. Bir kızın güvercine benzetilmesi edebiyatta karşımıza çıkar. Nitekim bazen de güvercin ismi sevimliliğinden dolayı kız çocuklarına verilir. Hayriye'nin ağaçtan düşüp vefat etmesi ve yerde uzanıyor olmasını Osman Efe, güvercininin uyumuş olmasına yoruyor. Acaba çağırsam uyanır mı? diye soruyor. Çünkü uyuyan birini uyandırmak için ona sesleniriz. Ancak Osman da Hayriye'nin artık uyanamayacağını ve öte dünyaya göç ettiğini anlamış olmalı ki, “sen orada ben burda, buna can dayanır mı?” diye soruyor.

3. DÖRTLÜK:

Bu dörtlük Osman Efe'den Hayriye'ye bir seslenme var. Deniz susuz olur mu, dibi kumsuz olur mu ifadeleri türküye giriş sözleridir. Bu soruların cevabı “olmaz” dır. Zira denizde su ve kum bol miktârda bulunur. Ben müftüye danıştım, ona sordum : “Yiğit yârsız olur mu?” diye. Müftüler dinî konularda danışılan kişilerdir. İslam inancına göre fetva verirler. Onların fetvalarına göre hareket etmek lazımdır. Yani burada Osman Efe Diyor ki; müftünün cevabı belli zaten. Nasıl ki deniz susuz, dibi kumsuz olmazsa yiğit de yârsız olmaz, bu durumda sen beni bırakıp nerelere gidersin Müftüyü de mi dinlemezsin diye sitemini, üzüntüsünü dile getiriyor.

TÜRKÜNÜN ADI: ORDU'NUN DERELERİ

YÖRE: ORDU

HİKÂYESİ:

Yıllar yıllar önce Ordu'nun uzak köylerinden birinde iki genç yaşarmış. Maddi durumu iyi olan Mehmet, maddi durumu onun kadar iyi olmayan genç kıza yani Hacer'e âşık olmuş. Genç kız o kadar güzelmış ki, Mehmet'in aklını başından almış. Bu arada Mehmet de çok yakışıklıymış. Genç kızları mezara dek peşinden sürüklemiş. Mehmet'le, güzelliği ile çevresini kırıp geçiren Hacer 'in aşkı geçmişte yaşanan büyük aşklara benzermiş.

Haftanın belli günlerinde zerdali ağacının dibinde buluşurlarmış. Göz göze, diz dize akıp giden saatlerin farkına bile varmazlarmış. Fakat bu güzel beraberliği kiskanalar çokmuş. Köyün haset dolu diğer kızları çevirdikleri türlü entrikalarla bu tatlı beraberliği yıkıp atmışlar. Genç kızın aleyhine inanılmaz dedikodular üretmişler ve nihayet Mehmet'in, sevdiğini ve de köyünü terk etmesine neden olmuşlar. Böyle derin bir üzüntüyle gurbete çıkan Mehmet, geride gözleri yaşlı bir kız, dertli, yerinden kalkamayan yatalak bir ana bırakmıştır. Büyük bir acı içinde yüreği yanık kalan Hacer kız, her gün evinin yakınında akan dere kenarına gidermiş. Yıkadığı kar gibi beyaz çamaşırları çitlere asarken dudaklarından eksik etmediği bir türküyü bütün köyü inletip durmuş. Ne yazık ki, Hacer kızın bu feryadını ne Mehmet duymuş ne de araya giren iyi niyetli komşular bu işe bir çare bulmuş. Tüm komşuların gidip geldiği ev yas evine dönmüş. O günden sonra aylar böyle gelip geçmiş. Ne Mehmet dönmüş ne de Hacer gitmiş sevdiğinin yanına; ama Hacer'in yüreği yanık, hep dertli dertli söylemiş bu türküyü. Hacer'in bu sözlerinde gerçeğin ta kendisi varmış. Ne çare ki, içli kız, dertli kız, türküsüne vurduğu gamını derdini sevdiğine ulaştıramamış. Araya girenler de işin üstesinden gelememiş. Böylece yıllar geçmiş aradan. Mehmet gurbette kalmış, Hacer kız da dere kenarında... Hem ağlamış hem söylemiş Ordu'nun Dereleri türküsünü ölünceye dek.

SÖZLERİ:

Ordu'nun dereleri,
Aksa yukarı aksa.
Vermem seni ellere,
Ordu üstüme kalksa...

Sürmelim aman

Oy Mehmed'im Mehmed'im
Sana küstüm demedim
Beni sana geçmişler
Vallahi ben demedim
Sürmelim amman

Ordu'nun dereleri
Kara yosun bağlıyor
Kalk gidelim sevdiğim
Anan evde ağlıyor...

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Ordu, coğrafi olarak dereleri ve şelaleleri olan bir ilimizdir. Türküden anlaşıldığı üzere Hacer'in köyünün yakınından dere geçermiş. Eski zamanlarda köy ahalisi çamaşır yıkamaya dereye gider ve bu sırada herkes içindeki derdi sözlere dökerek haykırırmış. Daha önceki açıklamalarda da belirttiğimiz üzere insanlar, zaman zaman dertlerini doğaya (dağ, dere, kuşlar vb.) haykırır. Burada dere, yukarı aksa derken fiziken olması zor olan bir durumdan söz ediliyor. Ancak böyle olsa bile ve Ordu şehri üstüme kalksa -ki bu da imkânsız bir durumdur- buna rağmen seni başkasına vermem diyor. Yani şartlar ne olursa olsun seni başkasına Yâr etmem diyor. Sürmelim aman sözü muhtemelen Mehmet'in kara gözlü bir olmasından kaynaklanan bir ifadedir.

NAKARAT:

Hacer burada sevdiği Mehmet'e sesleniyor. Oy ifadesi "sitemi, acıyı, özlemi" ifade eden bir sözdür. Sana küstüm demedim. Hacer burada diyor ki :“ Sen beni bırakıp gittin ama ben sana küs değilim. Çünkü senin hangi koşullar altında uzaklara gittiğini biliyorum. Duydum ki beni sana geçmişler (beni sana şikâyet etmişler, benim hakkımda sana dedikodumu yapmışlar) sen de bu yüzden beni bırakıp gittin ama yine de sana küs değilim. Vallahi ben demedim yani sana küstüğümü ben söylemedim. Başkaları bu sözümü dedikodu niyetiyle sana

2. DÖRTLÜK:

Ordu'nun dereleri kara yosun bağlıyor. Aslında bilindiği gibi yosun yeşil renkli sucul bir canlıdır, ancak burada dere hüznülü aktığı için yosunları da "kara bağlamış". Yani bir anlamda Hacer, içindeki hüzünden ötürü yosunların da kendisi gibi karalar bağladığını ifade ediyor. Kalk gideli sevdiğim, anan evde ağlıyor. Hikâyeden de anlaşıldığı üzere Mehmet, terk -i diyar edince geride yatalak anasını da bırakmıştır. Ana, bir de oğlunun gidişiyile tamamen kötüleşmiş ve artık iyileşme umudunu kaybetmiştir. Hacer burada sevdiğine seslenirken "benim için olmasa da bari hasta anan için gel, zira o evde ağlıyor ve gözyaşlarının dinmesi için senin gelmen gerekir." diyerek bir anlamda Mehmet'e farklı bir motivasyon kapısı açıyor.

TÜRKÜNÜN ADI: SUZÂN SÜZİ

YÖRE: DİYARBAKIR

HİKÂYESİ:

Diyarbakır'ın Güney batısında, Dicle nehri kenarında Kırklar Dağı vardır. (Bu dağ, Diyarbakır'ın güneybatısında yer alan ve zamanında kırk evliyanın dağdaki mağaralardan birine girip bir daha çıkmadıkları rivayet edilen dağdır.)

Bu kırklar dağının arkasında, kırklar ziyareti vardır. Çocuğu olmayanlar buraya gelip, dilek dilerler. Bir Süryani zengin ailenin de hiç çocukları olmuyormuş. Kadın kırklar ziyaretine gelip dilek dilemiş, adak adanmış. Bir kızı doğmuş. Adını, Suzi yani Suzan koymuşlar. Her yıl doğum gününde, annesi onu süsler ve giydirir ve kırklara götürerek, bir kurban kestirmiş. Suzan böylesine bin nazlarla büyüyüp, güzel bir genç kız olmuş. Müslüman komşularının oğlu, Adil ile birbirlerine âşık olmuşlar.

Yine bir doğum gününde, annesi Suzi'yi hizmetçilerle birlikte, kurbanını kesmek üzere kırklara göndermiş. Arkalarından habersizce Adil de gelmiş. Hizmetçilerin kurban kesme telaşından, yararlanan Suzi, Adil ile beraber dağın arkasına dolanmışlar ve arada sevgilerini birbirlerine paylaşmışlar. Kırklar ziyareti bu beraberliği bağışlamamış ve ziyaret Suzi'yi çarpmış. Kız on gözlü köprünün orada, Dicle'de boğularak ölmüş. Suzi'nin ölümünden sonra, Adil de aklını yitirmiş...

SÖZLERİ:

Kırklar Dağı'nın düzü
Ziyaret çarptı bizi
Kör olasin Suzan Suzi
Sular apardı bizi
Köprü altı kapkara
Suzan gel beni ara

Saçlarıma kumlar doldu
Tarak getir sen tara
Gazi Köşkü serindir
Dicle suyu derindir
Ağlama sen garip anam
Kadir Mevlâm kerimdir.

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Hikâyede de anlatıldığı üzere Kırklar Dağı, özel bir yer ismi olup halk tarafından kutsallığına inanılan ve çocukları olmayanların dilekte buldukları bir yerdir ki farklı şehirlerde bu amaçla ziyaret edilen yerler mevcuttur. (Siirt'te Veysel Karani, Mardin'de Sultan Şeyhmus vb.) Hatta öyle ki bu yerler aslında Müslüman olmayanların da kutsal kabul ettikleri çocuklarının olması için adak adadıkları yerlerdir. Eski dönemlerde-tıp ilminin bu kadar gelişmediği, tüp bebek vb. tedavilerin olmadığı zamanlar- evlenen çiftlerin eğer evlilikten kısa bir süre sonra çocukları olmuyorsa çare olarak ziyaretgâhlara gidip adak adamaları yaygın bir durumdu.

Tabi bu mekânlar halk inanışında kutsal sayıldıkları için, bu mekânlarda her türlü hâl ve harekette dikkatli olmak lazımdır. Oranın manevi atmosferine uygun olmayan davranışlarda bulunanların ziyaret tarafından çarpılacağı inancı oldukça yaygındır. Zaten türküde de bunu görüyoruz. “Ziyaret çarptı bizi.” Kör olasin sözü, yanlış bir davranışta bulunup kötü bir sonla karşılaşan kişiler için kullanılır. Nitekim burada hikâyenin asıl kahramanı olan Suzi için bu söz kullanılmıştır. Bu ziyaret çarpması sonucunda Suzan'ın, Dicle Nehri'nde boğulduğunu anlıyoruz zira sular apardı demek, sular aldı sürükledi, götürdü demektir ki bu da boğulan bir kişinin sudaki tarifidir.

2. DÖRTLÜK:

Muhtemelen Suzan'ın Dicle'de kaybolduğunu duyan Adil, On Gözlü Köprü'nün altında sevdiğini aramaktadır, ancak köprü altı azgın sulardan dolayı kapkaranlıktır. Bu arama sırasında doğal olarak suyun getirdiği kumlar Adil'in saçlarına dolmuştur. Çare ve istek olarak Suzan'ın bir mucize sonucu orada belirip tarakla saçlarının arasındaki kumları temizlemesini istiyor.

3. DÖRTLÜK:

Gazi Köşkü, Dicle kenarında bulunan bir köşktür. İsmi Gazi Mustafa Kemal'den almıştır. Çünkü Gazi Mustafa Kemal bu köşte farklı zamanlarda ikamet etmiştir. Dicle suyu derindir...Daha önce aşkın önündeki fiziki engellerden birinin de derin sular olduğunu söylemiştik.(Şu Fırat'ın suyu akar derindir, Zap suyu geçit vermez vb.) Evet Dicle de bir aşığı sevdiğinden ayırmıştır. Eğer su fazla derin olmasaydı aslında Adil, Suzan'ı kurtaracaktı belki de. Adil, çaresizliğini suyun fazla derin olmasına bağlıyor.

Bu durumu duyan anneler, çocukları için ağlar ancak her şeye rağmen “Kadir Mevlam kerimdir.” diyen âşık hala bir mucize olabileceğine inanmış ve umudunu tümünden yitirmemiştir.

TÜRKÜNÜN ADI: UYAN SUNAM UYAN

YÖRE: MALATYA

HİKÂYESİ:

Öykünün Suna'sı, Fahri Kayhan'ın eşi. Fahri Bey, eşi Suna'yı çok sevmektedir. Sevmelerin dile getirilmesinin ayıplandığı dönemlerde Fahri Bey daima eşine olan sevdasını dile getirir. Suna da, büyük bir aşkla bağlıdır Fahri Bey'e. Hamam sefaları, o dönemlerde kadınların en büyük eğlencesidir. Kadınlar kararlaştırdıkları bir günde toplanıp hep beraber hamama giderler. Kadınların arasındaki Neriman Hanım, Suna'nın kimselerin bilmediği sırtındaki beni fark eder. Kıyafetlerinden varlığı anlaşılmamaktadır bu benin. Neriman Hanım, Suna'nın yakın arkadaşıdır aynı zamanda. Neriman Hanım eve döndüğünde Suna'nın sırtındaki beni kocası Mustafa Bey'e anlatır. Aradan günler geçer. Fahri Bey bir gün, evlerinin civarındaki kahvehanede Mustafa Bey'e denk gelir. Bir dizi diyalogdan sonra aralarında münakaşa başlar, karşılıklı küfürleşmeye gider mesele. Fahri Bey'in tehdidine karşı Mustafa Bey: "Sen benimle kavga edeceğine, karına sahip çık. Ben senin karının sırtındaki beni dahi bilirim" diye çıkışır.

Fahri Bey, duyduklarına inanamaz. Tek sevdiceği Suna'sının kendisine ihanet ettiği fikrine kapılır. Yabancı bir adam, eşinin sırtındaki beni nereden bilecektir! Eve vardığında, Suna'sı anlatır kendini Fahri Bey'e. Gözünün ondan başka kimseyi görmediğine ikna olur Fahri Bey. İkna olmuştur olmasına ama kafasındaki şüphe hiç gitmez Fahri Bey'in. Suna'sına kötü davranmaya başlar o meseleden sonra. Bir akşam yemek esnasında sudan bir sebeple başlayan münakaşa sonrasında Fahri Bey alır ceketini, atar kendini sokaklara. Sabaha karşı eve gelir. Eve girdiğinde gördükleri karşısında donakalır. Tek sevdiceği Suna'sı kendini asmıştır. Başucunda bir mektup bırakmıştır, Suna. Son dizeleri şunlar olmuştur:

- "Kusura bakma beyim. Uzun zamandır kafadaki soru işaretlerinin sebebini bilmekteyim. Kendi adımları temiz çıkarmak için başka yol bulamadım. Şunu unutma ki, ben sana hiç ihanet etmedim." Fahri Bey, sevgilisinin cansız bedenini ipten ayırır, yere yatırır. İçi yangın yeridir artık Fahri Bey'in. Sözün tükendiği yerde, kelimelerin küllerinden o meşhur türküyü yakmıştır.(Eliz Tuana SİLİ 9/A)

SÖZLERİ:

Şafak söktü yine Sunam uyanmaz
Hasret çeken gönül derde dayanmaz.

Çağırırım Sunam sesim duyulmaz
Uyan Sunam uyan derin uykudan

Çektiğim gönül elinden
Usandım gurbet elinden
Hiç kimse bilmez halimden
Uyan Sunam derin uykudan

Bunca diyar gezdim gözlerin için
Niye küstün bana el sözü için
Dilerim Allah'tan sızlasın için
Uyan Sunam uyan derin derin uykudan

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Fahri Bey, önceki akşam Suna ile tartışmış ve kızgın bir şekilde o geceyi dışarda geçirmiştir. Sabahın seherinde eve vardığında -eşinin her zaman uyandığı saatte- Suna'nın hâlâ uyanmadığını fark edip odasına varır ve bakar ki Suna kendini asmıştır. Bu durumu gören Fahri Bey bir şok geçirir ve Suna'ya seslenir ama artık Suna bu sesi duymayacaktır. Bunun üzerine uyan Sunam uyan derin uykudan diye feryat figan eder. Burada “derin uyku” halk arasında “ölüm” anlamında kullanılmıştır. Fahri Bey bundan sonra Suna'nın hasretiyle yanıp tutuşacaktır. Bu derde dayanabilmek için Allah'tan sabır dileyecektir.

NAKARAT:

Bu sözleri söyleyen de Fahri Bey'dir. Bu acıya sebep olan şey, kendi gönlümdür diyor. Zira seni o kadar çok sevdim ki hakkında çıkan dedikodulara inandım ve sana gönül koydum. Sen de bu yüzden canına kıydın demek istiyor. Burada Fahri Bey'in gurbet el dediği Suna'sından ayrı kaldığı o gecedir veya onun olmadığı her yerdir. Artık, acılarını da kimseye anlatamayacak ve hiç kimse Fahri Bey'in halinden anlamayacaktır. Fahri Bey bu dünyada artık yalnız başına kalmıştır.

2. DÖRTLÜK:

Bu dörtlükte konuşan kişi Suna'dır. Suna, eşi Fahri Bey'e sesleniyor. Bu yaşıma kadar geldim, farklı yerler, kişiler gördüm ama senin gözlerine vuruldum. Aslında meğerse seni bulmak için geziyordum. Peki buna karşılık sen ne yaptın? İlk sözde hemen milletin yalanlarına kandın ve bana küstün. Halbuki beni iyi tanımış olmalıydın. İşte bu küskünlük beni bu acı sona sürükledi. Tabi beni bu halde görünce ve buna sen sebep olduğun için dilerim Allah'tan için sızlar ve vicdan azabı çekersin. Ömür boyu “uyan Sunam uyan derin uykudan” demek zorunda kalırsın.

TÜRKÜNÜN ADI: YÜKSEK YÜKSEK TEPELERE EV KURMASINLAR

YÖRE: EDİRNE

HİKÂYESİ:

Çok eskiden bir köyde Zeynep isimli genç ve güzel bir kız yaşarmış. On altı yaşına bastığında köydeki bir düğüne gelen genç bir adam tarafından fark edilir. Ali isminde ki bu genç Zeynep'i çok beğenir. Ali, kendi köyüne dönünce Zeynep'e bir görücü gönderir. Zeynep, Ali'ye verilir. Kısa zaman içerisinde düğünleri yapılır ve Zeynep, Ali'nin köyüne gider.

Zeynep'in gelin gittiği Ali'nin köyü ile kendi köyü arasında bir kaç köylük bir mesafe vardır. Üç gün üç gece denilen bir mesafe varmış. Zeynep bu köye geldikten sonra tam yedi yıl boyunca köyüne dönemez. Zaman içerisinde Zeynep'in köy özlemi onu çok fazla etkilemeye başlar. Bir tepenin başında bulunan köyde yükse bir yerde oturup köyünün olduğu yöne bakarak bir türkü söylemeye başlar. Bu türkü zaman içerisinde Zeynep'in dilinden düşmez olur. Kocasını Ali ise Zeynep'in özlemine aldırış etmez. Üstelik ardan geçen yedi yılda artık sevgisi ve ilgisi kalmamış hatta onu hor görmeye başlamıştır. Sonunda durumu o kadar kötü olur ki Zeynep yataklara düşer.

Gün geçtikçe Zeynep'in durumu kötüye gitmeye başlar. Artan hastalığının iyileşmesi için köyden gelip geçenler Anne ve Babasının çağırılması hususunda baskı yaparlar. Kocasını Ali'nin başka çaresi kalmayınca kaynanası ve kayınbabasını almak için Zeynep'in köyüne gider. Altı gün ve Altı gece sonra Ali yanında Zeynep'in anne ve babası ile geri döner. Zeynep'i yatakta bulurlar. Perişan haldedir. Hâlâ türküsünü mırıldanmaktadır. Anne ve babası türküyü söylemeye başladıklarında artık çevresindekiler de ağlamaya başlar. Annesi baygınlık geçirecek kadar üzülür. Yataklara düşmüş Zeynep ailesi ile hasret giderir ama ne yazık ki çok geç kalınmıştır. Zeynep iyileşecek sınırı geçmiştir. Türküsü o günden sonra dilden dile dolaşmaya devam eder.

SÖZLERİ:

Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar.
Aşırı aşırı memlekete kız vermesinler.
Annesinin bir tanesini hor görmesinler.
Uçan da kuşlara malum olsun ben annemi özledim.
Hem annemi hem babamı hem köyümü özledim.
Babamın bir atı olsa binse de gelse.
Annemin yelkeni olsa binse de gelse.
Kardeşlerim yollarımı bilse de gelse

AÇIKLAMASI:

Türkiye'de belki de en çok bilinen türkülerin başında gelir. Özellikle her düğünde mutlaka okunması gereken bir türkü hüvviyeti kazanmıştır. Hatta öyle ki: "Türkiye'de ister ağa kızı ol, ister maraba kızı; düğününde mutlak 'Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar' türküsü okunacaktır." denir. Gerçekte de özellikle gelinin eline kına yakma gecelerinde mutlaka bu türkü okunur.

1. DÖRTLÜK:

Türkü sözlerine baktığımızda; daha önce anlattığım fiziki şartların, aşkların önündeki engellerinden söz ediyor. Yüksek yüksek tepe demek, fiziki şartlar bakımından ulaşılması zor demektir. Çoğu zaman bu "yüksek dağ" şeklinde de ifade edilir. Aşırı aşırı memleket ise çok uzak memleket demektir ki bu çok uzaklık özellikle eski zamanlarda ulaşımın bu kadar yaygın ve kolay olmadığı dönemlerde büyük bir sorundu. Öyle ki bazen bu uzaklık sebebiyle aileler, çocuklarının evlenmesine rıza göstermemişlerdir. Nitekim bu türküde de Zeynep'in ailesi, kızlarının evliliğine çok da gönülleri olmadan razı olmuştur.

İşte o dönem için bu kadar uzağa gelin verilen bir kızın memleketine, ailesine, sevdiklerine duyduğu özlem ve biriken bu özlemin onu hasta ederek yatağa düşürmesi gerçekliği her zaman olan bir duygudur ki günümüzde her düğünde bu türkünün okunması aslında gizlide ailelere bir mesajdır. Yani genç kızlar evlenince de ailelerine yakın yerde olmak ister. Bu sözler, bu isteğin ifadesidir.

2. BÖLÜM:

Babamın bir atı olsa, annemin yelkeni olsa gibi sözler aradaki uzun mesafenin kısa sürede aşılması dileğinin gerçekleşmesi için söylenmiştir. Zira o dönemde "at, yelken" karada ve denizde en hızlı ulaşım araçlarıdır. Uçan kuşlar için uzak mesafeler kısa olduğu için muhtemelen Zeynep, bu kuşlardan destek istiyor. Nitekim daha önce de belirttiğim gibi "turnalardan, seher yelinden vb." engel tanımayan doğa güçlerinden destek istemek zorunlu bir haldir. Çünkü fiziki engeller bize geçit vermiyor. Kendini gurbette görüp, sıla hasretiyle tutuşan ve bunun sonunda hastalanıp yatağa düşen Zeynep'in, anne, baba ve kardeşlerine olan özlemi ve bu özlemi dile getirmesi aslında bu durumda olan tüm gençlerin duygularına tercümandır.

TÜRKÜNÜN ADI: ZAHİDE'M

YÖRE: KIRŞEHİR

HİKÂYESİ:

Kırşehir Çiçekdağı'ndan Aşık Arap Mustafa, Hacı Büro'lardan Mehmet Ağa'nın kızı Zahide'ye aşık olur. Aşk da ne kelime yanar tutuşur. Ama gönül bu işte, Aşık Arap Mustafa çok fakir, bir o kadar da garip bir kişi. Zahide ise Hacı Büro'ların zengin ve güzel kızı, üstelik ağa kızı, üstelik çok güzel, yaşı ise Aşık Arap Mustafa'dan büyük. Dolayısıyla nereden bakarsanız bakın birbirlerine hiç ama hiç denk değiller. Üstelik Zahide'yi isteyen çok zengin var. Hem zenginler hem de yaşıtları Zahide'nin peşinde. Bu kadar kişinin arasında Zahide bir fakire hele hele bir garibe verilir mi? Aşık Arap Mustafa bütün bu olumsuzluklara rağmen istetir Zahide'yi ama sonuç malum: Zahide'yi Aşık Arap Mustafa'ya vermezler.

Aşık Arap Mustafa sonunda askere gider. Zahide'yi ise başka biri ile evlendirirler. Zahide'nin başkası ile evlenmesini Aşık Arap Mustafa'ya duyurmak istemezler ama o bir yolunu bulur ve durumu öğrenir. Yıkılır, dünyası kararır ve işte Zahidem Türküsü Aşık Arap Mustafa'nın sesinden sazından bizlere kazandırılır.

SÖZLERİ:

Zahide'm gurbanım n'olacak halim
Gene bir laf duydum kırıldı belim
Gelenden gidenden haber sorarım
Dediler bu hafta oluyor gelin

Zahide'm kurbanım dardayım dağdan
El eder Zahide'm karşiki bağdan
Derdin beni del'ediyor Zahide'm
Kâhkülüne sürmüş kokulu yağdan

Şu yalan Dünya'da sürmedim sefa
Anamdan doğalı çekerim cefa
Beni de bir soran olursa deyin
Hacı Ahmetli'den Garip Mustafa

AÇIKLAMASI:

1. DÖRTLÜK:

Hikâyeden de anlaşıldığı üzere, Zahide'nin ailesi, kızlarını Arap Mustafa'ya vermedikleri gibi, Mustafa askerde iken Zahide'yi başka birine verirler ve düğün hazırlıkları yapılır. Buna göre Zahide bir hafta içinde gelin gidecektir. Bu durumu öğrenen Mustafa'nın kolu kanadı kırılır, beli bükülür, adeta dünyası başına yıkılır. Mustafa askerde olduğu halde her fırsatta Zahide'nin durumunu merak eder ve onu gelen geçenden sorar. En son duyduğu haber çok acı vericidir. Anadolu'da, çok sevilen bir kişi için halk dilinde “gurbanım” sözü kullanılır ki burada Mustafa tarafından en çok kişi Zahide'dir. (Yani ben sana kurban olurum.)

2. DÖRTLÜK:

Zahide'nin gelin gideceğini öğrenen Mustafa, büyük sıkıntıya düşmüş ve darda kaldığını ifade etmiştir. Zira bu durum karşısında Mustafa'nın yapabileceği bir şey yoktur. Mustafa hem askeredir hem de zaten Zahide'yi kendisine vermemişler. Bu durum karşısında Zahide'nin hayaliyle avunmaktan başka çıkar yolu yoktur. Sanki Zahide ona karşiki bağdan el ediyor da gel beni kurtar diyor. Bu dert ile Mustafa'nın delirmesi işten değildir. Zahide'nin kokusunu duyar gibi oluyor. Tabi bunlar hep geçmiş günlerde yaşadığı ve şimdi canlandırdığı anılardır.

3. DÖRTLÜK:

Edebiyatta genel olarak âşıklar için bu dünya: “yalan dünya, hain dünya, zalim dünya vb.” sıfatlarla anılır. Âşıklar, bu dünyada sefa değil hep cefa çekerler. Mustafa da doğduğu gündün beri gün yüzü görmediğini ve daima sıkıntı yaşadığını dile getiriyor. Eğer bu sözleri yazan kim diye soran olursa- zira ben garibanım beni kimse sormaz da- deyin ki bu kişi Hacı Ahmetli köyünden Garip Mustafa'dır. Garip kelimesi anlam olarak “gurbette olan kimse” demektir. Ancak türkülerde genellikle “maddi anlamda yoksul, dert yükü altında ezilen ve çaresiz kimse” olarak kullanılır.

KAYNAKÇA

- 1- Vikipedi, Özgür Ansiklopedi, Kaknüs Maddesi
- 2- Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük
- 3- Türk Dil Kurumu İmlâ Kılavuzu
- 4- Türkü Hikâyeleri - Bekirhoca.com
- 5- Türkü Hikâyeleri - Turkuler.com6-www.etimolojilturkce.com
- 7- PALA, İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü
- 8- www.turkedebiyati.org
- 9- Karaisalı Haber, Halil ATILGAN
- 10- www.iyihaberci.com
- 11- www.bilgi90.com
- 12- Osmanlıca –Türkçe Lügat
- 13- www.türküdoştları.net
- 14- http://slideplayer.biz.tr
- 15- www.repertukul.com
- 16- www.youtube.com
- 17- www.haberler.com
- 18- www.eskimeyennevarsa.blog
- 19- TAN, Canan, Hasret Romanı
- 20- https://luzumlufuzuliarsiv.appspot.com
- 21- Ahmed Arif, Hasretinden Prangalar Eskittim.
- 22- www.turku.sitesi.web.tr
- 23- www.maksatbilgi.com.tr
- 24- Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali

PETROL ET MARKET

İbrahim ÇELEBİ

☎ 0488 213 52 78 ☎ 0531 394 62 78 ☎ 0542 445 32 48

📍 Bahçelievler Mah. Mimar Sinan Cad. No:38/A BATMAN

MİS EKMEK UNLU MAMÜLLER

- ◆ TEKLİ EKMEK
- ◆ KEPEKLİ EKMEK
- ◆ ÇİFTLİ EKMEK
- ◆ SİMİT EKMEK
- ◆ SUSAMLI EKMEK
- ◆ ÖRGÜLÜ EKMEK
- ◆ PAPATYA EKMEK
- ◆ RAMAZAN PİDESİ

SİPARİŞ HATTI

☎ 0537 821 14 00

Pınarbaşı Mah. Sevgi Cad. No:17 BATMAN

KÜLTÜR

KİTAP & KİRTASİYE

OYUNCAK * TEMİZLİK * PLAKET * SPOR

Turgut Özal Bulvarı No:238/A (Öğretmenevi Bitişiği) BATMAN

☎ 0488 212 32 36

☎ 0507 424 19 82

✉ kulturbatman@gmail.com

☎ 0488 212 82 44

☎ 0542 516 14 31

🌐 www.kultur-kirtasiye.com

NUPEL PİLİÇ

GIDA LTD. ŞTİ.

BATMAN - BİTLİS - SİİRT BÖLGE BAYİİ

Mehmet Şah **ALTAY**
0543 209 26 88

ENDÜSTRİYEL TEMİZLİK GRUBU

Adres: Pınarbaşı Mah. Hamidiler Cad. 2211 Sk. No:18 BATMAN (Yaşam Hastanesi Yanı)

2. Şubemiz: Belde Mah. 3226 Sk. No:10/A BATMAN (Tarım İl Müdürlüğü Arkası)

altaytemizlik72@hotmail.com

GÜL OUTLET

GİYİM MAĞAZASI

+90 543 631 37 27 @ gulloutlett

Meydan Mah. 1106 Sk. No:54 Batman/Merkez

coskunar

ALIŞVERİŞ MERKEZİ

Mutluk Tadında

PETROL[®]
FIRIN

PETROL[®]
KIDS

► ÖZEL SAYI

Türkü Hali

BATMAN TOBB
GÜZEL SANATLAR LİSESİ

► ÜCRETSİZDİR